

**T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
MEDENİYETLER İTTİFAKI ENSTİTÜSÜ
MEDENİYET ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YUMUŞAK GÜÇ UNSURU OLARAK TÜRK DIŞ
POLİTİKASINDA MEDENİYET SÖYLEMİ (2002-
2014)**

ABDÜLBAKİ KESKİN

120401004

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. RECEP ŞENTÜRK**

İSTANBUL 2014

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
MEDENİYETLER İTTİFAKI ENSTİTÜSÜ
MEDENİYET ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

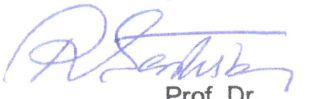
YUMUŞAK GÜÇ UNSURU OLARAK TÜRK DIŞ
POLİTİKASINDA MEDENİYET SÖYLEMİ (2002-
2014)

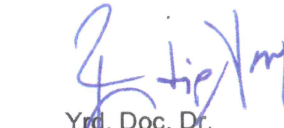
ABDÜLBAKİ KESKİN

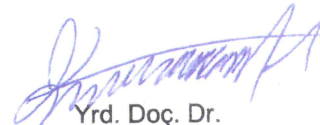
120104004

Enstitü Anabilim Dalı : Medeniyet Araştırmaları

Bu tez 04/06/ 2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirligi ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr.
Recep ŞENTÜRK
Juri Başkanı

Yrd. Doç. Dr.
Edip Asaf BEKAROĞLU
Üye

Yrd. Doç. Dr.
Enes BAYRAKLI
Üye

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Abdülbaki KESKİN

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10041666
Yazar Adı / Soyadı	ABDÜLBAKİ KESKİN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 44995174698
Telefon	507779475
E-Posta	abdulbakikeskin@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Yumuşak Güç Unsuru Olarak Türk Dış Politikasında Medeniyet Söylemi (2002-2014)
Tezin Tercümesi	Civilization Discourse as a Soft Power Tool in Turkish Foreign Policy (2002-2014)
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations
Üniversite	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Medeniyetler İttifakı Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	141
Tez Danışmanları	PROF. DR. RECEP ŞENTÜRK 48880257596
Dizin Terimleri	İslam medeniyeti=Islamic civilization ; Türk dış politikası=Turkish foreign policy
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 26.06.2017 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

26.06.2014

İmza:.....

ÖZET

YUMUŞAK GÜÇ UNSURU OLARAK TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA MEDENİYET SÖYLEMİ (2002-2014)

Abdülbaki Keskin

Bu alışma, Adalet ve Kalkınma Partisi dönemi Türk dış politikasında medeniyet söylemini analiz etmek ve bu söylemin yumuşak güç unsuru olarak nasıl kullanıldığını incelemek için yapılmıştır. Tezde konstrüktivist bir yaklaşım sergilenmiş, medeniyet söylemi dış politika konuşma metinleri temel alınarak incelenmiştir. İncelenen metinler 2002-2014 yılları arasında görev yapmış dışışleri bakanları, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'n konuşmalarını kapsamaktadır. Tezde ortaya atılan temel iddia, Adalet ve Kalkınma Partisi dönemi Türk dış politikasında, medeniyet söyleminin bir yumuşak güç unsuru olarak kullanıldığıdır. Ayrıca medeniyet söyleminin incelenmesiyle bu dönemdeki Türk dış politikasının anlaşılabileceği ve anlamlandırılabilirdir.

Anahtar Kavramlar: Medeniyet, Türk Dış Politikası, Konstrüktivizm, Yumuşak Güç, Söylem

ABSTRACT

CIVILIZATION DISCOURSE AS A SOFT POWER TOOL IN TURKISH FOREIGN POLICY (2002-2014)

Abdlbaki Keskin

The aim of this work is to analyse civilization discourse in Turkish Foreign Policy during the period of the Justice and Development Party and investigate how this discourse was used as a tool of soft power. In this thesis, a constructivist approach was used to analyse foreign policy speeches in text form. The speeches addressed in this thesis were speeches given by the Foreign Minister, Prime Minister Erdoğan, and President Gl. This thesis states that civilization discourse was used as a tool of soft power in Turkish Foreign Policy. Furthermore, Turkish Foreign Policy during the AK Party era can be understood through civilization discourse.

Key Concepts: Civilization, Turkish Foreign Policy, Constructivism, Soft Power, Discourse

ÖNSÖZ

AK Parti döneminde Türk dış politikasında bir değişim ve dönüşüm yaşandığı herkesin kabul ettiği bir gerçekliktir. Bu değişim ve dönüşüm dış politika pratiklerinde, dış politika üslubunda ve dış politika uygulamalarında farklı boyutlarda gerçekleşmiştir. Dış politikanın iç politikadaki iktidar mücadelelerinin ve kimlik tanımlamalarının bir sonucu olduğu düşünüldüğünde bu değişimin uluslararası ilişkiler teorilerinden konstrüktivizm açısından ele alınması yerinde olacaktır. Konstrüktivizmin dış politikayı anlamaya çalışırken kimlik, norm, kültür gibi kavramlara önem vermesi Türk dış politikadaki değişimin anlaşılması için önemli bir perspektif sunmaktadır. Tezde, bu perspektif kullanılarak Türk dış politikasındaki değişim dış politika sözcülerinin konuşma metinleri analiz edilerek anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Metinler medeniyet kavramı etrafında ele alınacaktır. Kavram olarak medeniyetin tercih edilmesinin en temel sebebi kavramın merkez bir kavram olarak dünya görüşü ve kimlik tanımlamasıyla ilişkili olmasıdır. Bunun yanında kavram AK Parti dönemindeki dış politika sözcüleri tarafından da sıklıkla kullanılmıştır.

Bu çerçevede çalışmanın temel konusu 2002 sonrası Türk dış politikasında medeniyet söylemidir. Tezde, Türk dış politikasında kullanılan medeniyet söylemi analiz edilecek ve bu söylem üzerinden dış politika anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Bunun yanında medeniyet söyleminin bir yumuşak güç unsuru olarak nasıl kullanıldığı da ortaya konacak ve değerlendirilecektir.

Giriş bölümünde araştırmanın konusu ve medeniyet kavramının tercih edilmesinin sebepleri ifade edilecektir. Sonrasında ise kullanılan kaynaklar ve bu alanda yapılan literatür ortaya konacaktır.

Birinci bölümde çalışmanın kuramsal çerçevesi ortaya konacaktır. İlk olarak konstrüktivizmin ele alınacak ve tez ile ilişkisi belirtilecektir. Sonrasında da yumuşak güç kavramı incelenecek ve kavramın medeniye söylemi ile ilişkisi ortaya konacaktır. Tez giriş bölümü hariç dört bölümden ve sonuçtan oluşmaktadır.

İkinci bölümde Türk dış politikasının genel olarak ilkelerinin ve felsefesinin medeniyet kavramı ile anlatımı detaylı olarak incelenecektir. Bunun yanında ikili ve bölgesel ilişkilerde kullanılan ortak medeniyet birikimi söylemi ve İslam medeniyeti söylemi ele alınacaktır. Son olarak da şehirlere referansla üretilen medeniyet söylemi örnekleri ile incelenecektir.

Üçüncü bölümde medeniyetler arası uyum söylemi ele alınacaktır. Bu bölümde Medeniyetler İttifakı Girişimi çerçevesinde kullanılan medeniyet söylemi detaylı bir şekilde incelenecektir. Bunun yanında Avrupa Birliği sürecinde medeniyetler arası uyum söyleminin yumuşak güç unsuru olarak kullanılması da bu bölümde ele alınacaktır. Ayrıca, Türk dış politikası sözcüleri tarafından Batı medeniyetine yapılan eleştiriler ve medeniyetlerin terörle ilişkilendirilemeyeceği söylemi de bu bölümde incelenecektir.

Dördüncü bölümde AK Parti döneminde kullanılan medeniyet söylemine yapılan eleştiriler tartışılacaktır. Öncelikle medeniyet söylemindeki süreklilik ve değişim unsurları ortaya konacak, sonrasında ise eksen kayması ve merkez ülke başlıkları altında eleştiriler iki bölümde tartışılacaktır.

Beşinci bölümde ise medeniyet söyleminin yumuşak güç unsuru olarak kullanılması incelenecektir. Bu bölümde Türkiye için medeniyet söylemi bağlamında oluşturulan yumuşak gücün sınırları ve etkinliği tartışılacaktır. Tez genel bir değerlendirme yapılacak olan sonuç kısmıyla bitirilecektir.

TEŞEKKÜR

Her şeyden evvel bana akıl nimetini bahşederek bu tezi yazmamı sağlayan ve bitirmeyi nasip eden Yüce Allah'a hamd ü senalar olsun. İlmin, rütbelerin en yücesi olduğunu bizlere bildirerek ilim yolculuğundaki iştihakımızı devamlı kılan Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) salat ve selam olsun.

Yoğun gündemi arasında danışmanlığımı üstlenen Prof. Dr. Recep Şentürk'e ve yüksek lisans eğitimim boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü'ne, çalışanlarına ve öğrencilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Tez boyunca yapıcı yönlendirmeleri, eleştirileri ve varlıkları ile bana her daim destek olan Hasan Deniz ve Serdar Serdaroğlu'na şükranlarımı arz ederim. Yüksek lisans eğitimim süresinde zaman zaman ihmal etmek zorunda kaldığım İlim Yayma Vakfı öğrencilerine bana gösterdikleri anlayış için teşekkür ederim. Son olarak, eğitim hayatım boyunca yanımda olan anneme, babama ve kardeşlerime sonsuz teşekkürler ederim.

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	1
a. Araştırmanın Konusu.....	1
b. Araştırmanın Önemi.....	1
2. Araştırmanın Amacı.....	4
3. Araştırmanın Kaynakları.....	10
BİRİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE.....	13
1. Konstrüktivizm.....	13
2. Yumuşak Güç.....	19
3. Yumuşak Güç Unsuru Olarak Medeniyet.....	26
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA MEDENİYET KAVRAMI.....	31
1. Türk Dış Politikası – Medeniyet Söylemi İlişkisi.....	33
a. Muasır Medeniyet Kavramı.....	33
b. Siyasal Düzen ve Medeniyet Kavramı.....	34
c. Bir Vizyon Ögesi Olarak Medeniyet Kavramı.....	36

d. Bir Özgüven İfadesi Olarak Medeniyet.....	42
e. İnsani Yardım ve Medeniyet Perspektifi.....	47
2. Ortak Medeniyet Birikimi.....	50
a. Bölgesel Düzlemde Kurulan Medeniyet Söylemi.....	51
b. Ülkeler Seviyesinde Kurulan Medeniyet Söylemi.....	55
3. İslam Medeniyeti Kavramı ve Medeniyet Söylemi.....	64
4. Şehirlere Referansla Medeniyet Söylemi.....	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MEDENİYETLER ARASI UYUM SÖYLEMİ.....	78
1. Medeniyetler İttifakı Girişimi.....	80
2. Avrupa Birliği Bağlamında Medeniyetler Arası Uyum Söylemi.....	87
3. Batı Medeniyetine Eleştiriler.....	92
4. Teröre Karşı Medeniyet Söylemi.....	96
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: MEDENİYET SÖYLEMİNE ELEŞTİRİLER.....	98
1. Süreklilik ve Değişim.....	98
2. Eleştiriler.....	103
a. Eksen Kayması.....	103
b. Merkez Ülke.....	107
BEŞİNCİ BÖLÜM: YUMUŞAK GÜÇ UNSURU OLARAK MEDENİYET SÖYLEMİ.....	109
1. Medeniyet Söylemi Etrafında Uygulama.....	109
2. Değerlendirme.....	114
SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA.....	127

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
AK PARTİ:	Adalet ve Kalkınma Partisi
a.g.e.:	Adı Geçen Eser
a.e.:	Aynı Eser
GDAÜ:	Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci
BM:	Birleşmiş Milletler
İKÖ:	İslam Konferansı Örgütü
NATO:	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
TİKA:	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

a. Araştırmanın Konusu

Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türk dış politikasının dilinin ve üslubunun değiştiği herkes tarafından kabul edilen bir gerçekliktir. Bu dönemde geleneksel Türk dış politikası anlayışından farklı olarak çeşitli kavramsallaştırmalar yapılmıştır. Dış politika söz konusu olduğunda merkez ülke, çok boyutlu diplomasi, ritmik diplomasi, komşularla sıfır sorun, güvenlik - özgürlük dengesi, düzen kurucu, bölgesel güç, küresel güç gibi yeni kavramlar bu dönemde dış politika sözcüleri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Bu kavramların teorik alt yapısı oluşturulurken de Türkiye'nin medeniyet birikimi olarak da ifade edilen kültürüne, tarihine, coğrafyasına da yoğun bir biçimde referans verilmiştir. Bu çerçevede Türk dış politikasının yeni kavramsallaştırmalarının teorik zeminini ve tarihi, kültürel, coğrafi meşruiyetini oluşturan bu dış politika söyleminin incelenmesi yerinde olacaktır.

Bu çalışmada Türkiye'nin dış politikasında kullandığı medeniyet söyleminin niçin ve nasıl kullanıldığı incelenecek, medeniyet söyleminin bir yumuşak güç unsuru olarak nasıl kullanıldığı tartışılacaktır. Ayrıca, Türkiye'nin medeniyet söylemi ile ürettiği yumuşak gücünün sınırları ve etkinliği ele alınacaktır. Özetle, çalışmanın konusu Türkiye'nin değişen siyasi yapısı ile ortaya çıkan dış politika söyleminde medeniyet kavramının bir yumuşak güç unsuru olarak kullanımı ve bu çerçevede medeniyet kavramının mezkur yıllar içerisinde Türk dış politikasındaki yeri olarak ifade edilebilir.

b. Araştırmanın Önemi

Adalet ve Kalkınma Partisi dönemi Türk dış politikasında kullanılan medeniyet söylemini inceleyen ikincil çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu alanda yapılan çalışmalar iki kısma ayrılabilir. Birinci kısım Türk dış politikasının farklı coğrafyalar ile olan ilişkilerini ve bu ilişkilerin kültürel boyutunu incelerken medeniyet boyutuna

da değinen çalışmalardır. Bu tipteki çalışmalar Ortadoğu bölgesi ile ilgili, Türk dış politikasının genel değerlendirmeleri, Medeniyetler İttifakı Girişimi ile ilgili, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkiler, İşlam İşbirliği Örgütü ile Türkiye arasındaki ilişkiler hakkında yazılan makaleler sayılabilir. Bu yaklaşımla gerçekleştirilen literatür geniş olmasına rağmen konuyu özel olarak incelemediği için yetersiz kalmaktadır.

İkinci kısımdaki çalışmalar ise direkt olarak medeniyet söylemini ele alan ve bu konuyu inceleyen çalışmalardır. Bu tipteki çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu durumun en önemli sebebi AK Parti Hükümetleri döneminin 12 yıl gibi kısa ve devam etmekte olan bir süreci içermesidir. Buna rağmen bütüncül olarak bu konuyu inceleyen biri basılı dört çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda ilki Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde 2011 yılında Mahmut Alpay tarafından "Türk Dış Politikasında Medeniyet Söylemi ve Yeniden Yapılanma" başlığıyla yapılmış olan bir yüksek lisans tezidir.¹ Alpay'ın tezi temel olarak iki kısma ayrılmaktadır. Alpay, tezinin ilk kısmında Ahmet Davutoğlu'nun "Medeniyetlerin Ben-İdraki" ile Samuel Huntington'un "Medeniyetlerin Çatışması" makaleleri temel alarak bu iki düşünürün medeniyet anlayışlarının karşılaştırmasını yapmıştır. İkinci kısımda ise Türkiye'nin dış politikada 2002 yılı sonrasında yaşadığı dönüşüm Davutoğlu'nun kavramsal çerçevesi bağlamında incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin medeniyet söylemini sadece Davutoğlu'nun akademik çalışmaları üzerinden incelemeye çalışması Alpay'ın bütüncül bir yaklaşım ortaya koymasını engellemiştir. Ayrıca, tezinde konuşma metinlerinin yerine devletlerarasındaki ilişkileri, Türkiye'nin politikalarını incelemiş ve bu politikaları Davutoğlu'nun medeniyet kavramı üzerinden anlamaya çalışmıştır.

Bu konudaki ikinci çalışma ise 2013 yılında İstanbul'da gerçekleşen "Medeniyeti Anlamak" sempozyumunda Hasan Kösebalaban'ın sunduğu "Türk Dış Politikasında Medeniyet Söylemi" başlıklı tam metni basılı olmayan tebliğidir. Kösebalaban, bu tebliğinde Davutoğlu'nun önceden yazmış olduğu kitaplar ve

¹ Mahmut Alpay, "Türk Dış Politikasında Medeniyet Söylemi ve Yeniden Yapılanma", Bolu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(**basılmamış yüksek lisans tezi**), 2011.

makaleleri temel olarak dış politikadaki medeniyet boyutunu incelemeye çalışmıştır. Davutoğlu'nun bu kavramı akademik hayatında çok yoğun bir biçimde kullandığını, bu çerçevede de kavramın dış politikaya da sıkça referans olduğunu iddia etmiştir.

Bu bağlamdaki üçüncü çalışma ise İstanbul'da SETAV tarafından düzenlenen bir toplantıda Burhanettin Duran'ın sunduğu "Türk Dış Politikasında Medeniyet Söylemi ve Bölgesel Düzen" başlıklı basılı olmayan tebliğidir. Duran, konuşmasında temel olarak medeniyet söyleminin dış politika sözcüleri tarafından yoğun bir biçimde kullanıldığını ifade etmiş, bu söylemin yeni bir coğrafya tahayyülü getirdiğini, Ortadoğu düzenine hitap etme imkanı sunduğunu söylemiştir. Ayrıca, bu söylemin Batı ile entegre olunurken aynı zamanda eleştiri zemini sunduğunu da ifade etmiştir.²

Son çalışma ise Burcu Sunar tarafından İstanbul Üniversitesi'nde yapılan 2013 yılında biten doktora tezidir. Tezin başlığı "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Dış Politika Söyleminin Biçimlenmesinde Bir Etken Olarak Siyasi İlahiyat"tır. Burcu Sunar, tezinde Konstrüktivist teoriyi temel almış ve başta dışişleri bakanı Davutoğlu ve başbakan Erdoğan olmak üzere dış politika sözcülerinin konuşmalarını, makalelerini incelemiştir. Sunar'ın tezinde temel iddiası AK Parti'nin dış politikasında teolojik unsurlar üzerinden bir siyaset yürüttüğüdür.³ Bu bağlamda tezinin büyük bir kısmında teolojik unsurlar ve siyasal ilahiyat kavramı teorik olarak yoğun bir biçimde tartışmıştır. Bu tartışmaların sonunda da konuşma metinlerini "değer temelli dış politika, bütüncül mekan anlayışı, medeniyet, insani yardım ve vicdan, insan merkezli dış politika ve insan hakları, adalet ve barış"⁴ kavramlarını inceleyerek analiz etmeye çalışmıştır. Sunar, tezinde bu kavramları teolojik açıdan ele almıştır.

Bu tez çalışmasına bakıldığında mezkur çalışmalardan ilk üçü incelenmiş ve konunun dış politika aktörlerinin konuşma metinleri üzerinden incelenmediği

² "Türk Dış Politikasının Yeni Dili", 27 Aralık 2013, <http://setav.org/tr/turk-dis-politikasinin-yeni-dili/etkinlikler/14276>, 3 Mart 2014.

³ Burcu Sunar, "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Dış Politika Söyleminin Biçimlenmesinde Bir Etken Olarak Siyasi İlahiyat", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (**basılmamış doktora tezi**), 2013, s. 272.

⁴ **A.e.**, s. 182.

görülerek çalışma şekillendirilmiştir. Ancak tezin son aşamasına gelindiğinde Burcu Sunar'ın tezinden haberdar olunmuş ve tez incelendiğinde iki tezin teorik alt yapısının ve bölümlendirmelerinin benzerlikler taşıdığı görülmüştür. Bununla beraber konuşma metinlerini incelerken kullanılan perspektifin farklı olduğu açıktır. Sunar tezinde metinlerin teolojik unsurlarını incelemiş ve değerlendirmiştir. Bu çalışmada ise medeniyet söylemi incelenmiş ve kendi bağlamı içinde değerlendirilmiştir. Perspektiflerin farklı olmasının yanında Sunar, bu teze benzer bölümlerin daha yüzeysel ve farklı zaman aralığında değerlendirmiştir. Bu çalışmada ise medeniyet söylemi detaylı ve kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Bu durum, konuşma metinlerine yapılan atıflar incelendiğinde görülecektir. Ayrıca, bu çalışmada medeniyet söylemini bir yumuşak güç unsuru olarak analiz edilmiş ve tartışılmıştır. Bu nedenlerden ötürü iki tez arasındaki benzerliklerin “Yumuşak Güç Unsuru Olarak Türk Dış Politikasında Medeniyet Söylemi (2002-2014)” başlıklı çalışmanın özgünlüğünü ve iddiasını yitirmeyeceğine kanaat getirilerek ve tez çalışması tamamlanmıştır.

Sonuç olarak, bu konudaki literatüre bakıldığında bu çalışmanın önemi ve özgünlüğü Türk dış politikasında kullanılan medeniyet söyleminin teorik olarak kapsamlı bir şekilde incelenmesi ve bu söylemin bir yumuşak güç unsuru olarak değerlendirilmesinden ileri gelmektedir. Ayrıca, bu çalışma bir ülkenin medeniyet birikiminin dış politika söyleminde nasıl kullanıldığını göstermesi bakımından bu alanda yapılacak olan teorik çalışmalara da kaynak teşkil edebilir.

2. Araştırmanın Amacı

Türkiye'nin kullandığı dış politik söylemin medeniyet kavramı üzerinden incelenmesinin çeşitli sebepleri vardır. Kavram olarak medeniyetin tercih edilmesinin en önemli sebebi, medeniyet kavramının bir merkez kavram olarak bir devletin veya toplumun dünya görüşünü yansıtması ve bu dünya görüşüne dair kurucu ilkeler, normlar ortaya koymasıdır. Medeniyeti, “bir dünya görüşünün zaman

ve mekan boyutunda tezahür ve tecessü etmesi”⁵ olarak tanımladığımızda; medeniyet, siyasetten ekonomiye, felsefeden mimariye geniş bir çerçeveyi içine almakla beraber her alanda ortaya koyduğu normlar ile bir devletin diğer devletlerle olan ilişkilerini oluşturmasında kilit rol oynamaktadır. Medeniyet tercihi, devletin dış politikasını oluştururken temel aldığı coğrafyayı yansıtmasının yanında, bu politikanın sınırlarını, ilkelerini de belirlemektedir. Bu bağlamda medeniyet kavramı bir devletin dış politikasını anlamada teorik olarak merkezi ve kilit bir kavram haline gelmektedir.

Tezde incelenecek kavram olarak medeniyetin tercih edilmesinin ikinci sebebi, Türkiye'nin tarihi serüvenine bakıldığında medeniyet kavramının çok önemli bir yere sahip olmasıdır. Osmanlı Devleti'nde, 19. yüzyılın başlarından itibaren temel meselesi “imparatorluğu kurtarmak” olarak ifade edilebilecek olan yoğun bir tartışma başlamıştır.⁶ Bu tartışmalar sonucunda imparatorluğu tekrardan güçlendirmek için çeşitli çözüm yolları önerilmiş, bazıları uygulanmış, bazıları da sadece zihni tartışmalarda kendine yer bulabilmiştir. Çözüm önerileri ilk olarak askeri reformlar ile başlamış, Tanzimat Fermanı ile birlikte ekonomik, sosyal ve siyasal bir boyutlar da kazanmıştır. Sadece devlet tarafından üretilen çözüm önerilerinin yanında 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumun farklı grupları tarafından farklı çözüm önerileri dile getirilmiş ve tartışmalar başka bir aşamaya geçerek yoğunlaşmıştır. Çözüm önerilerinin farklılaşmasındaki, yani temel olarak farklı grupların oluşmasındaki en büyük sebep, insanların farklı eğitim ve sosyal geçmişlere sahip olmalarından dolayı dünyayı farklı algılamalarıdır. Örneğin, Avrupa'da pozitivist bilimler ile yetişen Jön Türkler ile Osmanlı'da klasik İslami ilimlerle yetişen Ulema arasında kültürel ve siyasi tercihlerinde yadsınamayacak derecede büyük farklar medyan gelmiştir. Bu insanlar farklı dünya görüşlerine sahip olmaları nedeniyle sorunların çözümünde de farklılaşmışlardır. İki grup da imparatorluğu kurtarmak için hemen hemen her alanda siyasetten iktisada eğitimden

⁵ İbrahim Kalın, “Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş”, Divan Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi, Cilt 15 Sayı 29 (2010/2), s. 21.

⁶ Enes Bayraklı, “Turkish Foreign Policy in Transition: The Emergence of Kantian Culture in Turkish Foreign Policy (A holistic Constructivist Approach)”, Viyana Üniversitesi (**basılmamış doktora tezi**), 2012, s. 112.

sağlığa öneriler getirmişler, külli bir çözüm ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu külli çözümleri, genel olarak medeniyet kavramı ile izah etmeye çalışmışlardır, buna medeniyet tasavvuru da denilebilir. Örneğin, Osmanlı Devleti'ni kurtarmanın çözüm yolunu Batı medeniyetinin değerlerini içselleştirmek olarak görenlerden biri olan Ahmet Muhtar Paşa, “Ya garplılışırız ya mahvoluruz” demiştir. Abdullah Cevdet ise “Bir ikinci medeniyet yoktur; medeniyet Avrupa medeniyetidir, bunu gülü ile dikenini ile istilcab etmek mecburidir” ifadesi ile bu konudaki görüşünü açıklamıştır.⁷ Çözüm yolunu İslam medeniyetinin değerlerini tekrardan canlandırmak olarak görenlerden Said Halim Paşa ise Osmanlı'nın geride kalmasının sebebini İslam değerlerinden uzaklaşmış olması olarak tespit etmiş, bu durumun çözümünü de her alanda İslamlaşmak olarak görmüştür.⁸ Ziya Gökalp gibi bazı düşünürler de İslam ve Batı medeniyetleri arasında bir ortak vasat kurulmasını çözüm olarak önermişlerdir.⁹ Görüleceği gibi farklı medeniyet tasavvurlarına sahip olan insanların çözümleri de bu minvalde olmuştur. Temel olarak bu üç ana akım medeniyet tasavvuru üzerinden ilerleyen tartışmalar çok sayıda mütefekkirlerin de katılımıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar devam etmiştir. Bu tartışmayı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte çözüm yolunun Batı medeniyetinde olduğunu düşünenlerin kazandığı söylenebilir.¹⁰ Mustafa Kemal Atatürk'ün 29 Ekim 1933'te söylediği şu sözler bu tartışmanın galibini ve yeni cumhuriyetin uzun vadedeki dış politika tercihini de ortaya koymuştur:

Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.

Bu bağlamda Ali Balcı, yeni kurulan cumhuriyet yönetiminin Batı medeniyeti için esin kaynağı olarak İngiltere ve Fransa'yı, bu medeniyete ulaşmadaki en kestirme metotlar olarak ise İtalya ve Almanya ve Sovyetler Birliği'ni gördüğünü

⁷ İbrahim Kalın, **İslam ve Batı**, İstanbul, İSAM Yayınları, 2007, s.110.

⁸ Mustafa Gündüz, “Said Halim Paşa'da ‘Medeniyet’ Kavramı”, **İslami Araştırmalar**, Sayı 21, (2010), s.148-149.

⁹ Recep Şentürk, **İslam Dünyasında Modernleşme ve Toplum Bilim**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006, s. 147.

¹⁰ Bayraklı, **a.g.e.**, s. 113.

ifade etmiştir.¹¹ Türkiye'nin dış politikasına bakıldığında da Batı boyutunun 70'li yıllara kadar tek boyut olarak devam ettiği ve İslam dünyası ile ilişkilerin sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu durum cumhuriyetin kurulduğu yıllara kadar iç politikada devam eden medeniyet eksenli tartışmaların dış politik tercihleri de net bir şekilde etkilediğini göstermektedir. II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle tamamen Batı bloğunun içinde yer alan Türkiye, gerek NATO gerekse Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütler aracılığıyla Batı bloğunun bir parçası olmaya çalışmıştır. Soğuk Savaş süresince bu bloğun sınırındaki bir ülke olarak stratejik ve jeopolitik sıkıntılar çeken Türkiye¹² Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonucu Soğuk Savaş'ın bitmesi ile yavaş yavaş farklı bölgeler ile ilişkiler oluşturmaya çalışmıştır. Özal döneminde yeni-Osmanlılık olarak da nitelendirilen politikalardan olan yeni kurulan Türki cumhuriyetler ile başlatılan sıkı siyasi diyalog, Afrika ve Balkanlara yönelik olan açılımlar bu çalışmalara örnek gösterilebilir. 90'lı yıllarda siyasi istikrarın olmamasından dolayı kapsamlı, stratejik ve sürekli bir dış politika geliştiremeyen Türkiye, 2000'li yıllara yine Batı medeniyetinin bir parçası olarak girmiştir. Bu bağlamda Türk dış politikasının batı medeniyeti tercihi akademik çalışmalara da yansımış, bu çalışmalardan birinde Türkiye'nin dış politik ilkelerinden biri Batıcılık olarak tanımlanmıştır.¹³ Bu çerçevede düşünüldüğünde çalışmada incelenecek kavram olarak medeniyetin seçilmesinin ikinci sebebi de Türk dış politikasının Osmanlı Devleti'nden bu yana yaşanan iki yüz yıllık süreçte medeniyet kavramı etrafında yürüyen tartışmaların bir sonucu olmasıdır.

Çalışmada başlangıç noktası olarak ele alınan 2002 yılında, AK Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte başlayan süreçte Türkiye, siyasi iradenin inkıtaaya uğramaması nedeniyle sürekli bir dış politika izleme fırsatına kavuşmuştur. Türk dış politikası için alışılmadık dışı bir şekilde AK Parti, Irak Savaşı sonrasında daha kapsamlı, çok boyutlu ve stratejik bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bu dönemde

¹¹ Ali Balcı, **Türk Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar**, İstanbul, Etkileşim Yayınları, 2013, s.32.

¹² Bayraklı, **a.g.e.**, s. 143.

¹³ Gökhan Koçer, "Türk Dış Politikasında Din unsuru", **Akademik Ortadoğu**, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s.142.

Türk dış politikasının geleneksel dilinin net bir şekilde değiştiği¹⁴ söylenebilir. 2002 sonrasında Türk dış politikası tek bir medeniyet tercihinden ziyade içinde farklı medeniyet boyutlarını barındıran, farklı coğrafyalarla ilişkiler kuran bir politikaya geçmiştir. Dış politikada uygulanmaya çalışılan medeniyetsel bağlamda çok boyutluluk stratejisi, hem Türkiye'nin içinden hem de Türkiye'nin dışından gelen 'eksen kayması'¹⁵, 'Türkiye, yönünü Ortadoğu'ya mı kaydırıyor'¹⁶, 'Türkiye, Batı'dan kopuyor'¹⁷ gibi tartışmalar ile varlığını ispat etmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta ise Türk dış politikasındaki dilin değişmesinden kastın, medeniyet tercihi olarak bir değiş tokuştan ziyade Türk dış politikasına yeni medeniyet boyutlarının eklenmiş olduğudur. Bu bağlamda batı medeniyet tercihinden bir ayrılmanın olduğu söylenemez. Örneğin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Türkiye'nin Tanzimat Fermanı ile yönünü Batı'ya çevirdiğini, cumhuriyetin temel hedefinin çağdaş medeniyetlerin değerlerini benimsemek olduğunu belirterek¹⁸, Atatürk'ün 'muasır medeniyet' hedefinin sürekliliğinden bahsetmiştir.¹⁹ Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere batı medeniyeti tercihinden ve boyutundan bir kopuş, ayrışma olmamıştır. Bu dönemde yapılmış olan sadece Türk dış politikasına yeni siyasi ve medeniyet boyutları katmak olmuştur.²⁰ Ali Balcı bu değişimi Davutoğlu'na atıfla şu şekilde ifade etmiştir:

Bu yönüyle ulus-devlet temelli dış politika üzerinden Batı medeniyetinin bir parçası olmaya çalışan geleneksel Kemalist anlayıştan farklılaşan bu medeniyet temelli dış politika anlayışı, ulus-devletin sınırlarını aşarak öznellik geliştirme doğrultusunda işlemektedir. Nitekim Davutoğlu'na göre yeni bir dış politik adımlar 'başkaları tarafından oluşturulmuş bir medeniyet ekseninin edilgen çevre unsuru' olmak yerine 'dinamik bir medeniyet ekseni oluşturmak' isteyen

¹⁴ Murat Yeşiltaş, Ali Balcı, SAM Papers: A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map, Ankara, **SAM Papers** 7, 2013, s.5.

¹⁵ Cengiz Çandar, "Türkiye için 'eksen kayması' söz konusu mu?", **Hürriyet**, 20 Ekim 2009.

¹⁶ "Sizin Yorumlarınız – Türkiye, Ortadoğu'ya mı kayıyor?",

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/06/100610_ugc_robertgates.shtml, 15.05.2014.

¹⁷ İbrahim Kalın, "Türkiye, Batı'dan kopuyor... Yeniden!", **Sabah**, 31 Ekim 2009

¹⁸ "Hacettepe Üniversitesi'nin 2007-2008 Akademik Yılı Açılış Töreni'nde Yaptıkları Konuşma", 25 Eylül 2007, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56538/hacettepe-universitesinin-20072008-akademik-yili-acilis-torende-yaptiklari-konusma.html>, 3 Mart 2014.

¹⁹ "Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'ni Ziyaretlerinde Yaptıkları Konuşma", 2 Şubat 2008, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56477/avrupa-birligi-genel-sekreterligini-ziyaretlerinde-yaptiklari-konusma.html>, 3 Mart 2014.

²⁰ Cengiz Dinç, Mustafa Yetim, "Transformation of Turkish Foreign Policy Toward the Middle East: From Non-Involvement to a Leading Role", **Alternatives Turkish Journal of International Relations**, Cilt 11, Sayı 1, 2012, s.75.

Türkiye'nin 'kendi kimliğini, psikolojisini ve siyasi kültürünü yeniden inşa etme' zorunluluğunun kaçınılmaz adımlarıdır.²¹

Balcı, Osmanlı Devleti'ni redd-i miras ederek kendini tanımlayan Kemalist elitin, bu kararının dış politikadaki gereği olarak İslam medeniyeti kimliğini reddetmesini ön plana çıkarmıştır. Halifeliğin kaldırılmasına, İslam ülkeleri ile ilişkilerin 80 yıllık süreçte gösterdiği ilerlemeye bakıldığına bu politikanın yansımaları görülecektir. Bu tek tercihli dış siyaset, hem iç politikada çoğunluğu muhafazakar olan toplum tarafından eleştirilmiş, hem de dış politikada Türkiye'nin stratejik olarak elini sınırlandırmıştır. Bu noktada Balcı, dışişleri bakanı Davutoğlu'nun Türkiye'yi bu durumdan kurtarmak için bulduğu çözümün farklı coğrafyalarla ilişkiler kurulabilecek vasatı sağlayacak olan medeniyet geçmişi olduğunu söylemektedir. Çünkü Türkiye, dünyada var olan hemen hemen bütün medeniyetler ile ilişkiler kurmuş ve etkileşimler yaşamış bir tarihi mirasa ve bunun yanında hem İslam medeniyeti hem de Batı medeniyetinin bir parçası olarak çok farklı ilişkiler kurabilecek bir jeokültürel pozisyona sahiptir. Bu çerçevede dış işleri bakanı Davutoğlu da bir mülakatında, Türkiye'nin bir çevre ülkesi olmaktansa medeniyet geçmişinden ve coğrafi konumundan ötürü merkez ülke olması ve bir medeniyet eksenini kurması gerektiğini ifade etmiştir.²² Kurulacak medeniyet eksenini içine kimlik tanımlanmasının yenilenmesi gerektiğini belirtmiştir. AK Parti'nin kimlik tanımlamasında medeniyet kavramı yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Bu bağlamda Burhanettin Duran, Başbakan Erdoğan'ın AK Parti kongresinde yaptığı konuşmayı analiz etmiş, bu konuşmada medeniyet kavramının 14 defa kullanıldığını belirtmiştir. Bu durum da ortaya koymaktadır ki AK Parti'nin kendi kimliğini tanımlamasında medeniyet kavramının önemli bir ağırlığı vardır.²³ Ayrıca, bu dönemdeki dış politikanın teorisyeni, mimarı olarak ifade edilen dışişleri bakanı Davutoğlu'nun akademisyenlik döneminde medeniyet kavramı etrafında geniş bir literatür ortaya koymuştur. Bu çerçevede tezde, temel kavram olarak medeniyetin tercih edilmesinin üçüncü sebebi, AK Parti döneminde dış politik sözcüler tarafından

²¹ Balcı, **Türk Dış Politikası**, s. 288.

²² Ahmet Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe: Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar**, İstanbul, Küre Yayınları, 2013, s.171.

²³ Burhanettin Duran, "Understanding the AK Party's Identity Politics: A Civilizational Discourse and its Limitations", **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 1, 2013, s. 93.

yoğun bir şekilde yukarıdaki örneklerde olduğu gibi ‘medeniyetsel perspektifin’²⁴ kullanılmış olmasıdır.

Bu tezde, yukarıda ifade edildiği gibi medeniyetin merkez bir kavram olması, 200 yıllık süreçte kavramın oynadığı rol ve 2002 sonrasında dış politik sözcülerin kavramı sıkça kullanmaları nedeniyle ötürü Türk dış politikasında medeniyet söylemini inceleneyecektir.

3. Araştırmanın Kaynakları

Kaynak olarak Türkiye’nin resmi dış politik görüşünü ifade etme yetkisine sahip olan AK Parti Hükümetleri döneminde dışişleri bakanlığı yapan Yaşar Yakış, Abdullah Gül, Ali Babacan ve Ahmet Davutoğlu’nun, başbakanlık yapan Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan’ın ve bu dönem içerisinde cumhurbaşkanlığı yapan Abdullah Gül’ün konuşma metinleri esas alınacaktır. Ahmet Necdet Sezer’in konuşmalarının incelenmeyecek olmasının sebebi, kendisinin AK Parti kökenli olmaması ve hükümet ile dış politikada etkisinin farklılaşmasıdır. Bu durum kamuoyunda da çeşitli şekillerde gündeme gelmiştir. Örneğin Türkmenistan’da Türkmenbaşı’nın vefatı sonrasında hem cenaze törenine hem de yeni seçilen devlet başkanı Bedirmuhammedov’un yemin törenine cumhurbaşkanı Sezer katılmamıştır. Muadil olarak katılması gereken cumhurbaşkanı Sezer’in aksine Başbakan Erdoğan ve bakanların bir kısmı iki törene de katılmışlardır.²⁵ Bunun yanında cumhurbaşkanı Sezer’in danışmanlarının çoğunluğunun muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi kökenli olduğu ve Kıbrıs sorunu konusunda Hükümetten farklılaştığı iddia edilmiştir.²⁶ En önemli ayrışmalardan biri de Hükümetin Hamas yetkilileri ile görüşmesi meselesi olmuştur. Cumhurbaşkanı Sezer Hamas’ı terör örgütü olarak nitelemiş, İsrail ziyaretinde ise “Hamas temsilcilerini devlet davet etmedi, siyasi parti davet etti” diyerek Hükümetten ayrıştığını ifade etmiştir.²⁷ Benzer örnekler

²⁴ Ali Balcı, Nebi İmiş, “Turkey’s Role in the Alliance of Civilizations: A New Perspective in Turkish Foreign Policy?” **Turkish Studies**, Cilt 9, Sayı 3, 2008, s.338.

²⁵ Mustafa Ünal, “Erdoğan’ın dış politika vizyonu”, **Zaman**, 16 Şubat 2007.

²⁶ Mehmet Barlas, “Sezer’in, Erdoğan’la uyuşmadığı biliniyor”, **Sabah**, 11 Nisan 2004.

²⁷ Yusuf Erkul, “Türkiye’nin Ortadoğu’ya Yönelik Dış Politikasında Ahmet Davutoğlu Etkisi: Lider Düzeyi Analizi”, İstanbul, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (**basılmamış yüksek lisans tezi**), 2013, s. 50.

çoğaltılabilir, Cumhurbaşkanı Sezer'in konuşmalarının, bu çalışmanın perspektifi ile değerlendirilmeyeceği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin mezkur yıllar içerisindeki dış politikasını anlamaya bir katkısı olmayacağı düşüncesi ile dışarıda bırakılmasına karar verilmiştir.

Konuşma metinlerini elde etmede temel olarak üç farklı yol izlendi. İlk olarak liderlerin konuşma metinlerini toplayan kitaplar ele alındı. Bu çerçevede Dışişleri Bakanlığı yayınlarından çıkan "Yeni Yüzyılda Türk Dış Politikasının Ufukları" adlı kitap, Abdullah Gül'ün dışişleri bakanlığı döneminde yaptığı yüz on dokuz konuşma metnine ulaşılmasında çok büyük yarar sağladı. Başbakan Erdoğan'ın konuşma metinleri içinse Medeniyetler İttifakı Yayınları'ndan çıkan "Küresel Barış Vizyonu" adlı kitap, Erdoğan'ın Medeniyetler İttifakı Girişimi bağlamında yaptığı kırk beş konuşmasını içermesi bakımından büyük bir fayda sağladı. Ahmet Davutoğlu'nun konuşma metinleri içinse Küre yayınlarından çıkan "Teoriden Pratiğe: Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar" adlı kitap, yirmi iki mülakat metnine ulaşılması hususunda yardımcı oldu.

Konuşma metinlerine ulaşmak için kullanılan ikinci yol olarak da cumhurbaşkanlığının www.tccb.gov.tr, başbakanlığın www.basbakanlik.gov.tr ve dışişleri bakanlığının www.mfa.gov.tr adresli resmi web siteleri oldu. Cumhurbaşkanlığının resmi web sitesi konuşma metinlerine ulaşma noktasında çok güzel bir şekilde düzenlenmiş olup, Abdullah Gül'ün hemen hemen bütün konuşmalarına ulaşma imkanı sunmaktadır. Başbakanlığın resmi web sitesi ise konuşma metinlerine ulaşmada kullanıcılara çeşitli sıkıntılar oluşturmaktadır. Tezde, bu nedenle Başbakan Erdoğan'ın metinlerine ulaşmak için AK Parti'nin www.akparti.org.tr adresli resmi web sitesi de kullanılmıştır. Düzenleme olarak bu site çok elverişli ve verimli çalışma imkanı sunmaktadır. Dışişleri bakanlığının resmi web sitesi ise cumhurbaşkanlığının resmi web sitesine benzer şekilde çok iyi düzenlenmiş durumdadır. Ali Babacan'ın, Ahmet Davutoğlu'nun çok sayıda konuşma metinlerine bu web sitesi üzerinden ulaşıldı. İsmi geçen tüm web sitelerinden yaklaşık toplamda beş yüzün üzerinde konuşma metnine ulaşıldı.

Konuşma metinlerine ulaşılmadığı durumlarda ise video paylaşım sitelerinde yer alan görüntü kayıtları kullanıldı. Bu mecralardan da kırkın üzerinde konuşma kaydına ulaşıldı. Bahsedilen bütün kaynaklar detaylı bir şekilde incelendikten sonra çeşitli kategoriler halinde tezde medeniyet söyleminin incelendiği kısımlarda ele alındı.

BİRİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

1. Konstrüktivizm

Sosyal bilimlerde teoriler durumları/olguları/olayları tasvir etmek, açıklamak ve anlamlandırmak için kullanılır. Bu özellikleri sayesinde teoriler, bilim insanlarının farklı olgular arasında bir neden-sonuç ilişkisi, korelasyon kurarak çeşitli analizler yapmasını sağlarlar. Bilim insanları, bu teoriler sayesinde problemleri tespit eder ve açıklamaya çalışırlar. Bu anlamda teoriler birer enstrüman olarak bilim insanlarının en önemli yardımcılarıdır. Bütün sosyal bilimlerde olduğu gibi uluslararası ilişkiler alanında da teorilerin önemi yadsınamayacak düzeydedir. Temel olarak uluslararası ilişkiler teorilerinden beklenen kapsayıcı bir şekilde uluslararası aktörler arasındaki ilişkileri kontrol etmeye, anlamaya, öngörmeye ve değerlendirmeye imkan sağlayacak yapıda olmalarıdır.²⁸ Ayrıca bu teoriler, dinamik bir yapıya sahip olan uluslararası ilişkiler alanındaki yeni gelişmelere de açık mahiyette olmalıdırlar. Yeni gelişmeleri önceden görmeye imkan sağlamalı, tahminlerde bulunmaya yardımcı olmalıdırlar. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler alanında çeşitli teoriler geliştirilmiş, devletler arasındaki sorunlu alanlar bu teoriler aracılığıyla anlaşılmaya ve çözülmeye çalışılmıştır. Oyun teorisi, realist, neo-realist, plüralist, idealist, jeopolitik yaklaşımlar, kozmopolitanizm, konstrüktivizm, bunlardan sadece birkaçıdır. Uluslararası ilişkiler teorileri sorunlu alanların tanımlanması, açıklanması yanında bir devletin politikalarını da genel olarak açıklayabilirler ve çeşitli öngörülerde bulunulmasını sağlayabilirler. Buna ek olarak bazı teoriler ise devletlerin politikasının sadece bir boyutunu açıklarlar.

Bu çerçevede 2002 yılı sonrasında Türk dış politikasının, uluslararası ilişkiler teorileri açısından genel olarak değerlendirildiğinde, uygulanan dış politikanın, daha çok işbirliğini ön plana çıkaran kurumsalcı geleneğin bir yansıması olduğu iddia edebilir. Fakat, Türk dış politikasının sözcüleri tarafından güç ve çıkar kavramlarının yoğun olarak kullanıldığı dikkate alındığında Türk dış politikasının idealist veya

²⁸ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, İstanbul, MKM Yayıncılık, 2010, s. 31.

liberal teorilerle tam olarak açıklanamayacağı, anlamlandırılmayacağı görülecektir. Aynı şekilde realist teoriler de fazlaca yapılan işbirliği vurgusundan dolayı Türk dış politikasını tam olarak açıklayacak özellikte değildir. Kemal İnat ve Burhanettin Duran ise AK Parti dönemindeki Türk dış politikasını anlamak için, “değer yüklü normları tekrar, ancak farklı bir şekilde uluslararası ilişkiler teorisinin merkezine oturtan ve uluslararası sistemin aktörleriyle bu normlar arasında karşılıklı inşa sürecine vurgu yapan” konstrüktivizm teorisinin kullanılmasını önermektedirler.²⁹

Konstrüktivizm, kavramsal olarak ilk defa Nicholas Onuf tarafından kullanılmıştır.³⁰ 90’lı yılların başlarından itibaren Alman siyaset bilimci Alexander Wendt’in “Social Theory of International Politics” kitabı ile yaygınlaşan Konstrüktivizm, uluslararası sistemi sosyal yapı olarak algılayan bir uluslararası ilişkiler teorisidir. Konstrüktivizm, devletler arası ilişkilerde kimlik, norm, iç politika dengeleri, söylem, kültür gibi kavramlara önem vermektedir. Devletlerin çıkarları doğrultusunda dış politikalarını oluşturduğunu kabul eden konstrüktivistler, çıkarların kimlik tanımlamaları sonucu belirlendiğini iddia ederler. Bir devletin dış politika anlayışını incelerken kimlik ve normların belirleyici olduğu³¹, bu durumun da karşılıklı inşa süreci ile hükümetlere iletildiğini ifade ederler. Konstrüktivizm teorisinde ön plana çıkarılan aktörler ve normlar arasındaki karşılıklı inşa süreci AK Parti dönemindeki dış politikanın anlaşılması açısından önemlidir. Bu teoriye göre normlar ve aktörler arasındaki karşılıklı inşa süreci sosyalleşme süreçleri içerisinde olur. İnşa sürecinin karşılıklı olmasıyla anlatılmak istenen hem normların aktörleri etkilemesi hem de aktörlerin normları etkilemesi veya dönüştürmesi olarak ifade edilebilir. Bireyler olarak düşündüğümüzde insan, içinde büyüdüğü yaşadığı toplumun kendi örf, anane ve gelenekleri çerçevesinde belirli normları göz önüne alarak kendi karakter ve yaşam tercihini ortaya koyar. Aynı şekilde, bireylerin toplum içerisinde yaşları ve konumları ilerledikçe normları belirleyen, dönüştüren hatta üreten hale geldikleri de ifade edilebilir. Devletler için ise bu ilişkiler hem

²⁹ Kemal İnat, Burhanettin Duran, “AKP Dış Politikası: Teori ve Uygulama”, **Doğu’dan Batı’ya Dış Politika: AK Parti’li Yıllar**, Ed. Zeynep Dağı, Ankara, Orion Yayınları, 2006, s.18-19.

³⁰ Bayraklı, a.g.e., s. 29.

³¹ Chris Brown, Kristen Ainley, **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, İstanbul, Sümer Kitabevi, 2013, s. 64.

uluslararası sistem hem de kendi toplumları arasında vardır. Bu bağlamda devletlerin dış politikadaki sosyalleşme süreçleri iki şekilde meydana gelmektedir. Bunlardan ilki ‘transnasyonel sosyalleşme’ denilen dış politikadaki karar alıcıların uluslararası normları içselleştirmeleridir.³² Dünya ve evrensel değerler ile olan ilişkisini güçlendirmek isteyen devletler transnasyonel sosyalleşmeyi çok fazla uygulayarak dış politikalarının bu normlar etrafında gelişmesini sağlarlar. İkincisi ise içinde buldukları toplumların normlarını içselleştirdikleri ‘toplumsal sosyalleşme’dir. Demokratik ülkelerde transnasyonel sosyalleşmenin yanında toplumsal sosyalleşme de yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Demokratik devletlerin hükümetleri kendi toplumlarının, geleneklerinin değerlerini de dış politikada yansıtarak iç politikadaki etkinliklerini ve sürekliliklerini sağlamaya çalışırlar. Dış politikanın da toplumun, yani iç politik dinamiklerin etrafında gelişmesi bu şekilde olmaktadır. Sosyalleşme süreçlerinin AK Parti döneminde Türkiye’de nasıl uygulandığına bakılırsa, araştırmacıların karşısına ilk olarak çıkacak olan evrensel değerler etrafında uluslararası normların Türkiye’ye Avrupa Birliği üyeliği sürecinde uygulanması olacaktır. Bunun yanında AK Parti döneminde sıklıkla ifade edilen Türkiye’nin kendi jeokültürel havzasına dönmesi söylemi ve AK Parti siyasal kimliğini oluşturan muhafazakar yapıdan dolayı İslami değerlerin dış politikada kendini göstermesi de toplumsal sosyalleşme sürecinin Türk dış politikasındaki uygulaması olarak görülebilir.³³ Ayrıca yine bu dönemde kimlik tanımlaması eksenli bir dönüşüm de jeopolitik algılamada gerçekleşmiştir. Türkiye’nin etrafının düşmanlarla çevrili olduğu algısı³⁴ bu dönemde kendisini dostluk ilişkilerine bırakmıştır. Bu durum dış politika sözcüleri tarafından komşularla sıfır sorun olarak ifade edilmiştir. Türkiye’nin dış politikada bir aktör olarak uluslararası sistemi ve normları etkilemeye çalışması ise Medeniyetler İttifakı Girişimi gibi medeniyetlerin buluşmasına vurgu yapan tezlerle olmuştur.

Konstrüktivizm teorisinin vurgu yaptığı hususlardan bir diğeri de söylemdir. Karşılıklı inşa süreci bağlamında sosyal ilişkilere çokça vurgu yapan konstrüktivizm,

³² a.e., s. 79.

³³ a.e., s.24.

³⁴ Michelangelo Guida, “The Serves Syndrome and “Kompro” Theories in the Islamist and Secular Press”, **Turkish Stuides**, Cilt 9 Sayı 1, 2008, s. 38.

söylemi bu ilişkileri anlamak için kilit bir noktaya koyar. Bu teoriye göre devletler çıkarlarını, ihtiyaçlarını, stratejilerini, politikalarını, isteklerini söylem aracılığıyla ifade ederler. Dolayısıyla, devletlerin kendilerini olaylar veya uluslararası örgütler nezdinde nasıl tanımladıkları veya nasıl bir pozisyon aldılar gibi sorularının cevapları, devletlerin sözcülerinin söylemleri üzerinden anlaşılır ve analiz edilir. Dolayısıyla, hem kimliği hem de çıkar ve ihtiyaçları belirtmesi açısından bir toplumun içinde yaygın olan söylem, o toplumun uluslararası tercihlerini anlamak ve analiz etmek için çok önemli bir kaynaktır.³⁵ Dış politika söylemini oluşturan parçalar ise strateji belgeleri, pozisyon belgeleri, basın açıklamaları, dış politikadaki resmi sözcülerin farklı platformlarda yaptıkları konuşmalar şeklinde sıralayabileceğimiz devletlerin dış politik görüşünü yansıtan resmi belgeler olarak göze çarpmaktadır. Bu noktada belirtilen belgeleri önemli kılan husus, bahsi geçen metinler aracılığıyla ifade edilen söylemin dış politikanın meşruiyet zemini olan bir gerçeklik inşa ederek hem iç politik kamuoyunda hem de uluslararası aktörler nezdinde belirli anlamlar üretmesidir. Söylemler üzerinden inşa edilen bu gerçekliğin hem istenen dış politikanın yürütülmesi için bir zemin oluşturması hem de bu gerçekliğin bir şekilde iç politikayı yönlendirmesi ve toplumun muhayyilesini oluşturması dikkat çekicidir.³⁶

Dış politikanın söylemler üzerinden incelenmesinin devletlerin genel hatlarıyla dış politikalarının anlaşılması yanında sağladığı diğer bir avantaj ise belirli bir dönemde belirli aktörler tarafından uygulanan dış politikada, ilkelerin olup olmadığı ile süreklilik sağlanıp sağlanmadığı ve belirli bir stratejik akla sahip olunup olunmadığının gözlemlenebilmesidir. Ayrıca, aynı aktör tarafından kullanılan söylemin incelenmesi, iktidarda olduğu dönemde meydana gelen uluslararası sistemdeki değişimleri aktörün nasıl ve ne şekilde yönettiğini veya yönlendirdiğini göstermesi bakımından da önemlidir.³⁷ Mülakat ve basın toplantılarında anlık olarak sorulan sorular karşısında verilen cevaplar, aktörün dünya görüşünü yansıtmaları, inşa

³⁵ Sezgin Kaya, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı 63-3 s.106.

³⁶ Ali Balcı, "Diskors ve Pratik Olarak Dış Politika", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 4., Sayı 15 (Güz 2007), s.76.

³⁷ Davutoğlu, **a.g.e.**, s.11.

etmek istediği gerçekliği ifade etmesi yönüyle uygulamak istediği dış politikanın anlaşılması için de dikkate değer bir kaynak olmaktadır.

Dış politik söylemin incelenmesi gereken bir başka boyutu da söylemin iç politikayı yönlendirmesi, toplumun muhayyilesini inşa etmesi, devletin ben ve öteki tanımlamalarını göstermesidir. Burada dış politika ile iç politika arasında bir karşılıklı inşa süreci mevcuttur. Konstrüktivist teoriye göre iç politikadaki iktidar mücadelelerinin ve kimlik tartışmalarının dış politikayı belirlemesi söz konusudur.³⁸ Dış politika bu bağlamda iç politikada hükümeti destekler ve toplumu yönlendirir. İç politika ile dış politikanın birbirini inşa etmesi, desteklemesi Türkiye örneğinde cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan itibaren görülmektedir. Cumhuriyeti kuran elitler, iç politikada Osmanlı'yı hedef almışlar, bu kapsamda da İslam geçmişini ve muhafazakar İslamcı toplumu öteki olarak tanımlamışlardır.³⁹ Aynı anlayış, kendini Batılı olarak görmüş, dış politikadaki hedefini de Batı medeniyeti ile özdeşleşme olarak belirleyerek iç politikadaki ötekisini zayıflatmak istemiştir. Bu nedenle Türkiye, İslam dünyası ve Osmanlı bakiyesi toprakların çoğunluğu ile olan ilişkilerini radikal bir biçimde kesmiş ve bu durum 70'li yıllara kadar devam etmiştir. Ali Balcı cumhuriyeti kuran elitin anlayışını şu şekilde ifade etmiştir:

Türkiye dış politikasına Batıcı karakterini veren şey, Kemalist bloğun etnik Kürt ve İslamcı (belli aralıklarla Komünist) bloklar ile mücadelesinde şekillenen ve yine bu mücadele içinde sürekli bir şekilde değişime uğrayan kimliği oluşturur.⁴⁰

2002 sonrasında Türkiye'nin dış politikasına bakıldığında da muhafazakar kimliği ile ön plana çıkan AK Parti Hükümetlerinin siyasi tercihlerinin iç ve dış politika arasındaki karşılıklı inşa sürecinin bir yansıması olduğu görülecektir. Türkiye'de iç politik aktör olarak muhafazakarların temel dış politik tercihleri olan İslam Dünyası ve Ortadoğu ile olan ilişkilerin geliştirilmesi konusu, AK Parti dönemi dış politika sözcülerinin ifadesiyle medeniyet coğrafyasına dönülmesi bu bağlamda değerlendirilmelidir. Uzun yıllar boyunca Türkiye tarafından öteki olarak

³⁸ Ali Balcı, **Türk Dış Politikası**, s.20.

³⁹ Ali Erken, "Re-Imagining the Ottoman Past in Turkish Politics: Past and Present", **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 3, 2013, s. 172.

⁴⁰ **a.e.**, s.28.

tanımlanan, aynı fotoğraf karesi içinde yer alınmak istenmeyen devletlerin, beraber anılmak istenmeyen bölgelerin bir stratejik kararla değil, iç politikadaki iktidarın değişmesi ile dost olarak görülmesi dikkat çekicidir. Bu durum net bir şekilde göstermektedir ki dış politika iç politikadaki kimlik mücadelelerinin bir uzantısı olarak şekillenmektedir. İç politikanın dış politikayı etkilemesine benzer bir şekilde dış politik söylem de toplumu, yani iç politik kamuoyunu yönlendirmektedir. Örneğin Başbakan Erdoğan “Redd-i miras ederek medeniyet yarışında iddia sahibi olamayız”⁴¹ diyerek dış politika üzerinden iç politikaya yönelik mesajlar vermiştir. Türkiye’nin uluslararası düzeyde oluşan devletler arası rekabette başarılı olabilmesi için cumhuriyetin kurulması ile birlikte reddedilen medeniyet geçmişinin önemine dikkat çekilmesi dış politika aracılığıyla iç politikanın inşa edilmesine bir örnektir. Bu çerçevede düşünüldüğünde söylem, dış politika ile iç politika arasındaki ilişkileri göstermesi bakımından devletlerin dış politikalarını anlamada çok önemli bir yere sahip olmaktadır.

AK Parti döneminde Türkiye’nin ilk defa kendisini muhafazakar olarak tanımlayan bir parti tarafından 12 yıl boyunca yönetilmesi, siyasetten ekonomiye, dış politikadan kültüre birçok alanda değişimi ve dönüşümü beraberinde getirmiştir. Uzun yıllar boyunca kendisini seküler ve Batılı olarak tanımlayan partiler tarafından yönetilen Türkiye’nin yaşadığı değişim ve dönüşümün en temel sebebi iktidarın ilk defa uzun süreli bir şekilde muhafazakar bir partiye geçmesidir. Bu çerçevede dış politikada yaşanan dönüşüm de konstrüktivist teorinin belirttiği şekilde kimlik, değer ve kültür tanımlamalarında meydana gelen bir değişiklik nedeniyle yaşanmıştır. Ayrıca Türk dış politikasında medeniyet söylemini konuşma metinlerini analiz ederek inceleyen bu çalışmada konstrüktivizmin söyleme verdiği önem de bir teorik zemin oluşturmaktadır. Konstrüktivist teorinin bu çalışmaya yapacağı bir başka katkı ise medeniyet kavramı etrafında oluşturulan söylemin dış politikanın genel ilkelerini ortaya koyması yanında, Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türkiye’nin kimlik tanımlamalarını, jeopolitik konumlandırılışını ve kültürel referanslarını yansıtmasıdır. Medeniyet söyleminin analizi sonucunda bu algılamalar ortaya

⁴¹ Recep Tayyip Erdoğan, **Küresel Barış Vizyonu**, İstanbul, Medeniyetler İttifakı Yayınları, 2012, s.160.

konmuş ve konstrüktivist teori açısından ele alınmış, Türkiye’de yaşanan değişim ve dönüşüm açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede düşünüldüğünde hem bu çalışma için hem de bu tipteki çalışmalar için konstrüktivizm, önemli bir teorik zemin oluşturmaktadır.

2. Yumuşak Güç Nedir?

Soğuk Savaş sonrasında Amerika’nın Sovyet tehdidi olmadan kendini nasıl tanımlayacağını tartıştığı bir makalesinde Joseph Nye, yumuşak güç (soft power) ifadesini ilk defa kullanmıştır.⁴² Nye’in bu tabirle ne anlatmak istediğini ifade etmeden önce “güç” kelimesinin uluslararası ilişkilerdeki anlamını ortaya koymak yerinde olacaktır. Nye, gücü A aktörünün B aktörünün davranışını kendi istediği şekilde yapmasını sağlayan yetenek olarak tanımlar.⁴³ Gücün varlığının hissedilmesi için ise üç şartın oluşması gerekir. Bunlar, bir devletin askeri, ekonomik veya kültürel olarak bir başka ülkeyi etkileyebilecek kapasitede olması, bu kapasitenin bir hedef için kullanılması ve muhatap devletin bu kapasiteyi görmesidir.⁴⁴ Bu üç durum gerçekleşirse bir devletin gücü ortaya çıkar.

Bir devletin başka bir devletin tercihlerini değiştirmesi temel olarak A aktörünün, B aktörünü askeri veya ekonomik güç ile tehdit etmesi, korkutması veya diplomatik yollar kullanarak ikna etmesi ile sağlanabilir. Bu bağlamda realist teorilere ve geleneksel güç tanımlamalarına bakıldığında güç kavramından anlaşılanın sadece askeri güç olduğu görülecektir.⁴⁵ Bu durumun temel sebebi devletlerin kendilerini güvenlik merkezli tanımlamaları, yani her devleti potansiyel düşman olarak görmeleridir. Askeri gücün tek seçenek olarak görülmesi 20. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiş, bu döneme kadar devletlerin başka devletlerin tercihlerini değiştirmesi için kullanabilecekleri tek enstrüman askeri güç yoluyla yapılan fetihler veya müdahaleler olmuştur. Askeri güç yöntemi günümüzde de halen

⁴² Joseph S. Nye Jr, “Soft Power”, **Foreign Policy**, Sayı 80, 1990, s. 153.

⁴³ Joseph S. Nye Jr, **Soft Power: The Means To Success In World Politics**, New York, Public Affairs, 2004, s. 2.

⁴⁴ Tarık Oğuzlu, “Soft Power in Turkish Foreign Policy”, **Australian Journal of International Affairs**, Cilt 61 Sayı 1, 2007, s. 82.

⁴⁵ Nye, “Soft Power”, **Foreign Policy**, s. 154.

devam etmekte ve önemini korumaktadır. Örneğin Amerika'nın Afganistan ve Irak işgalleri, Rusya'nın Kırım'ı ilhakı günümüzde askeri gücün kullanıldığı örneklerden birkaçıdır. 2. Dünya Savaşından sonra devletlerin askeri güç ile beraber kullanılabilecekleri başka bir enstrüman daha ortaya çıkmıştır; ekonomik güç. Devletler tarafından ekonomik gücün kullanımı daha erken dönemlerde olmuş olsa da yaygın ve etkin bir şekilde kullanılmaya başlanması 20. Yüzyılda olmuştur, denilebilir. Ekonomik güç bir ülkenin ekonomik yolla tehdit edilmesi veya bir ülkeye yaptırımlar uygulanması yoluyla uygulanabilir. Bu yöntem, bir enstrüman olarak günümüzde de devletler tarafından yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Nükleer müzakereler sürecinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde İran'a yönelik uygulanan yaptırımlar veya Amerika ile Avrupa Birliği'nin Ukrayna krizi sonrası Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar bu kapsamda değerlendirilebilir.

Nye, artık modern dünyada teknolojinin gelişmesiyle iletişim olanaklarının arttığını, bu nedenle de güç anlayışının değişmesi gerektiğini iddia eder.⁴⁶ Günümüzde demokrasinin yaygınlaşması nedeniyle özgürlük ortamı artmakta, kültürler arası geçişler daha yoğun bir biçimde yaşanmaktadır. Mc Donalds, Microsoft, Coca-Cola gibi çok uluslu şirketler, sinema, televizyon gibi medya araçları ve internet tabanlı sosyal ağları global düzeyde hızlı ve ciddi bir kültürel etkileşim ortamı sağlamaktadır. Globalleşen dünyada bir ülkede üretilen bir ürünün hızlı bir şekilde başka bir ülkeye ihraç edilebilmesi bu ürünler etrafında gelişen kültürlerin hızlı bir şekilde globalleşmesini sağlayabilmektedir. Bunun yanında sinema, televizyon ve internet aracılığıyla Amerikan popüler kültürü dünyanın her yanında hızlı bir yayılma göstermektedir. Bu veya benzeri şekillerde yaşanan kültür ihracının ilk sonucu dünya çapında kültürleri yayılan ülkelere sempati duyulmasıdır. Sonrasında da bu ülkelerin, kültürlerinin yayıldığı toplumlarda somut bir biçimde tanımlanamayan bir güçleri olmuştur. Nye, bu kültürel etkileşim ortamını 90'lı yıllarda görmüştür ve artık askeri ve ekonomik güçlerin içinde olduğu sert güç kategorisinin yanında bu şekillerde oluşan bir yumuşak güç kategorisinin de var olacağını iddia etmiştir. Yumuşak güç, başkalarının senin istediklerini istemesini

⁴⁶ Nye, a.e., s. 154.

sağlama yeteneğidir.⁴⁷ Güç tanımındaki gibi ifade edilirse A aktörü, B aktörünün zor ve tehdit kullanmadan A aktörü gibi istemesini sağlarsa yumuşak güç kullanmış olur. Yumuşak gücün özelliği başkalarının tercihlerini zorlama ve tehdit yapılmadan şekillendirme yeteneğinde yatmaktadır. Bu da A devletinin kültürünün, ekonomik refahının, özgürlük ortamının, güvenlik durumlarının etkisiyle olmaktadır. Temel olarak yumuşak gücü oluşturan kaynaklar, bir ülkenin kültürel değerleri, iç politikadaki uygulamaları, dış politika tarzı ve söylemidir.⁴⁸ Bu nedenle bir ülke iç politikasında istikrarı sağlayamazsa, kültürel değerleri dünyaya açılacak bir yeterlilikte ve nitelikte olmazsa ve dış politika tarzında ve söyleminde sert güç kullanmayı tercih ederse yumuşak gücü etkin olamaz. Bu şartlardan biri dahi olmaz ise yumuşak gücünün meşruiyet zemini yok olur.⁴⁹ Dolayısıyla da bu yolla bir başka ülkenin tercihlerini değiştiremez. Demokratik ülkelerin tavırları incelendiğinde bu durum daha iyi bir şekilde anlaşılabilir. Nye, bu durumu açıklamak için Türkiye'yi örnek gösterir. Amerika'nın Afganistan'da Özbekistan'ı askeri olarak kullanmasına rağmen Türkiye'yi Irak savaşında kullanmadığını belirtmiştir. Bu duruma neden olarak da Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğunu ve siyaset adamlarının toplumda oluşan Amerikan algısına dikkat ettiklerini ifade etmiştir.⁵⁰ O dönemde Amerika'nın iç politikadaki uygulamaları ve kültürel değerleri Türkiye toplumu için bir cazibe unsuru iken, dış politika tercihlerinin eleştirilmesi Amerika'nın yumuşak gücünü etkisiz hale getirmiştir. Bu nedenle bir ülkenin yumuşak gücünün meşruiyeti olması için yukarıda sayılan 3 şartın sağlanması bir zorunluluktur.

Bu çerçevede sert güç ile yumuşak güç arasında ayırım temel olarak ortaya konursa başka bir devletin zor, tehdit, korku ile tercihlerinin değiştirilmesi sert güç kullanımına girmektedir; ikna edilmek suretiyle veya kendi rızaları ile tercihlerinin değişmesi ise yumuşak güç kullanımına girmektedir.⁵¹ Fakat, bu güçlerin birbirlerinden tam anlamıyla ayrıştığı veya aralarında bir ilişki olmadığı söylenemez.

⁴⁷ Nye, **Soft Power: The Means**. s. 5.

⁴⁸ **A.e.**, s. 11.

⁴⁹ Oğuzlu, **a.g.e.**, s. 83-84.

⁵⁰ Nye, **Soft Power: The Means**. s. 16.

⁵¹ Mehmet Çamır, "Yumuşak Güç Kavramı ve Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç", T.C Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (**basılmamış yüksek lisans tezi**), 2009, s. 3-5.

İki güç kategorisi aynı hedefi sağlamak amacıyla hareket etmektedir. Yumuşak güç kullanımı, ekonomik ve siyasi olarak zarar oluşturan askeri güç kullanımını istemeyen devletlerin tercih ettikleri zaman zaman askeri güç kullanımını da destekleyen bir enstrümandır.⁵² İki güç arasındaki fark sadece güç kullanımlarındaki davranış farklılıkları ve kullanılan araçların somut olup olmamasındadır. Davranış olarak sert gücü tercih eden aktörlerin tercihi başka bir aktöre kararları dikte etmek, zorla yaptırmak şeklindedir. Yumuşak gücü tercih eden aktörler ise muhatap aktörü diplomatik yollarla veya ilgili toplumda bir ortak duyarlılık oluşturarak ikna etmeye çalışırlar. İki aktörün arasındaki bir diğer fark kullanılan araçların somut olup olmamasıdır. Örneğin, askeri güç kullanımında tank, araç, silah gibi, ekonomik güç kullanımında da para, bankalar gibi somut şeyler kullanılırken, yumuşak güç kullanımında kültür, ideoloji, kurumlar gibi daha çok soyut şeyler kullanılmaktadır.⁵³ Bu durumun temel nedeni de yumuşak gücü oluşturan kaynakların da soyut olmasıdır.

Yumuşak gücün etkin bir şekilde kullanılmasını etkileyen faktörleri ifade etmeden önce güçler arasındaki ayrımı daha net bir şekilde ortaya koymak yerinde olacaktır. Yumuşak güç ifadesini ilk defa kullanan Nye, askeri, ekonomik ve yumuşak güçler arasındaki farkları davranışlar, birincil araçlar (primary currencies) ve hükümet politikaları bağlamında şu şekilde açıklamıştır. Davranış tercihi olarak askeri güç zorlama, caydırma ve korumayı; ekonomik güç baskı ve rüşveti; yumuşak güç ise cazibe ve gündem belirlemeyi tercih eder. Birincil araçlar olarak ise askeri güç tehdit ve cebri, ekonomik güç cebren tahsil ve yaptırımları, yumuşak güç ise değerler, kültür, politika ve kurumları kullanır. Nye, hükümet politikaları olarak ise askeri gücün zorlayıcı diplomasi, savaş ve dostluğu tercih ettiğini; ekonomik gücün yardım, rüşvet ve yaptırımları tercih ettiğini; yumuşak gücün de kamu diplomasisi, ikili ve çoklu diplomasi yollarını tercih ettiğini belirtmektedir.⁵⁴ Bu çerçevede düşünüldüğünde yumuşak gücün soyut öğeler kullanmak suretiyle başka bir devletin

⁵² A.e., s. 3-8.

⁵³ Utku Ali Rıza Apaydın, "Soft Power in Turkish Foreign Policy Under The AK Party Governments 2002-2009" Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (**basılmamış yüksek lisans tezi**), 2010, s. 12.

⁵⁴ Nye, **Soft Power: The Means**. s. 31.

tercihlerini değiştirmeye çalıştığı ifade edilebilir. Bu bilgiler ışığında yumuşak güç tanımlanırsa şu şekilde ifade edilebilir. Kendi ülkesinin kültürünü, değerlerini, politikalarını ve kurumlarını kullanarak başka bir ülkede cazibe ve gündem oluşturmaya yumuşak güç denir. Peki, oluşturulan yumuşak güç nasıl etkin bir şekilde kullanılabilir?

Bu soruya cevap verirken öncelikle söylenmesi gereken yumuşak gücün toplumdan devlete ve toplumdan topluma iki şekilde olduęu⁵⁵ ve asıl etkisinin toplumlar üzerinde olduğudur. Devletlerin daha rasyonel ve realist aygıtlar olması nedeniyle etkilenmesi duygusal reflekslere hareket eden toplumlara nazaran daha zor olmaktadır. Buna rağmen yumuşak güç devletler üzerinde de belirli bir etkinliğe sahiptir. Bu etki demokratik ülkelerde daha net bir şekilde görülmektedir. Bunun yanında monarşilerde de devlet başkanı bir ülkeye sempati duyuyorsa bu yumuşak güç etkili olabilir.

Bu bağlamda yumuşak gücün etkin olması için gerekli şartlardan biri devletin imajıdır. Tercihleri değişmesi istenen devlette oluşan algı yumuşak gücün etkinliği açısından büyük bir öneme haizdir.⁵⁶ A-B aktörleri üzerinden anlatılırsa A aktörünün B aktrndeki – dış politika yapıcıları veya toplumu- algısı olumlu olmalıdır ki yumuşak gücü etkili olabilsin. Amerika ile Türkiye arasında gerçekleşen durum da bu bağlamda değerlendirilebilir. Muhatap devlette oluşan algılamının yanında bir diğer önemli nokta ise kaynakların güce dönüşmesi için iyi tasarlanmış bir strateji ve uygulamaya ihtiyaç olunmasıdır.⁵⁷ Bu durumda literatürde kamu diplomasisi sayesinde sağlanır. Devletler, dış politikada yumuşak güç oluşturabilmek için yumuşak gücü oluşturan kaynakları planlı ve sistemli bir şekilde kullanmalıdırlar.

Yumuşak gücün etkili olması için bir başka husus da en temel kaynak olan bir ülkenin sahip olduğu kültürel unsurlar ve temsil ettiği değerlerdir. Bir lkenin

⁵⁵ Fırat Purtaş, Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi”, **Akademik Bakış**, Cilt 7 Sayı 13, 2013, s. 2.

⁵⁶ Selen ner, “Soft Power in Turkish Foreign Policy: New Instruments and Challenges” **Euxenious** 10, 2013, s. 7.

⁵⁷ Aylin şenol, “Understanding the New Activism of Turkey in the Middle East: Turkey as an Emerging Soft Power” Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (**basılmamış yüksek lisans tezi**), 2010, s. 37.

dünyaya sunduğu kültürel zenginlikler yumuşak gücün etkili olması açısından çok önemlidir. Geleneksel algılayışta da güç unsurları içerisinde yer alan kültürel güç, toplumun sahip olduğu ve tarihten gelen maddi ve manevi değerlerin topluma sağladığı güç şeklinde tanımlanır.⁵⁸ Nye ise kültürü bir toplum için anlam ifade eden pratikler ve değerler dizisi olarak ifade eder.⁵⁹ Bu çerçevede yumuşak güç unsurları olarak kültür, bir toplumun medeniyet birikiminden gelen ve toplum için anlam ifade eden normlar, değerler bütünü olarak tanımlanabilir. Bu normlar değerler, edebiyat, sanat, din, ideoloji, mimari vb. Pek çok şey içerebilir. Bir roman, bir film, bir mimari mekan, yahut komünizm gibi bir ideoloji bu kültürel unsurları oluşturan olgular arasında olabilir. Bir devletin kendi kültürünü başka bir devlete tanıtmaya da literatürde kültürel diplomasi denmektedir. Fırat Purtaş kültürel diplomasiyi “fikirlerin, düşüncelerin, dünya görüşünün, yaşam tarzlarının, estetik anlayışının, zevklerin ve tatların paylaşımı suretiyle kendini doğru ifade etme ve muhatabına da doğru tanıtmaya yolu olarak”⁶⁰ tanımlar. Bu noktada sunulacak, tanıtılacak kültürün bir dünya görüşünü, yaşam tarzını da içerdiğine dikkat edilmelidir. Bu nedenle muhatap ülkelerde tanıtılan kültürün düşman olarak algılanmaması gereklidir. Örneğin, toplumunun büyük çoğunluğu Hristiyan dinine mensup olan bir ülkenin dini kimliğiyle halkının çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede yumuşak güç oluşturması düşünülemez. Bu bağlamda Nye, evrensel değerleri içeren toplumların yumuşak güçlerinin daha fazla olduğunu belirterek tanıtılacak kültürün her toplum tarafından kabul edilebilecek bir yapıda olması gerektiğine dikkat çeker.⁶¹

Türkiye gibi birden çok medeniyet havzası ile ilişkisi olan devletlerin kültürel unsurlarını yumuşak güce dönüştürmeleri için önlerinde bir meydan okuma bulunmaktadır. Toplumda yoğun bir biçimde yaşanan giriş kısmında da bahsedilen kimlik tanımlaması konusu Türkiye gibi parçalanmış ülkeler için yumuşak güç kullanımlarında önemli bir açmazdır. İki medeniyet arasında kalmış olan parçalanmış ülkeler kimlik tanımlamalarında bir medeniyeti tercih ederek diğer medeniyet üzerindeki yumuşak güç unsurlarını kaybedebilirler. Bunun en temel sebebi ulusal

⁵⁸ Çamır, **a.g.e.**, s. 3-6.

⁵⁹ Nye, **Soft Power: The Means**. s. 11.

⁶⁰ Purtaş, **a.g.e.**, s. 2.

⁶¹ Nye, **Soft Power: The Means**. s. 11.

kimlik tanımlamalarının aynı zamanda daha önce belirtildiği gibi öteki tanımlaması da yapmasıdır. Bu nedenle bu ülkeler kimlik tanımlamalarında bir medeniyeti tercih ederlerse diğerini öteki olarak tanımlamak zorunda kalabilirler. Bu durum hem ait olmak istedikleri medeniyet havzasında bir yan unsur olarak görülmelerine hem de diğer medeniyet havzasında etkinliklerini yitirmelerine sebebiyet verir. Bundan dolayı bu ülkelerin yumuşak güçlerini etkin bir şekilde kullanabilmek için ulusal kimlik tanımlamalarında iki medeniyetin unsurlarına da yer vermeleri gerekmektedir. Bu şekilde her iki medeniyet havzasında da yumuşak güçleri ile etkin olabilirler. Davutoğlu, bu durumu ok-yay analogisi ile anlatmaktadır.⁶² Türkiye yayını ne kadar Asya derinliğine çekerse ok o kadar Avrupa'ya gider demektir. Dolayısıyla bu tipteki devletlerin yumuşak güçlerini minimize etmemek ve maksimize etmek için ulusal kimlik tanımlamalarında iki medeniyetin unsurlarına da yer vermeleri gerekmektedir.

Literatürde yaygın olarak ifade edilen yumuşak güç uygulamalarına bakıldığında ilk dikkati çeken nokta temel hedefin ilgili devletteki toplumsal algıyı yönetmek olduğudur. Bu çerçevede yapılan faaliyetler A-B örnekleri kullanılarak ifade edilirse, B devletindeki kanaat önderlerinin ikna edilmesi için A devletine geziler düzenlenmesi, gençlerin A ülkesinde akademik anlamda yetiştirilmesi, B devletinde medya organlarının kullanılması, B devletinin yetkililerine çıkarların uyumunun anlatılması,⁶³ ekonomik yardımlar yapılması, dış politika söyleminde varsa ortak medeniyet birikimine vurgu yapılması, ortak medeniyet birikimine ait tarihi eserlerin restore edilmesi vb. olarak sıralanabilir.

Sonuç olarak yumuşak gücün devletlere bir başka devletin kalbini ve aklını kazandırdığı⁶⁴ söylenebilir. Yumuşak güç, ilgili devletleri bir şekilde zorlama veya tehdit uygulamadan ikna etmenin yoludur. Bir devlet için yumuşak gücün kaynakları başka bir devlette kendisine cazibe oluşturacak her şeydir, denebilir. Cazibe kaynaklarının etkin olması için muhatapta oluşacak algı iyi bir strateji ile

⁶² Erkul, **a.g.e.**, s. 36.

⁶³ **A.e.**, s. 3-38.

⁶⁴ Hakan Altınay, "Turkey's Soft Power: An Unpolished Gem or an Elusive Mirage?", **Insight Turkey**, Cilt 10 Sayı 2, 2008, s. 61.

yönetilmelidir. Bu algının meşruiyetini koruması için de devletin iç politikada istikrarlı ve sorunları çözebilen bir yapıda olması, tanıtılabileceği kültürel değerlerin olması ve dış politik tercihlerini diğer devletler ve toplumlar tarafından olumlu karşılanması gerekmektedir.

3. Yumuşak Güç Unsuru Olarak Medeniyet

Medeniyetin bir yumuşak güç unsuru olup olmadığını tartışmadan önce belirtilmesi gereken iki husus vardır. Bunlardan ilki bu çalışmanın kavramsal çerçevesinde medeniyet kavramının nasıl tanımlandığıdır. Giriş kısmında da ortaya konulduğu gibi bu çalışmada medeniyet kavramı tanımlanırken İbrahim Kalın'ın medeniyet tanımlaması temel alınmıştır. Kalın, medeniyeti “bir dünya görüşünün zaman ve mekan boyutunda tezahür ve tecessüm etmesi”⁶⁵ olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede medeniyetlerin dünya görüşlerinin yansımaları olmaları nedeniyle kimlik tanımlamalarıyla da bir ilişkileri vardır. Dünyaya bakılan nokta ve tanımlanan ‘öteki’yi belirleyen ana unsurlardan biri olan dünya görüşü, kimlik tanımlamalarında bu açıdan kilit ve açıklayıcı bir rol oynamaktadır.

Ayrıca, bu tanımlamadan yola çıkılırsa medeniyetlerin dünya görüşlerinin ontolojik düzeyde kurucu ve değişmez bazı ilkeler, normlar, değerler oluşturduğu söylenebilir. Bu Medeniyetleri birbirlerinden ayıran da ben-idraki denilen bu ilkeler, normlar ve değerler dizisidir.⁶⁶ Zaman, mekan, bilgi, insan-tabiat, insan-insan ve insan-tanrı olarak kategorileştirerek Davutoğlu, İslam ve Batı medeniyeti arasındaki ben-idraki farklarını ortaya koymuştur.⁶⁷ Ben-idraklerinde ontolojik algılayışta oluşan bu farklılıklar dünya görüşlerinin tezahür ve tecessüm etmesi ile daha net bir şekilde görülmektedirler. Ben-idrakleri temelinde oluşturulan siyaset, iktisat, sanat, mimari, eğitim vb. yapıları ve kurumları medeniyetler arasındaki farkları dünya gerçekliğinde göstermektedir. Bu çerçevede düşünüldüğünde eğitim kurumlarından siyaset anlayışlarına, iktisadi kurumlarından mimari yapılarına, sanatsal ve kültürel özelliklerin hepsi medeniyet kavramı içerisinde kabul edilebilir. Bu çalışmada ortaya

⁶⁵ İbrahim Kalın, **Dünya Görüşü**, s. 21.

⁶⁶ Ahmet Davutoğlu, “Medeniyetlerin Ben-idraki”, **Divan Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi**, Cilt 2 Sayı 3 (1997/2), s. 11.

⁶⁷ **A.e.**, s. 22.

konan bu varsayımdan yola çıkılarak medeniyetin yumuşak güç unsuru olup olmadığı tartışılacaktır.

Medeniyetin bir yumuşak güç unsuru olup olmadığını tartışmadan önce belirtilmesi gereken ikinci husus ise konstrüktivizm teorisine göre yumuşak gücün algılanmasıdır. Bu algılamayı açıklamak için devletlerin çıkarlarına göre hareket ettiğini varsayan konstrüktivizmin çıkar tanımlamalarına bakmak yerinde olacaktır. Çünkü güç bir devletin çıkarlarını koruması veya yeni kazanımlar elde etmesi için kullanılmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi konstrüktivizm teorisine göre kimlik, kültür gibi kavramlar dış politikanın belirlenmesinde önemli roller oynamaktadırlar. Bu rollerden biri de devletin çıkarlarını belirlemede olmaktadır.⁶⁸ Konstrüktivizme göre devletler, çıkarlarını kimlik ve kültür tanımlamalarına göre ortaya koyarlar. Girişte de belirtildiği gibi Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu yıllardaki dış politika bu çerçevede gelişmiş, AK Parti dönemindeki değişimde yine kimlik tanımlamaları etrafında olmuştur. Çıkarlarını bu şekilde tanımlayan devletler, bir başka devlette değişmesini istedikleri şeyleri de kültüre ve kimliğe referansla belirlemektedirler.⁶⁹ Bu duruma Türkiye'nin İslam dünyasında reform yapma isteği gösterilebilir. Bu çerçevede düşünüldüğünde yumuşak gücün bir devletin ikna yoluyla veya cazibe oluşturarak başka bir devletin tercihlerini değiştirmesi olduğu ifade edilmişti. Bunu yaparken de yumuşak güç kaynaklarından birinin kültür olduğu belirtilmiş, kültürün kimlik tanımlamalarıyla ilişkisi ortaya konmuştu. Bu noktada konstrüktivizmin kültür ve kimliğe dış politikada bu derece önem vermesi yumuşak güç kullanımına da önem verdiğini göstermekte, kültürel unsurların kullanılarak başka bir devlette güç, etki oluşturulmak istendiği ifade edilmektedir. Sovyetler Birliği'nin komünizm ideolojisi ile diğer ülkeler için bir cazibe ve ilham kaynağı olması bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu noktada konstrüktivizm için yumuşak gücün önemli bir argüman ve enstrüman olduğu söylenebilir.⁷⁰

⁶⁸ Alexander Wendt, **Social Theory of International Politics**, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, s. 94.

⁶⁹ Emanuel Adler, **Communitarian International Relations: The Epistemic Foundations of International Relations**, London and New York: Routledge, 2005, s. 12.

⁷⁰ Çamır, **a.g.e.**, s. 3-18.

Medeniyetin siyasi, kültürel, ekonomik olarak çok geniş bir yelpazeyi içine aldığı ve yumuşak gücün konstrüktivizm açısından da önemli olduğu varsayımlarını ifade ettikten sonra dış politikada medeniyet söyleminin bir yumuşak güç unsuru olarak kullanılıp kullanılmayacağı tartışılabilir. Yumuşak gücün kaynakları arasında kültür, ekonomik refah vb. cazibe oluşturacak her şeyin olabileceği belirtilmişti. Bu bağlamda bir devletin medeniyet birikiminin de bir yumuşak güç unsuru olabileceğini iddia edilebilir. Bu iddiayı destekleyecek çeşitli argümanlar mevcuttur.

Birinci olarak yukarıda Purtaş'tan alıntılanan kültürel diplomasi tanımında vurgulandığı gibi bir toplumun dünya görüşü, estetik anlayışı da yumuşak güç oluşturabilecek unsurlardandır. Bu bağlamda bu çalışmada temel alınan medeniyet kavramı göz önüne alındığında bir toplumun medeniyet birikimi, bir toplumun dünya görüşünü yansıtır ve bir çok alanda farklı yöntemler ortaya koyarak diğer medeniyetlerden farklılaştırır. Bu durum birbirlerine uzak medeniyetlerin, ülkelerin toplumlarının bile birbirlerine ilgi duymasını sağlamaktadır. Farklı bir yaşam tarzı, dünya algılayışı insanlara çekici gelmektedir. Japonya ve Kore gibi ülkelerin kültürlerine dünya genelinde duyulan ilgi bu kapsamda değerlendirilebilir.

İkinci olarak dünya genelinde ortak medeniyet birikimine sahip birçok ülke vardır. Bu ülkeler Avrupa medeniyeti, Akdeniz medeniyeti, Batı medeniyeti, İslam medeniyeti, Arap medeniyeti, Türk medeniyeti vb. birçok medeniyetin içinde yer almaktadırlar. Bu durum ortak medeniyet birikimi ön plana alınarak bir yumuşak güç unsuru oluşturulmasına ortam sağlar. Örneğin Mısır, Arap ülkeleri ile kurduğu ilişkilerde Arap medeniyet birikimini vurgulayarak ilgili devletler nezdinde bir yumuşak güç oluşturabilir. Benzer bir şekilde Türk cumhuriyetlerinin bir araya geldiği toplantılarda üye ülkeler ortak medeniyet vurgusunu sıklıkla yapmaktadırlar. Benzer bir durum Batı medeniyeti içinde söz konusudur. Bu gibi durumlarda ortak medeniyet birikimi bir yumuşak güç oluşturabilmekte ve devletler tarafından kullanılabilir.

Üçüncü olarak günümüzde dünya genelinde bazı medeniyetler, dinler arasında bir gerilim yaşandığı artık tartışılmayan bir gerçekliktir. Bu gerilimlerden bazıları Kuzey-Güney hattında, yahut İslam ile Batı medeniyetleri arasında veya İslam ile

Hristiyan dinleri arasında olabilmektedir. Bu ve benzeri durumlarda ülkeler dış politikalarında medeniyet söylemini kullanarak iki şekilde yumuşak güç oluşturabilmektedir. Bunlardan ilki, bağlı buldukları medeniyet birikimini global düzeyde savunarak, temsil ederek veya karar mekanizmalarında o medeniyet lehine karar alarak oluşturdukları güçtür. Bu şekilde oluşturulan yumuşak gücün etkisi kendi medeniyet havzasındaki devletler üzerinde olabilir. Bu duruma İran ve Türkiye'nin İslam medeniyetini savunması, temsil etmesi ve gerilimli yaşayan ilişkilerde İslam ülkelerinden yana taraf olması örnek verilebilir. Bu gerilimli ortam üzerinden oluşturulabilecek ikinci tip yumuşak güç ise gerilim yaşanan konularda aidiyet hissedilen medeniyetin değil diğer medeniyet havzasının desteklenmesi ile oluşur. Bu tipteki yumuşak gücün etkisi ise savunulan medeniyet havzası üzerinde olmaktadır. Brezilya'nın Filistin'i İsrail ile yaşadığı sorunlarda ve İran'ı nükleer müzakereler de desteklemesi İslam ülkeleri nezdinde bir yumuşak güç oluşturmasını sağlamıştır. Bu çerçevede düşünüldüğünde bir devlet gerilimli ilişkilerde bağlı buldukları medeniyeti savunarak veya gerilim yaşanan medeniyeti savunarak kendilerine bir yumuşak güç oluşturabilmektedirler.

Medeniyet kavramı ile dördüncü şekilde oluşturulabilecek yumuşak güç ise medeniyetler arasındaki gerilimli ortamların barışla sonuçlanması için yapılan çabalar neticesinde olmaktadır. Medeniyetler arası uyum ve arabuluculuk faaliyetleri bu bağlamda yumuşak güç oluşturabilmektedir. Birleşmiş Milletler nezdinde İspanya ve Türkiye'nin başlattığı Medeniyetler İttifakı Girişimi bu kapsamda iki ülkeye de bir yumuşak güç oluşturabilmektedir. Benzer bir şekilde dünya genelinde terör eylemlerini durdurmaya yönelik girişimler de devletlere global düzeyde bir yumuşak güç oluşturmaktadır.

Beşinci olarak iki farklı medeniyet birikimine sahip devletler iki farklı havzada yumuşak güç oluşturabilmektedirler. Bu durumun en güzel örneklerinden biri Türkiye'dir. İslam ve Batı medeniyetinin parçası olan Türkiye batılı kimliğiyle İslam dünyasında, İslami kimliğiyle Batı dünyasında yumuşak güç oluşturabilmektedir. Türkiye'nin bu kapsamda yaptığı önemli faaliyetlerinden biri 11 Eylül olayları sonrasında Avrupa Birliği ile İslam Konferansı Örgütü'ne üye ülkeleri İstanbul'da

toplamiş olmasdır. Bunun yanında özgürlük, şeffaflık gibi batılı özellikleriyle Ortadoğu toplumları üzerinde bir etki bırakabilmekte, İslam ve demokrasinin bir arada yaşanabileceğini göstermesi ile batı toplumları üstünden bir etki bırakabilmektedir.

Bu çerçevede düşünöldüğünde yumuşak güç, uzak bir medeniyete duyulan ilgi dolayısıyla olabileceği gibi, iki veya daha çok ÷lke arasında ortak medeniyet birikimi kullanılarak da oluşturulabilmektedir. Bunun yanında, gerilimli konularda bir tarafın savunulması bir yumuşak güç oluşturabildiği gibi tam tersi bir şekilde gerilimi ortadan kaldırmaya çalışmak da bir yumuşak güç oluşturabilmektedir. Ayrıca, iki farklı medeniyet birikimine sahip ÷lkelerin bu özellikleri dolayısıyla yumuşak güç oluşturabileceği ortaya konmuştur. Sonuç olarak, bu yöntemlerde göröleceği gibi medeniyet birikimi ve medeniyet kavramı etrafında üretilen söylem devletler için bir yumuşak güç unsuru olabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA MEDENİYET KAVRAMI

Bu bölümde ilk olarak Türkiye’yi medeniyet geçmişiyle özdeşleştiren söylem tarzı ele alınacaktır. Bu söylem, temel olarak Türk dış politikasına bir vizyon ortaya koymakla beraber uygulanan dış politikaya iç ve dış kamuoyunda nezdinde siyasi, içtimai ve kültürel düzlemlerde meşruiyet zemini oluşturmaktadır. Dışişleri Bakanı Davutoğlu’nun “Türkiye, insanlık tarihini şekillendiren birçok medeniyet birikiminden harmanlanan tarihi ve çok boyutlu eşsiz coğrafyasıyla tarihi akışın seyrini belirleyebilecek ülkelerin başında gelmektedir.”⁷¹ sözlerinde bir örneği görülebilecek olan bu söylem tarzı, AK Parti dönemindeki Türk dış politikasının medeniyet kavramına referansla ortaya konan ufkunu ve vizyonunu göstermesi bakımından önemlidir.

İncelenecek ikinci kategori ise muhatap devletle olan ortak medeniyet geçmişine vurgu yapılarak üretilen medeniyet söylemidir. Bu söylem ile dünyanın herhangi bir coğrafyası ya da ülkesi ile ortak medeniyet geçmişi ön plana çıkarılarak veya o ülkenin medeniyet değerleri övülerek, evrensel medeniyete katkıları ifade edilerek bir kültürel yakınlaşma ve bunun sonucunda oluşacak bir ikili ilişki tesisi amaçlanmıştır. Bu söylem tarzının bir örneği, Abdullah Gül’ün dışişleri Bakanı olduğu dönemde İtalyan Senatosu’nda yaptığı bir konuşmanın satır arasında görülebilir:

Türkiye ve İtalya, Akdeniz’in doğu ve batı yakasında “Akdenizlilik ruhunu” ve kültürel çoğulculuğu en iyi şekilde temsil eden ülkelerdir. Tarih boyunca medeniyetlerin beşiği olan bu havzanın bugün uyumun sembolü olması için birlikte çaba göstermekteyiz. Bu alandaki çabalarımızın artırılarak sürdürülmesi gerektiğine inanıyorum. Akdeniz’in istikrarı, Avrupa’nın istikrarı için vazgeçilmez önemdedir.⁷²

Gül, bu konuşmasında Akdeniz coğrafyasının medeniyet geçmişine referansla İtalya ile Türkiye arasında bir kültürel ortaklık ve toplumlar arasında yakınlık

⁷¹ Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe.**, s.39.

⁷² Abdullah Gül, **Yeni Yüzyılda Türk Dış Politikası’nın Ufukları**, Ankara, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 2007, s.312.

kurmayı amaçlamıştır. Ortak medeniyet geçmişine vurgu ile ortaya çıkan bu söylem tarzı 2002 sonrası Türk dış politikasında farklı coğrafyalar için farklı zamanlarda sıkça kullanılmıştır.

Üçüncü kategori olarak ise, Türk dış politikasında İslam medeniyeti söyleminin nasıl kullanıldığı incelenecektir. Bu söylem tarzı, İslam dünyası ile olan ilişkiler kapsamındaki ve iç kamuoyuna yönelik dış politika konuşmalarında görülmektedir. Bu söylem ile hedeflenen temel olarak bir iletişim ve meşruiyet zemini oluşturmaktır. İslam Konferansı Örgütü üyesi ülkelere yönelik olan yapılan konuşmalarda İslam medeniyetinin tarihteki özel konumunun ön plana çıkarıldığı görülmekle beraber üye ülkelere bu konumun örnek alınması noktasında tavsiyeler yapılmıştır. İç kamuoyuna yönelik verilen mesajlarda ise İslam medeniyeti vurgusu üzerinden toplumda yeni bir idrak ve özgüven inşa etme çabası dikkat çekmektedir. Başbakan Erdoğan'ın Türkiye İnovasyon Haftası kapsamında söylediği İslam medeniyetinin orta çağın sonuna kadar bilimsel gelişmelere öncülük ettiği⁷³ ifadeleri bu kapsamda değerlendirilebilir.

Bu bölümde son olarak Türk dış politikasında şehirler referans ile üretilen ve kullanılan medeniyet söylemi incelenecektir. Şehirler aracılığıyla Türk dış politikasının anlatılması ve başka ülkelerin şehirleri ile Türkiye'nin bir şehrinin aynileştirilmesi bu söylem tarzının temel örneklerini oluşturmaktadır. Başta İstanbul olmak üzere şehirlere referans ile üretilen bu söylem tarzı dış politik konuşmalarda hatırı sayılır bir yekunu oluşturmaktadır. Başbakan Erdoğan'ın

İstanbul'un Saraybosna'yla, Kırcaali'yle, Kudüs'le, Bakü'yle, Aşkabat'la, Karaçi'yle, Bağdat'la, Şam'la, Darfur'la, Yemen'le, Bingazi'yle, Kabil'le duygu birliği vardır. Türkiye'nin Kafkaslar'la, Balkanlar'la, Orta Doğu'yla, Afrika'yla, Orta Asya'yla, tarihin derinliklerine uzanan ilişkileri vardır. Türkiye, sadece coğrafi olarak değil, kültürel olarak da, sosyal olarak da, siyasi olarak da köprü ülkedir, kilit ülkedir.⁷⁴

⁷³ “Başbakan Erdoğan Türkiye İnovasyon Haftası toplantısına katıldı”, 30 Kasım 2013, [http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/ Article/pg Article.aspx?Id=a25f7b8f-1d39-4a01-9f10-4b7495a29cda](http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Article/pg Article.aspx?Id=a25f7b8f-1d39-4a01-9f10-4b7495a29cda), 3 Mart 2014.

⁷⁴ Erdoğan, **a.g.e.**, s.294.

ifadeleri bu kapsamda değerlendirilebilecek bir örnektir. Bu ifadeler şehirler arasında bir bağ kurarak hem dış politikada medeniyet kavramına referans ile ortaya konan coğrafya tahayyülünü göstermesi hem de zikredilen şehirlere hitap etme imkanı sunması bakımından önemlidir.

1. Türk Dış Politikası - Medeniyet Söylemi İlişkisi

Bu bölümde Türk dış politikasının genel olarak medeniyet kavramı ile nasıl anlatıldığı ortaya konmaya çalışılacaktır. Beş alt başlık altında incelecek bu bölümde, öncelikle muasır medeniyet kavramının söylem olarak nasıl kullanıldığı ele alınacaktır. İkinci olarak ise Türk dış politikasında medeniyet kavramının yoğun bir şekilde kullanılmasının sebepleri, siyasal düzen kurma fikri ile medeniyet kavramı arasında ilişki ortaya konularak incelenecektir. Üçüncü ve dördüncü başlık olarak ise sırasıyla vizyon ortaya koyan ve özgüven inşa eden medeniyet söylemlerini ayrı ayrı ele alınacaktır. Son olarak da AK Parti döneminde artan yardım faaliyetlerinin medeniyet söylemi içinde kendilerine nasıl yer buldukları değerlendirilecektir.

a. Muasır Medeniyet Kavramı

Mustafa Kemal Atatürk'ün 29 Ekim 1933'te söylediği “Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.”⁷⁵ ifadeleri iç politikaya yönelik söylenmiş olsa da aslında dış politika alanı içinde Türkiye'nin yönünü göstermesi bakımından önemlidir. Muasır medeniyetler söylemi Batı medeniyetini ifade etmektedir. 1933'te bu güne devlet adamlarımızın hemen hemen hepsi bu söylemi kullanmışlardır. AK Parti sözcüleri tarafından da bu söylem, hem iç kamuoyuna yönelik olarak da hem de dış politikada yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Cumhurbaşkanı Gül, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Cumhurbaşkanı olarak yaptığı ilk konuşmasında “Cumhuriyetin kurucusu Büyük Atatürk'ün koyduğu, ‘Türkiye Cumhuriyeti’ni muasır medeniyetler

⁷⁵ Mustafa Kemal Atatürk, “10. YIL NUTKU”, http://www.meb.gov.tr/belirligunler/29ekim/index_nutuk.htm, 24 Şubat 2014.

seviyesinin üzerine çıkarma' hedefi daima aklımızda olmalı.”⁷⁶ sözleri ile muasır medeniyet hedefini teyit etmiş, dış politikadaki batı medeniyeti boyutuna vurgu yapmıştır. Gül'ün dışişleri bakanı olduğu dönemde Avrupa Birliği bağlamında bu söylem kendini şu şekilde göstermiştir. “Türkiye, Avrupa Birliği'ni Büyük Önder Atatürk'ün seksen yıl önce çizdiği yönde bir medeniyet projesi olarak görmektedir.”⁷⁷ Gül'ün Avrupa Birliği'ni bir medeniyet projesi olarak nitelendirmesi ve muasır medeniyet hedefi ile özdeşleştirmesi Avrupa Birliği konusunun, yani Batı medeniyeti boyutunun Türkiye açısından dış politikada önemini yansıtması açısından dikkat çekicidir. Benzer bir şekilde dönemin dışişleri bakanı Ali Babacan'ın eğitim ile ilgili katıldığı bir toplantıda Avrupa Birliği'nin eğitim alanındaki normlarını muasır medeniyetler seviyesi hedefinin bir gereği olarak nitelendirmiştir.⁷⁸ Bu ifadelerde de görüleceği üzere Türk dış politikasının Avrupa Birliği süreci ve Batı medeniyeti boyutu muasır medeniyet kavramsallaştırması ile anlatılmıştır. Bu çerçevede düşünüldüğünde Batı medeniyeti boyutunun Türk dış politikasının cumhuriyetin kurulmasından bu yana temel bir ilkesi olduğu söylenebilir.

b. Siyasal Düzen ve Medeniyet Kavramı

Türk dış politikasındaki sözcülerin, AK Parti dönemindeki dış politika için kullandığı kavramsallaştırmalardan bazıları 'düzen kurucu', 'akıl ülke', 'merkez ülke', 'bölgesel güç', 'küresel güç' gibi ifadelerdir. Bu iddialı nitelemelerin ekonomik, kültürel ve siyasal olarak teorik anlamda zenginleştirilmesi gerekmektedir. Fakat bu iddiaların hangi oranda zenginleştirildiği ya da altının doldurulup doldurulmadığı bu çalışmanın konusu değildir. Bu ifadelere genel olarak bakıldığında dikkati çekici olan ve üzerinde durulmaya çalışılacak olan nokta ise; Türkiye'nin artık bölgesel ve küresel konuların çözümünde aktif bir rol oynamak

⁷⁶ “Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül'ün TBMM'de Yaptıkları Konuşma”, 28 Ağustos 2007, <http://www.tecb.gov.tr/konusmalar/371/56540/cumhurbaskani-sayin-abdullah-gulun-tbmmde-yaptiklari-konusma.html>, 3 Mart 2014.

⁷⁷ “Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül'ün 9 Mayıs Avrupa Günü Vesilesiyle Yayınladıkları Mesaj”, 8 Mayıs 2006, http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/BAKANLAR/AbdullahGul_makaleleri.pdf, 3 Mart 2014.

⁷⁸ “Dışişleri Bakanı ve Başmüzakereci Sayın Ali Babacan'ın Eğitim Derneği 80.yıl Uluslararası Eğitim Forumu vesilesiyle “Ab Katılım Sürecinde Eğitim Yeri” konulu Açılış Konuşması”, 30 Ocak 2008, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ve-basmuzakereci-sayin-ali-babacan_in-egitim-dernegi-80_yil-uluslarasi-egitim-forumu-vesilesiyle.tr.mfa, 3 Mart 2014.

isteğidir. 2002 yılından bu yana Türkiye'nin bu kapsamda istediği rolü tam olarak almamış olduğu, bunun yanında bölgesel ve küresel konularda belirli bir ağırlık kazandığı söylenebilir. Belirtilen ifadelerde 'düzen kurucu' ile 'medeniyet' kavramları arasında bir ilişki mevcuttur. Bu kısımda bu teorik ilişki zemini dışişleri bakanı Davutoğlu'na referans ile incelenecektir.

Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun 2012 yılında yaptığı bir konuşmada sorduğu sorular bu teorik ilişkiyi anlamak ve derinleştirebilmek için iyi bir başlangıç noktası olarak görülebilir. Ahmet Davutoğlu'nun sorduğu, medeniyetler tarihi birikimi içinde Türkiye'nin nasıl bir görevi olabilir ve insanlığın, aidiyet beslenen medeniyetin, kültürün geleceğine neler sunabilir soruları⁷⁹; Türk dış politikasındaki medeniyet boyutunu ve tarihin akışına yön verme, düzen kurma isteğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Aynı konuşmanın devamında dünyada küreselleşme dönemiyle birlikte kadim medeniyetlerin uyandığından bahseden Davutoğlu, aynı zamanda Türkiye'nin kadim ile moderniteyi sentez ederek küreselleşmeye yön verecek bir anlayış ve ahlak oluşturabileceğini iddia etmektedir.⁸⁰ Ait olunan medeniyet geçmişi temelinde küreselleşmeye yön verecek bir anlayış ve ahlak oluşturma isteği; içinde felsefi, kültürel, içtimai ve siyasi bir takım unsurları da barındırmaktadır. Zaten Davutoğlu'nun kendisi de bu unsurları başbakan Erdoğan'ın başdanışmanlık görevinde iken verdiği mülakatlarda ifade etmiştir. Dışişleri bakanı Davutoğlu "Düşünsel olarak açılım yapamamış toplumların ve medeniyetlerin, siyasi düzlemde yeni paradigmalara yönelebilmeleri çok güçtür."⁸¹ ifadeleriyle toplumun ve devletin paradigmasının değişmesi, kadim ile modernitenin sentezinden yeni ve dinamik bir dünya görüşünün ortaya çıkması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bir başka konuşmasında ise "Bir medeniyeti tarih sahnesine bir şekilde çıkaran şey de, siyasal düzendir. Çünkü bütün bunlar, bir siyasal düzen, dünya düzeni ve uluslararası bir düzen kurma çabasını beraberinde getirir."⁸² ifadeleri felsefi zemin ile siyasi zemin arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Felsefi dönüşümü yaşayan toplumların siyasal

⁷⁹ "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun İstanbul Şehir Üniversitesi'nde Yaptığı Konuşma", 19 Temmuz 2012, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-istanbul-sehir-universitesi_nde-yaptigi-konusma-19_07_2012.tr.mfa, 3 Mart 2014.

⁸⁰ **A.e.**

⁸¹ Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe.**, s.329.

⁸² **A.e.**, s. 221.

olarak güçlü olmaması medeniyetlerinin değerlerini, normlarını yaşatabilecekleri bir alan olmadığı için o dönüşümü anlamsız kılmaktadır. Düşünsel zemin ile siyasi düzen arasındaki ilişkiyi İbrahim Kalın da, “medeniyetler bir tarafta dünya görüşü (*Weltanschauung*) ve varlık tasavvuru olarak ifade ettiğimiz metafizik çerçeveye, öbür tarafta sosyal, ekonomik ve siyasi bir düzen fikrine dayanırlar”⁸³ ifadeleri ile belirtmiştir. Dünyagörüşü, yani düşünsel, felsefi alan ile düzen kurulacak alan bir ilişki vardır. Bundan dolayı, siyasi bir düzen kurmak istiyorsanız öncelikle sağlam bir ontoloji ve epistemolojisi olan bir dünya görüşüne sahip olunmalıdır. Bunun yanında da medeniyetinizi görünür kılmak için medeniyetinizin dünya görüşü temelinde kuracağınız siyasi düzene ihtiyacınız vardır.

Bu çerçevede düşünüldüğünde iç politikada kalkınma, demokrasi, adalet gibi konularda çok önemli değişimlere imza atan ve kendi medeniyetinin değerlerini, normlarını yaşanır ve görünür kılmak isteyen AK Parti’nin iktidarda olduğu dönemde dış politikada ‘düzen kurucu ülke’ olma iddiası daha anlaşılır olacaktır. Bu iddianın da felsefi, tarihi zeminde medeniyet söylemi ile yakın bir ilişkisi vardır. Dış politika yapıcılarını Türkiye’yi, medeniyet ve kültür birikimiyle tarihte özne olması gereken, düzen kurucu bir ülke olarak görmüş ve politikalarını bu çerçevede içinde geliştirmişlerdir.

c. Bir Vizyon Ögesi Olarak Medeniyet Kavramı

Devletler, dış politikalarını planlarken birden fazla şartı göz önünde bulundururlar. Bu şartların kimisi statik, kimisi dinamik bir haldedir. Statik şartları kısa süre içinde değişmeyecek olan, dinamik şartlar ise 10-20 yıllık periyotlarda değişebilecek olan şartlar olarak tanımlayabiliriz.⁸⁴ Devletlerin dış politika yapıcılarını temelde bu statik ve dinamik şartları belirli bir uyum içinde değerlendirerek stratejilerini ve politikalarını belirler. Demokratik ülkelerde statik olarak nitelendirilen coğrafi, tarihi ve kültürel şartların daha fazla dikkate alınır. Bunun en temel sebebi bu şartların- medeniyet tasavvurlarının, kimlik tanımlamalarının-

⁸³ Kalın, **Dünya Görüşü.**, s. 22.

⁸⁴ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, İstanbul, Küre Yayınları, 2008, s. 17.

toplum içindeki farklı gruplarda değişmesi ve iktidardaki partinin bu mücadelenin bir sonucu olarak iktidarda olmasıdır. Dolayısıyla her hükümet, kendi dünya görüşü çerçevesinde bu şartlara göre bir dış politik vizyon oluşturmaya çalışmaktadır. Ancak bu şekilde uygulanan dış politika, hükümetlerin seçmenleri nezdinde tepki bu sebeplerden ötürü doğurmaz. Dış politik vizyonu, Ramazan Gören:

Vizyon terimi, “ileriye görebilme gücü ve becerisi” olarak tanımlanmakla birlikte, siyaset terminolojisinde daha kapsamlı bir anlam içermektedir. Vizyon ait olduğu toplumun ya da tüm dünyanın geleceğine dönük öngörülerde bulunabilme, bir “dünya” kurma arzu, hedef, çaba ve azmine sahip olabilmeyi ifade eder.⁸⁵

ifadeleri ile tanımlamaktadır. Dış politika alanında vizyon belirlemeyi bir “dünya” kurma hedefiyle ilişkilendiren Gören, dünya görüşü kavramını tekrardan akıllara getirmektedir. Vizyon sahibi devlet olmayı daha iyisi ve ötesi için ‘ideal’ sahibi olmakla⁸⁶ özdeşleştirerek siyasal düzen kurma fikrinin vizyon ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda medeniyet kavramının gerek dünya görüşü gerekse siyasal düzen kurma kavramları ile irtibatlı olduğu düşünüldüğünde bir devletin dış politik vizyonu incelenirken bakılması gereken önemli kavramlardan birinin medeniyet olacağı anlaşılacaktır.

Bu kavramsal çerçeve göz önüne alındığında 2002 yılı sonrasında Türk dış politikasında medeniyet kavramının bir vizyon belirleme aracı olarak hem iç politikada hem de dış politikada etkin bir şekilde kullanıldığı söylenebilir. Davutoğlu’nun 3. Büyükelçiler Konferansı kapsamında söylediği şu sözler, Türk dış politikasındaki medeniyet kavramına referansla çizilen vizyonu ve hedefleri göstermektedir:

Orta Asya’ya gittiğinde Kaşgarlı Mahmut’un Divan-ı Lügati’t Türk’ünden konuşabilen, Brüksel’e gittiğinde AB’nin esaslarını tartışabilen, Şam’a gittiğinde, Bağdat’a gittiğinde Bağdat tarihi üzerine konuşabilen, Afrika’ya gittiğinde Afrika-i Osmani’den bahseden bir kimliğiz.. Ne Kuzey-Güney arasında parçalanmışız, ne de Doğu ile Batı arasında. Gerekliyorsa Batının bütün o modernleşme tecrübesini en yoğun yaşayan ülkesi olarak Batı değerlerinin en doğru analizini

⁸⁵ Ramazan Gören, “Türk Dış Politikasında Vizyon ve Revizyon”, **Doğu’dan Batı’ya Dış Politika: AK Parti’li Yıllar**, Ed. Zeynep Dağı, Ankara, Orion Yayınları, 2006, s.72-73.

⁸⁶ **A.e.**, s. 73.

yapabiliriz. Gerekliyse Doğu adına, kadim adına, bütün o geçmiş kadim medeniyetlerin sözcüsü olabiliriz. Geçen sen onun için Büyükelçiler Konferansımızı Mardin’de yapmıştık, çünkü Mardin kadim demektir. Çünkü Mardin tüm Ortadoğu’nun, bütün insanlığın özet şehridir. Kadim ile modernite arasındaki köprüyü yeniden kuramazsa dünya, geleceği inşa edemez. Yükselen bir Çin, Hint uygarlıkları varken, Afrika kendi kimliğini tekrar oluşturma çabası içinde iken, bütün dünyanın 19. Yüzyılda, 20. Yüzyılda olduğu gibi Avro-sentrik bir yapıda olacağını düşünemeyiz. Küresel kültür yeniden şekillenirken Türkiye bu kültürün tabir-i caizse yapışkanı, tutkalı, bu kültürleri bir araya getiren ülke, akil ülke olmak durumunda. Bu kültürlerden bir tarafında yer alan bir ülke değil.⁸⁷

Dışişleri bakanı Davutoğlu Büyükelçilere hitaben yaptığı bu konuşmada Türkiye’nin hem Asya derinliğini, hem Avrupa değerleriyle olan ilişkisini hem de Ortadoğu ve Afrika geçmişini ortaya koymuştur. Coğrafi olarak kadim medeniyet havzalarına değinmenin yanında Türkiye’nin bütün bu havzalar ile kültürel olarak paylaştığı değerleri ön plana çıkarmış, Türk dış politikasının ufkunu belirlemiştir. Yıllarca süre gelen köprü ülke veya parçalanmış ülke(torn country) nitelermelerinin aksine dış politik vizyon olarak Doğu ile Batı arasında sıkışmış ülke algısından çıkılmasının gerektiğini ifade etmiştir. Türkiye’nin küreselleşme sürecinde bu iki yakayı bir arada tutan akil ülke, merkez ülke konumuna geçmesinin gerekliliğinden dile getirmiştir. Bu algı değişiminin medeniyet tarihinin bir sonucu olarak yaşanması gerektiğini ifade etmesi, Türkiye kamuoyunda sürekli bir şekilde yaşanan eksen kayması, Türkiye, Ortadoğu ülkesi mi, Avrupa ülkesi mi gibi tartışmalara da cevap olmuş bulunmaktadır. Medeniyet tarihine, kültürüne ve coğrafyasına atıfla Türkiye’nin birden çok havza ile olan ilişkisini belirtmesi açısından bu ifadeler, AK Parti dönemindeki Türk dış politikasının vizyonunu göstermektedir. Bu bağlamda bir başka konuşmasında dışişleri bakanı Davutoğlu, Türkiye’nin medeniyet geçmişinin zenginliğini, şu şekilde ifade etmiştir:

Ne mutlu ki, öyle bir ülkede yaşıyoruz ki, insanlık tarihinin bütün bu geçmişlerini bünyesinde barındırıyor. Yunan medeniyetinden Mezopotamya’ya; İran medeniyetinden Mısır etkilerine, Hint’den, Çin’den esinlenmiş o büyük insan hareketleriyle, göçlerle gelen o büyük harmana,

⁸⁷ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun 3. Büyükelçiler Konferansı’nın Açılışında Yaptığı Konuşma, 03 Ocak 2011”, 3 Ocak 2011, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-3_-buyukelciler-konferansi_nin-acilisinda-yaptigi-konusma_-03-ocak-2011.tr.mfa, 3 Mart 2014.

Balkanlardan, Kafkaslardan gelen bütün o güçlü birikime dayanan olağanüstü bir tecrübemiz var.⁸⁸

Dışişleri bakanı Davutoğlu'nun zihninde Türkiye, bu önemli medeniyet havzalarının ortasında güçlü bir merkez ülkedir.⁸⁹ Bu merkezi olma durumu sadece coğrafi olarak değil, kültürel olarak da vardır. Birbirinden farklı kültürel gelenekler Türkiye coğrafyasında harman olmuştur. Türkiye, bu medeniyet harmanını dış politikasında tekrardan canlandırırorsa, o zaman merkez ülke iddiası ve vizyonu da gerçekleştirecektir. Merkez ülke olma vizyonunun medeniyet tarihine referans ile güçlendirilmesi Türk toplumunda ve dış politikasındaki nesne olmak psikolojisinden özne olma psikolojisine geçişi sağlaması açısından önemlidir. Kültürel olarak Türkiye'yi konumlandırması ve medeniyet coğrafyasını algılayışı bakımından dışişleri bakanı Davutoğlu'nun şu ifadeleri de dikkat çekicidir.

Hoca Ahmet Yesevi'nin mekanında aldığımız koku, Hacı Bayramı Veli'nin mekanında, burada Ankara'da aldığımız kokuyla, Hacı Bektaş Veli'nin mekanında, Mevlana Celaleddini Rumi'nin mekanında ve nihayet Gülbaba Türbesinde aldığımız koku aynı kokudur. Bu sadece misk kokusu değil, insanlığa belli değerleri yansıtmak üzere bir kültür, bir felsefe dokuyan, bir köprü medeniyet birikiminin ilham kokusu.⁹⁰

Asya içindeki Kazakistan'dan Türkiye'ye, Türkiye'den Balkan ülkesi Macaristan'a uzanan bu geniş coğrafyayı kültürel şahsiyetlere referans ile özdeşleştirme ve ortak tutma gayreti Türkiye'nin kültürel vizyonunu yansıtmaması bakımından önemlidir. Bütün bu coğrafyanın ortak medeniyet halkasında içinde değerlendirilmesi dış politikadaki vizyonun medeniyet kavramı ile açıklanmasının bir başka örneğidir. Burada dikkat edilmesi gereken bir başka nokta ise Türkiye'nin köprü ülke algılamasından merkez ülke algılamasına geçiş yaşaması gerektiğini ifade eden dışişleri bakanının tanımladığı medeniyeti bir köprü olarak nitelenmesidir. Bu ve

⁸⁸ “Sayın Bakanımızın İkinci Büyükelçiler Konferansı Değerlendirme Toplantısı Vesilesiyle Mardin Artuklu Üniversitesi’nde Yaptığı Konuşma, 09 Ocak 2010”, 9 Ocak 2010, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-ikinci-buyukelciler-konferansi-degerlendirme-toplantisi-vesilesiyle-mardin-artuklu-universitesi_nde-yaptigi-ko.tr.mfa, 3 Mart 2014.

⁸⁹ Emre Erşen “Geopolitical Codes In Davutoğlu’s Views Toward The Middle East”, **Insight Turkey**, Cilt 16 Sayı 1, 2014, s. 97.

⁹⁰ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu Toplantısında Yaptıkları Konuşma, 17.06.2013, Ankara”, 17 Haziran 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-yurtdisi-vatandaslar-danisma-kurulu-toplantisi_-17_06_2013.tr.mfa, 3 Mart 2014.

benzeri kavramsal farklılıklar sıklıkla dış politik sözcülerin konuşmalarında yaşanmaktadır. Bu konu son bölümde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Medeniyet kavramı dış politika vizyonu oluşturulurken merkez ülke iddiasının yanında Türk dış politikasının bölgesel tanımlamaları yapılırken de kullanılmıştır. Bu bağlamda dışişleri bakanı Davutoğlu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada Akdeniz bölgesini şu ifadeler ile anlatmıştır:

Akdeniz, Avrupa medeniyetiyle İslam medeniyetinin buluştuğu, İslam medeniyetinin zirveye ulaştığı, Roma'dan sonra zirveyi yaşadığı, Endülüs'le, sonra da Rönesans'ın, Avrupa medeniyet alanına geliştiği bölge bizim bölgemiz. Biz, buradaki bütün bu kültürel, siyasi, ekonomik değişim sürecinin en önemli aktörü olmak durumundayız.⁹¹

Bu ifadelerde Türkiye'nin Akdeniz bölgesine yönelik politikasını anlatılırken Akdeniz'in medeniyet tarihini öne çıkartarak kültürel öğelere vurgu yapılmıştır. Bu vurguların sonrasında ise Türkiye'nin 'en önemli aktör olma' vizyonu dile getirilmiştir. Bu iddia da düzen kurma iddiasının bir benzeri olarak görülmelidir. Türkiye'nin Akdeniz medeniyeti ile olan ilişkisi ifade edilerek düzen kurma vizyonun ortaya konulması bir önceki kısımda incelediğimiz ilişkinin görülmesi açısından önemlidir. Medeniyetlerin değerleri, birikimleri kurdukları siyasal düzen ile görünür hale gelmektedir. Bu ifadeler ile Davutoğlu, bu teorik ilişkiyi siyasal söyleminde ortaya koymuştur.

Medeniyet kavramının Türk dış politikasının vizyon tanımlamalarındaki bir başka yansıması da bir arada yaşama vurgusunda kendini göstermektedir. Bu kapsamdaki ifadeler için Başbakan Erdoğan'ın şu sözleri incelenebilir:

Bin yıllar boyunca, kendi öz kültürüyle birlikte farklı kültürleri, farklı medeniyetleri potasında süzmüş, yoğurmuş, harmanlamış; eşsiz bir medeniyet inşa etmiş bir ülkenin, bir tarihin, bir mirasın taşıyıcılarıyız.⁹²

⁹¹ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda Yaptığı Konuşma, 6 Kasım 2012, Ankara”, 6 Kasım 2012, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu_nun-tbmm-plan-ve-butce-komisyonunda.tr.mfa, 3 Mart 2014.

⁹² Erdoğan, **a.g.e.**, s.315.

Medeniyetler İttifakı Girişimi gibi projeler ile dünya barışına katkı sunmayı hedefleyen Türkiye'nin, kendini farklı medeniyetlerin harmanı olarak göstermesi ve bir arada yaşamaya vurgu yapması genel olarak bu çerçevedeki ifadeler ile olmuştur. Ayrıca bu söylem ile, dış politikada Avrupa Birliği ve Amerika'dan Türkiye'ye yöneltilen çok kültürlülük, demokratik eşitlik gibi eleştirilere de cevap verilmiş olmaktadır. Başbakan Erdoğan başka bir konuşmasında bu vurguyu şu sözlerle yinelemiştir:

Asırlarca farklı toplum katmanlarını bir arada tutma, Doğu ile Batı arasında köprü olma ve köprüler kurma misyonunu yüklenmiş olan ülkemiz, bu yeni dönemde de yeni bir medeniyet şuurunun geliştiği yaygınlaştırılmasında öncü rol oynayabilir.⁹³

AK Parti dönemindeki Türk dış politikası sözcülerinin Türkiye'nin aidiyet hissettiği medeniyet geçmişinde var olan bir arada yaşam tecrübesine bu iki örnekte de görüldüğü gibi sıklıkla vurgu yaptıkları görülmektedir. Ayrıca bu söylem ile Türkiye toplumuna da hoşgörü mesajları verilmiş ve topluma dünya geleceği için bir misyon çizilmiştir.

Temel hak ve özgürlükler konusunda da medeniyet kavramı vizyon oluşturmada kullanılmıştır. Erdoğan'ın "Avrupa'nın temel hak ve özgürlüklerde ortaya koyduğu değerler manzumesi, hiç tereddütsüz söylüyorum, bizim kendi medeniyetimizin de özüdür ve ulaşmak istediğimiz bir idealdir."⁹⁴ sözleri bu konudaki örneklerden biridir. Ulaşılmak istenen ideal olarak tanımlanan Avrupa'nın temel hak ve özgürlükler normları, medeniyet değeri olarak görülmüş ve topluma bir vizyon olarak sunulmuştur. Bu vizyonun da medeniyet kavramı ile anlatılması kavramın dış politikadaki kullanımının yoğunluğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Belirtilen örneklerden de görüleceği gibi Türk dış politikasında, medeniyet kavramı vizyon belirlemede sıklıkla kullanılan bir araç olmuştur. Bu söylem başta coğrafi ve kültürel vizyon olmak üzere bir arada yaşama vurgusu ve temel hak ve özgürlükler olarak üç alanda yoğunlaşmıştır. Coğrafi ve kültürel vizyon, çeşitli

⁹³ A.e., s.23.

⁹⁴ "Özgürce yaşanan bir Türkiye inşa ediyoruz", 15 Kasım 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/ozgurce-yasanan-turkiye-insa-ediyoruz/15889>, 3 Mart 2014.

konular veya bölgesel konular için muhatap ülkelere Türkiye'nin tutumunu göstermesi yanında Türk dış politikasını oluşturan, uygulayan bürokrasi kadrolarına da ufuk çizmesi açısından önemli olmuştur. Bunun yanında dış politikada kullanılan medeniyet söyleminin tüm alanları, iç politikadaki reform çabalarında ve toplumun ikna edilmesinde önemli bir yer tutmuştur.

d. Bir Özgüven İfadesi Olarak Medeniyet

Osmanlı'nın son dönemlerinde izlediği denge siyaseti ile başlayan, sonrasında yeni kurulan cumhuriyetin de batı bloğu ekseninde hareket etmesi nedeniyle 2000'li yıllara kadar olan süreçte Türkiye etken olmaktan ziyade daha çok edilgen bir pozisyonda uluslararası sistemde yerini almıştır. Soğuk Savaş süresince iki kutuplu dünyanın etkisinde kalmış, sıkışmış bir ülke profili ortaya koyan Türkiye, bu süreç boyunca özgüvenini yitirmiş, bölgesel veya uluslararası konularda öncü olamamış, büyük aktörlerin kararlarını almasını bekledikten sonra kendi pozisyonunu alabilen bir ülke olmuştur. Önceden de belirtildiği gibi AK Parti Hükümetleri, dış politikadaki bu algıyı değiştirmeye çalışmışlardır. Dış politika sözcüleri öncelikle Türkiye toplumunda bu algıyı değiştirmeye hedeflemişler ve bu çerçevede 'merkez ülke', 'bölgesel güç', 'küresel güç' gibi kavramsallaştırmaları kullanarak toplumda bir özgüven inşa etmeye çalışmışlardır. Bu kavramsallaştırmaları yaparken medeniyet kavramını da yoğun bir şekilde kullanmışlardır. Dış politik vizyon oluşturmaktan bu söylem tarzının farkı temelde hedeflenen amaç olarak farklılaşmasıdır. Bunun yanında bu söylem tarzında Türkiye'nin medeniyet tarihinin daha fazla ön plana çıkarıldığı görülecektir. Örneğin 2003 yılında dışişleri bakanı Gül'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada bu söylem şu şekilde ifade edilmiştir:

Sizler de çok yakinen biliyorsunuz ki, Türkiye, dış politika gündemi ve sorumluluk alanları açısından herhangi bir devlet değildir. Tarihi birikimimiz ve sorumluluklarımız, coğrafi ve kültürel derinliğimiz, stratejik konumumuz, temel ilkeleri iyi belirlenmiş, çok boyutlu olmakla birlikte, bütüncül bir çerçeveye oturtulmuş bir dış politika gerektirmektedir.⁹⁵

⁹⁵ Gül, a.g.e., s.54.

Abdullah Gül'ün 'temel ilkeleri iyi belirlenmiş, çok boyutlu olmakla birlikte, bütüncül bir çerçeveye oturtulmuş bir dış politika' ifadelerinin meşrulaştırmak için kullandığı 'tarihi birikim ve sorumluluklar', 'coğrafi ve kültürel derinlik' nitelemeleri bu kapsamda medeniyet kavramına yapılan atıflardır. Burada dikkati çeken bir diğer husus da dış politika sözcülerinin başlangıç noktası olarak 1923'ü, yani yeni kurulan cumhuriyeti değil, bunun yerine Osmanlı, Selçuklu ve hatta Orta Asya Türk geçmişine uzanan bir tarihi, coğrafi ve kültürel derinliği içeren medeniyet tasavvuruna atıf yaptığı söylenebilir. Benzer bir şekilde Başbakan Erdoğan'ın Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılından çok eskilerde dayanan bir devlet geleneğine, kadim ve büyük bir medeniyet birikimine sahip olduğunu ifade etmesi dış politikadaki referansların tarihi ve kültürel boyutlarını göstermesi açısından önemlidir.⁹⁶ Konuşmalarda sıklıkla tarihi ve kültürel geçmişe referanslar yapılması, temel hedef olan toplumun muhayyilesini genişletmek ve özgüvenini inşa etmek için önemlidir. Örneğin başbakan Erdoğan bir konuşmasında kültürel geçmişe yaptığı referans ile Türkiye'ye hedeflemesi gereken bir misyon biçmiştir:

Türkiye, birçok medeniyete beşiklik etmiş, farklı inanç ve kültürleri potasında eritmiş, tarihin akışında başrol oynamış çok özel bir coğrafyadır. Bizler, ayaklarımızı nasıl münbit topraklara bastığımızı, nasıl büyük bir insanlık birikimine sahip olduğumuzu, dünya barışı için ne kadar anlamlı bir kültürel mirasa sahip olduğumuzu iyi değerlendirmeliyiz.⁹⁷

Bu tarz ifadeler gerek vizyon ortaya koyması gerekse de toplumda özgüven oluşturması bağlamında önemli bir işlev görmektedir. Başbakan Erdoğan'ın konuşmasında Türkiye coğrafyasını tanımlarken bu coğrafyanın tarihteki özel konumuna bölgenin sahip olduğu tüm birikime, ev sahipliği yaptığı medeniyetlere ve bu medeniyetlerin harmanını ön plana çıkararak yaptığı vurgu önemlidir. Bu şekilde hem toplum içinde tüm etnik ve dini kesimlere hitap etme imkanı bulunmuş hem de topluma bir misyon çizilmiş olmaktadır. Misyonun belirlenirken medeniyet kavramının kullanılarak Türkiye'nin tarihi ve kültürel özelliklerinin övülmesi ve sahiplenilmesi dikkat çekicidir. Bu şekilde toplumun bu misyonu içselleştirmesi

⁹⁶ "Türkiye küresel bir aktör haline geldi", 17 Mayıs 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/turkiye-kuresel-bir-aktor-haline-geldi/44721>, 3 Mart 2014.

⁹⁷ Erdoğan, **a.g.e.**, s.275.

sağlanmaya çalışılmıştır. Benzer bir söylem dışişleri bakanı Davutoğlu'nun ifadelerinde de görülebilir:

Biz tarihte hareket ederek devletler kurmuş, şehirler kurmuş, medeniyetler kurmuş bir geleneğe sahibiz. Şundan emin olunuz: Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir modern süreç içinde 1923'te kuruldu. Şimdi küreselleşme yaşıyoruz. Moderniteden küreselleşmeye geçerken belki de en devinimli, en güçlü kültürel altyapıya sahip, en dinamik ekonomik altyapıya sahip ve en önemlisi de bunları değerlendirebilecek en geniş tabanlı insan kaynağına sahip ülkelerden biri Türkiye Cumhuriyeti Devleti'dir. Onun iç 10 yıl içinde büyük bir mesafe kat ettik.⁹⁸

2013 yılında yaptığı bu konuşmada dışişleri bakanı Davutoğlu da Türkiye'nin medeniyet geçmişine referans ile AK Parti'nin iktidardaki ilk on yılını değerlendirmiştir. Küreselleşme sürecinde Türkiye'nin farklı kültürleri içinde barındıran güçlü yapısıyla çok hızlı mesafe kat ettiğini ifade etmiştir. Bu noktada AK Parti'nin sağladığı ilerlemenin de medeniyet geçmişine referans ile anlatılması dikkat çekicidir.

Türk dış politikasında medeniyet kavramı etrafında üretilen söylemde 'merkez ülke' kavramsallaştırmasının da toplumda özgüven inşa eden bir yapıda olduğu söylenebilir. Daha önce de belirtildiği gibi bu kavramsallaştırma da medeniyet kavramı ile ilintili olarak kullanılmıştır. Dışişleri bakanı Davutoğlu'nun, "Çok büyük bir tarihi arka plana, üzerinde duracağımız merkez ülke ve diğer kavramsallaştırmaların zeminini teşkil edecek şekilde güçlü bir medeniyet birikimine sahibiz."⁹⁹ sözleri bu durumu açıkça izah eden güzel bir örnektir. 'Merkez ülke' kavramından anlaşılması gereken husus sadece coğrafi olarak merkez olma durumu değildir. Davutoğlu'na göre 'merkez ülke', bütün bir kadimin, medeniyetin ve kültürün merkeziliğidir. Tarihten gelen bu niteliklerden dolayı Türkiye toplumu tarihe ve geleceğe özgüven içinde bakmalıdır.¹⁰⁰ Cumhurbaşkanı Gül de bu kadim

⁹⁸ "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu Toplantısında Yaptıkları Konuşma, 17.06.2013, Ankara", 17 Haziran 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-yurtdisi-vatandaslar-danisma-kurulu-toplantisi-17_06_2013.tr.mfa, 3 Mart 2014.

⁹⁹ Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe.**, s.319.

¹⁰⁰ "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Türk Ocakları'nın Kuruluşunun 100. Yılı Kutlama Etkinlikleri Kapsamında Düzenlene "Büyük Türkiye'ye Döprü" Sempozyumunda Yaptığı Konuşma, 26 Mart 2011", 26 Mart 2011, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet->

medeniyetin halka anlatılmasını, bu geçmişten ilham alınarak geleceğe dönük büyük başarıların yapılması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰¹ Bu noktada incelenmesi gereken bir diğer husus cumhurbaşkanı Gül'ün de başbakan Erdoğan'ın da, dışişleri bakanı Davutoğlu'nun da kullandığı 'Türkiye'nin kadim medeniyeti' ifadesiyle anlatılmak istenen nedir? Bu soruya AK Parti dönemindeki Türk dış politikasının teorisyeni olarak bakılan dışişleri bakanı Davutoğlu'nun cevabı şu şekilde olmuştur:

Türkiye, Huntington'un tabiriyle torn country (iki medeniyet arasında parçalanmış/yırtık ülke) değildir. Osmanlı'nın ortaya çıktığı 12. Yüzyılda yeryüzünde kaç tane medeniyet varsa, hepsi 16. Yüzyıla geldiğimizde ya hakimiyet alanımız içindeydi ya da bir şekilde bu medeniyetlere ait havzalarla ilişkiye geçmiştik. İran, Mısır, Mezopotamya, Turan (göçebe Türkmenler), Hint ve Batı medeniyetleri ile ilişkiler neticesinde ortaya çıkan birikimin henüz tam anlamıyla farkında değiliz. Eğer bir gün bu birikimi keşfedersek, küreselleşmenin en merkezi aktörünün Türkiye olduğunu da anlayacağız. Bu birikim bağlamında, Osmanlı, bugünkü kısır kimlik tartışmalarının ötesinde çok daha kapsamlı bir tabir kullanmıştı: kadim. Kadim, insanoğlunun hatırlanan bütün geçmişine kadar uzanabilmektir. Türkiye, bu kadimi temsil etmektedir; zira etrafındaki tüm medeniyetlere ait birikim bir şekilde bize yansımıştır. Bu açıdan bakıldığında kadim ile modernite arasındaki gerilim de en yoğun bir şekilde bu topraklarda yaşanmıştır. Şimdi, bütün bu gerilimin üzerinde yepyeni bir açılımın öncüsü olabilecek durumdayken, küçük gerilimlere mahpus olmamak durumundayız.¹⁰²

Dışişleri bakanı Davutoğlu, Osmanlı'nın 16. yüzyılda dünyadaki bütün medeniyet havzalarının hakimi ya da bu havzalarla ilişki kurmuş olduğunu ifade ederek Türkiye'nin bu büyük medeniyet birikimlerinin devamı olduğunu açıkça belirtmektedir. Söylemlerde ifade edilen kadim medeniyet birikimi, Osmanlı'nın bu pozisyonu bağlamında bütün medeniyet havzalarında insanoğlunun oluşturduğu topyekûn geçmiştir. Davutoğlu'na göre bu kadim birikimden uzaklaşma, Türkiye'nin toplumsal olarak yaşadığı kimlik bunalımlarının sebebidir. Hem iç politikada hem de dış politikada yaşanan gerilimlerin tümü, kadim birikimi yok sayan toplumun özgüven eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin bu geçmişinden ötürü

[davutoglu_nun-turk-ocaklari_nin-kurulusunun-100_yilini-kutlama-etkinlikleri-kapsaminda-duzenlenen.tr.mfa](http://www.davutoglu-nun-turk-ocaklari-nin-kurulusunun-100-yilini-kutlama-etkinlikleri-kapsaminda-duzenlenen.tr.mfa), 3 Mart 2014.

¹⁰¹ "Büyük Selçuklu Mirası Projesi Tanıtım Toplantısı'nda Yaptıkları Konuşma", 18 Haziran 2013, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/86542/buyuk-selcuklu-mirasi-projesi-tanitim-toplantisinda-yaptiklari-konusma.html>, 3 Mart 2014.

¹⁰² Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe.**, s. 261-262.

dünyadaki tüm toplumlardan farklı olmasına rağmen, her sorununda doğu veya batı kaynaklı çözümlere yönelmesi gerilimleri artırmakta, toplumu daha da çözümsüzlüğe itmektedir. Hatırlandığı ve tekrardan benimsendiği takdirde bu birikim, topluma Türkiye'nin merkezi konumunu, kadim bir geleneğe sahip olduğunu hatırlatacaktır. Merkezi konum anlaşıldığı takdirde ise artık ulus devlet temelli sığ kimlik bunalımları ve eksen kayması gibi tartışmalar Türkiye'de yaşanmayacaktır. Küreselleşen dünyada ise Türkiye kadim özelliği nedeniyle dünyaya yön verecek, düzen kuracak bir ülke konumuna gelecektir. Her sorunda, kendi perspektifini ortaya koyacak, geçmişinden aldığı değerler çerçevesinden global problemlere bütün insanoğlunun faydalanabileceği ve katılacağı farklı çözümler üretecektir. Bu düşüncelerde de görüleceği gibi Dışişleri Bakanı Davutoğlu'na göre Türkiye biz özgüven bunalımı yaşamakta ve doğu ile batı arasında sıkışmış durumdadır. Ancak bu kadim kimlik tekrar elde edildiğinde özgüven kazanılabilecektir. Davutoğlu bu çerçevede Türkiye'ye ve toplumuna yüklediği misyonu şu şekilde ifade etmiştir.

... eğer bir bu topluluk Anadolu'daysa, bütün bu o kadim medeniyeti harmanlanmışsa, onlara, İstanbul'da oturanlara acizyet yakışmaz, Anadolu'da oturanlara acizyet yakışmaz. Bu tarihdaşlığımızın hissedilmesi lazım.¹⁰³

Dışişleri bakanı Davutoğlu'nun düşünce dünyasında şu şekilde bir varsayım mevcuttur. Ona göre, tarihin belirli dönemlerinde belirli milletler insanlık için, yukarıda bahsedilen kadim medeniyet birikiminin değerlerinin tekrardan yükselmesi için harekete ederler. O milletler, bu değerleri ne kadar yükseltirlerse kendileri de o kadar yükselir.¹⁰⁴ Bu nedenle Türkiye'nin insanlık için, bu kadim değerler için mücadelesi etmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu düşüncesini başka bir konuşmasında "İşte o gün geldiğinde tekrar tarihe bu medeniyetin, kadim medeniyetimizin özneleri olarak tarihe döneceğiz ve bütün insanlığa işaret saçacak

¹⁰³ "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Diyarbakır Dicle Üniversitesinde Verdiği "Büyük Restorasyon: Kadim'den Küreselleşmeye Yeni Siyaset Anlayışımız" Konulu Konferans, 15 Mart 2013, Diyarbakır", 15 Mart 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ahmet-davutoglu_nun-diyarbakir-dicle-universitesinde-verdigi_buyuk-restorasyon_kadim_den-kuresellesmeye-yeni.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁰⁴ "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Türkiye Diyanet Vakfı Tarafından Düzenlenen II. Uluslararası Kültür Şenliğinde Yaptığı Konuşma, Anadolu Gösteri ve Kongre Merkezi, Ankara, 1 Haziran 2013", 1 Haziran 2013, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-turkiye-diyanet-vakfi-terafindan-duzenlenen-ii_uluslararası-kultur-senliginde-yaptigi-konusma-anadolu-gosteri.tr.mfa, 3 Mart 2014.

fikirlerin, anlayışların, değerlerin öncüsü olacağız.”¹⁰⁵ ifadeleri dile getirmiştir. Bu misyonun gerçekleşmesi içinde toplumun özgüven sahibi olması gerekmektedir. Dış politika sözcülerine göre, Türkiye tarihte tekrardan özne olmalıdır. AK Parti döneminde Türk dış politikasındaki düzen kurmak, merkez ülke kavramsallaştırmalar bu kapsamda değerlendirmelidir.¹⁰⁶ Özne olmak için ise özgüven sahibi olmak gerekir. Toplumlarda tarihte elde ettikleri başarıları, atalarının tarihteki rolleri, kültürel zenginlikleri ile özgüvenli bir şekilde geleceğe bakabilir ve tarihin akışını değiştirecek gücü kendilerinde bulabilirler. Bu çerçevede 2002 sonrası dönemde Türk dış politikasının sözcüleri, medeniyet kavramı etrafında Türkiye'nin tarihi, kültürel özelliklerini ön plana çıkarmış ve zihinlerindeki Türkiye idealinin gerçekleşmesi toplumda bir özgüven oluşmasını sağlamaya çalışmışlardır. Başbakan Erdoğan da, şu ifadeleri de bu kapsamda değerlendirilebilir.

Şunu lütfen unutmayın sevgili kardeşlerim. Sizler, çok büyük bir medeniyetin mensuplarısınız. Sizler, köklü bir kültürün, kadim bir tarihin mensuplarısınız. Sizler, büyük bir devletin, güçlü bir devletin, Türkiye Cumhuriyeti'nin mensuplarısınız. Şuna lütfen inanın, sizler, Ortadoğu sokaklarındaki, Afrika şehirlerindeki gençlerin, ilham aldıkları, imrendikleri, gıpta ettikleri, sizin kardeşliğiniz örnek aldıkları bir ülkenin evlatlarısınız.¹⁰⁷

Hem Türkiye'nin kadim geçmişine yapılan vurgu, hem devlet geleneği olarak Türkiye'yi övülmesi, hem de Ortadoğu ve Afrika toplumlarının Türkiye'yi model aldıklarını belirtmesi açısından bu ifadeler toplumda özgüven oluşturucu söylemin bir başka yansımasıdır. Ak Parti döneminde Türk dış politikasında medeniyet söylemi yukarıda çizilen çerçeve ve verilen örnekler bağlamında özgüven inşa edici olarak yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

e. İnsani Yardım ve Medeniyet Perspektifi

¹⁰⁵ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Diyarbakır Dicle Üniversitesinde Verdiği “Büyük Restorasyon: Kadim'den Küreselleşmeye Yeni Siyaset Anlayışımız” Konulu Konferans, 15 Mart 2013, Diyarbakır”, 15 Mart 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ahmet-davutoglu_nun-diyarbakir-dicle-universitesinde-verdigi-buyuk-restorasyon-kadim-den-kuresellesmeye-yeni.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁰⁶ Galip Dalay, Dov Friedman,” The Ak Party and Evolution Turkish Political Islam's Foreign Policy”, *Insight Turkey*, Cilt 15 Sayı 2, 2013, s. 137.

¹⁰⁷ “Gençler bizim için siyasetin dinamizmidir”, 18 Kasım 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/gencler-bizim-icin-siyasetin-dinamizmidir/16106>, 3 Mart 2014.

2001 yılındaki ekonomik krizinden sonra 2002 yılının Kasım ayında yapılan seçimler sonucu iktidara gelen AK Parti döneminde, Türkiye'nin gayri safi milli hasılasını ortalama olarak üç kat büyütülmüştür. Bu durumun sonucunda Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasında ekonomik enstrümanlar daha etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Birleşmiş Milletler, Devletlerarası Kredi Anlaşmaları, Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı gibi yapılar aracılığıyla bu dönemde yapılan dış yardımlar neredeyse otuz kat artmıştır. Bu resmi yardımların yanında sivil toplum kuruluşlarının yurtiçindeki ve yurtdışındaki çalışmaları da önemli bir oranda artış göstermiştir. Ayrıca, Suriye iç savaşından Türkiye'ye kaçan mültecilere yönelik yapılan yardımlar da 2 milyar doları aşmış bulunmaktadır.¹⁰⁸ Bu çerçevede, Türk dış politikasında kendine yer bulan ekonomik yardımlar da zaman zaman medeniyet kavramı ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Başbakan Erdoğan bir konuşmasında bu yardımları şu şekilde anlatmıştır.

Somali'de açlık, Myanmar'daki yoksulluk, Afganistan'daki sefalet, Irak'taki nifak karşısında biz dilini yutanlardan olmadık ve olmayacağız. Sadece diliyle konuşanlar bildikleri kadar cümle kurabilir. Sadece gözüyle bakanlar, ancak ufku görebilir veya oraya kadar bakabilir, ama biz kalbiyle konuşan, kalbiyle gören, kalbiyle dokunan dolayısıyla kelimelerin, ufkunun sınırları olmayan bir medeniyetin mensuplarıyız.¹⁰⁹

Bu ifadelerde Türkiye'nin dünya genelindeki yoksulluğa, sefalete ve açlığa göz yummayacağını ve her zaman bu gibi sorunlarla mücadele edeceğini mesajları verilmiştir. Bu yardımların yapılmasının sebeplerinden biri olarak da, Türkiye'nin medeniyet bilinci ve sorumluluğu gösterilmiştir.¹¹⁰ Bu ekonomik yardım politikasının bir devamı olarak her on yılda bir gerçekleşen Birleşmiş Milletler Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nın 4. toplantısı Türkiye'nin ev sahipliğinde gerçekleşmiştir. Başbakan Erdoğan, başka bir konuşmasında ise, Türkiye'nin medeniyet geçmişini vakıf medeniyeti olarak niteledikten sonra bu medeniyetin altın çağında çocukların sokaklara, ihtiyaç sahiplerinin kendi hallerinde bırakılmadığını

¹⁰⁸ “Başbakan Erdoğan, İsveç Başbakanı Reinfeldt ile ortak basın toplantısı düzenledi.”, 7 Kasım 2013, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Article/pg_Article.aspx?Id=ee6e1563-0df2-4eee-a861-9e66a76eb264, 3 Mart 2014.

¹⁰⁹ “Biz susanlardan olmayacağız”, 24 Şubat 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/biz-susanlardan-olmayacagiz/38691>, 3 Mart 2014.

¹¹⁰ Cemalettin Haşimi, “Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation”, *Insight Turkey*, Cilt 16 Sayı 1, 2014, s. 139.

ifade etmiş, Türkiye'nin yardım politikasına dikkat çekmiştir. Aynı konuşmanın devamında ise New York'tan Pekin'e bütün dünyanın bu vakıf ve şefkat medeniyetine ihtiyaç duyduğunu belirtmiş, Türkiye'ye bu çerçevede bir misyon çizmiştir.¹¹¹ Bu dönemde Türkiye tarafından global düzeyde de yardım politikasının ve medeniyet bilincinin yaygınlaştırılması için çabalar sarf edilmiş, çeşitli uluslararası toplantılarda yapılan konuşmalarda bu hususlara vurgu yapılmıştır. Erdoğan, Birleşmiş Milletler 13. Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nda

Bizler, “komşusu açken tok yatan bizden değildir” medeniyetinin, anlayışının mensuplarıyız. Küresel bir vicdanla, küresel bir adalet duygusuyla tüm ülke ve ihtiyaç sahiplerini kucaklamak, onlarla birlikte bir kalkınma rejimi ihdas etmek hepimizin görevidir.¹¹²

ifadeleri ile katılımcılara hitap etmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) sözlerine referans ile İslam medeniyetinin yardım kültürünü ön plana çıkarmıştır. Bunun yanında yardım kültürün global düzeyde din ayrımı gözetilmeden yapılması gerektiğini ifade edilmiştir. Türkiye'nin din ayrımı yapmadan yardım politikasını oluşturduğunu konuşmalarında özellikle vurgulayan başbakan Erdoğan, farklı platformlarda bu konuya değinmiştir. Örneğin, TOKİ'nin Srilanka'da Budistlere ev yapmasını örnek vererek Türkiye'nin yardım politikalarının insan eksenli olduğunu ifade etmiştir.¹¹³ Ayrıca bir konuşmasında bu yardım etme geleneğinin bir medeniyet birikiminden kaynaklandığını ifade ederek Osmanlı Devleti'nin 1492 yılında İspanya Yahudilerine yaptığı yardımları dile getirmiştir.¹¹⁴

Görülmektedir ki Türk dış politikasındaki karar alıcıları ekonomik yardımların artması ve çeşitlenmesi politikasını da Türkiye'nin aidiyet hissettiği kadim medeniyet birikimine referans ile anlatmaya çalışmışlardır. Bunun yanında konuşmalarında medeniyet kavramını kullanarak hem Müslüman ülkeler nezdinde hem de dünya çapında bir vicdan oluşturmaya çalışmışlar, bu şekilde az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk ve sefaleti ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir. Ayrıca bu

¹¹¹ Erdoğan, **a.g.e.**, s.158.

¹¹² “Vicdanlar da küreselleşmek zorundadır”, 21 Nisan 2012, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/kuresel-vicdan-suriyedeki-cocuklari-da-gormeli/24942>, 3 Mart 2014.

¹¹³ “Gücümüzü sadece biz değil, dünya hissediyor”, 12 Ekim 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/zaim/14269>, 3 Mart 2014.

¹¹⁴ Erdoğan, **a.g.e.**, 2.221.

söylem ile birlikte iç kamuoyundan Suriye, Somali gibi İslam ülkelerine yapılan yardım politikasına gelen eleştirilere, medeniyet birikimine referansla cevaplamış olmuşturlardır.

2. Ortak Medeniyet Birikimi

AK Parti hükümetleri dönemindeki Türk dış hem ülkeler ve uluslararası örgütler nezdinde yürütülen ilişkilerde kültürel, siyasi ve ekonomik olarak önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bu çerçevede Türkiye, 151 ülkenin desteğiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici üyesi olmuştur. Bu dönemde G-20 üyeliğinin yanında Afrika ve Arap Birliği gibi örgütler nezdinde gözlemci ülke statüsünde kazanılmıştır. Türkiye ve İspanya'nın başlattığı Medeniyetler İttifakı Girişimi ise 139 ülkenin desteğiyle Birleşmiş Milletler bünyesinde devam etmektedir. Devletlerarası ikili ilişkiler seviyesinde Türkiye, 2002 yılında 163 olan dış temsilcilik sayısını 2013 yılında 221'e çıkarmıştır. Bu kapsamda en fazla artış Afrika kıtasında olmuştur. Kıtada 2002 yılında 12 büyükelçilik ve 2 başkonsolosluk temsil edilen Türkiye, 2013 yılında bu sayıyı 35 büyükelçilik ve 4 başkonsolosluk noktasına çıkarmıştır. Bu istatistiki verilerin verilmesinin sebebi hem bölgesel hem de uluslararası örgütler düzeyinde Türkiye'nin kültürel, siyasi ve ekonomik olarak ilerleme sağladığı varsayımının somut verilerini ortaya koymaktır. Belirtilen üyeliklerde ve başlatılan girişimlerde destek kazanılmasında siyasi ve ekonomik boyutların yanında kültürel boyutun da önemli bir yeri olmuştur. Türk dış politikasındaki devletlerarası ilişkilerde kültürel boyut kendisini daha çok medeniyet kavramı etrafında üretilen söylemde göstermektedir. Bu söylem temel olarak muhatap ile kurulan ilişkilerde ortak medeniyet geçmişinin ön plana çıkartılması ile üretilmektedir. Burada muhatap'tan kasıt bir ülke, Afrika gibi bir alan ya da kıta veya Arap Birliği gibi bir bölgesel örgüttür. Bu söylem tarzında ortak medeniyet geçmişinin vurgulanması yanında muhatap olan ülkenin evrensel medeniyet birikimine yaptığı katkılar da övülmüştür. Bu söylem ile hedeflenen olgu, muhataplar ile bir kültürel yakınlık tesis etmek ve şekillenen bu zemin üzerinden siyasi ilişkileri kurmaktır. Siyasi ilişkilerin zemininin bu şekilde oluşturulması Türkiye'nin muhatap ülkeler nezdinde kabulünü

kolaylaştırmış, denilebilir.¹¹⁵ Ayrıca, belirtilen ülkeler nezdinden yumuşak güç oluşturmasını sağlamıştır. Bu bölümde bahsi geçen bu söylem ilk olarak bölgesel düzlemde, sonrasında ise devletler düzeyinde incelenecektir.

a. Bölgesel Düzlemde Kurulan Medeniyet Söylemi

Türk dış politikasında medeniyet söyleminin ortak medeniyet geçmişine vurgu yapılarak bölgesel düzlemde kullanılması daha çok uluslararası örgütlerin toplantılarında yapılan konuşmalarda kendini göstermektedir. Bunun yanında, dış politika sözcü ve yapıcılarının Türkiye'nin dış politikasını genel anlamda değerlendirdikleri konuşmalarda da bölgesel seviyede ortaya çıkan ve kurulmaya çalışılan medeniyet söylemini ortaya çıkarmaktadır. Bu konuşma ve söylemlerde temel olarak ilişki kurulan bölge ile Türkiye'nin ortak tarihi ve kültürel öğeleri öne çıkarılarak, muhatap alınan bölgenin kayda değer özellikleri övülemeye çalışılmıştır.

Bu söylem şeklinin bir örneğini incelemek için Ortadoğu bölgesine bakıldığında Dışişleri Bakanı Gül'ün Ortadoğu bölgesine dair övgü dolu şu ifadeleri öne çıkmaktadır. Konuşmada Türk dış politikasının ana sütunlarından biri olarak Ortadoğu'yu gösterilmiş, bölgenin “doğal ve insani zenginlikleriyle, kültürü ve coğrafyasıyla her zaman önemli bir uygarlık merkezi”¹¹⁶ olduğu vurgulanmıştır. Gül, başka bir konuşmasında da Ortadoğu'nun yüzyıllar boyunca insanlığın manevi değerlerinin kurucusu ve koruyucusu olduğunu, bilim, edebiyat ve sanatın bu bölgede en yüksek düzeylere ulaştığını ifade ederek bölgenin tarihi geçmişini öne çıkarmıştır.¹¹⁷ Gül, ayrıca farklı dinlere ve ırklara sahip insanların yüzyıllardır bir arada yaşadığı bir coğrafya olarak Ortadoğu'nun, kavga ve acıların değil, barış ve refahın merkezi olması gerektiği dile getirmiştir. Medeniyet kavramının bu şekilde kullanılmasıyla bölgeye nasıl bakıldığına dair bir vizyon ortaya koyulmuş olmaktadır.¹¹⁸ Gül'ün övgü dolu nitelermeler yaptığı Ortadoğu'yu, Türkiye'nin de içinde olduğu bir bölge olarak gördüğünü de ayrıca ifade etmek gerekir. Türk dış

¹¹⁵ Deniz Bingöl McDonald, “Imperial Legacies and Neo-Ottomanism: Eastern Europe and Turkey”, *Insight Turkey*, Cilt 14 Sayı 4, 2012, s. 113.

¹¹⁶ Gül, *a.g.e.*, s.79.

¹¹⁷ *A.e.*, s.441.

¹¹⁸ *A.e.*, s.49.

politikasının bu döneminde Ortadoğu'nun medeniyet birikimi sadece övülmemiş, Türkiye ile olan ortak geçmiş de vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Örneğin başbakan Erdoğan, Arap Baharı sonrasında Türkiye'nin bölgenin istikrara kavuşması için yaptığı çalışmaları “biz bölgede tarihi bir noktada aynı medeniyeti paylaşan ülkeler olarak, bir sorumluluğu olan ülkeyiz. Geçmişten bugüne gelen bir sorumluluğumuz var, kültürel bağlarımız var, akrabalık bağlarımız var.”¹¹⁹ şeklinde savunmuştur. Bu ifadelerde görüleceği gibi Türkiye kendini net bir şekilde bölge ile olan ortak medeniyet geçmişini vurgulayarak Ortadoğu ülkesi olarak konumlandırmaktadır. Bu kültürel konumlandırmanın yarattığı alanı kullanarak da bölge ile olan ilişkilerde daha etkin bir rol oynamaya da çalışmıştır.

Bölgesel seviyede gerçekleşen ve ortak medeniyet birikiminin ön plana çıkarıldığı bir başka örnek ise Orta Asya hakkında kullanılan medeniyet söylemidir. Dışişleri bakanı Davutoğlu, Türki Cumhuriyetlerin konuşulduğu bir konferansta bölge hakkındaki görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

... Orta Asya kökenli göç hareketlerinin hem kendilerinin Orta Asya'da büyük şehirler, medeniyetler kurduğunu ki Semerkand ve Buhara bunun en güzel örnekleridir. Büyük medeniyetlere beşiklik ettiğinin, hem de çevredeki büyük medeniyet havzalarını etkilediğini görürüz. Selçuklular üzerinden İran'ı, Babür ve Gazneliler üzerinden Hind'i, Kubilay ve Moğollar üzerinden Çin'i, Timur ve Altınordu üzerinden engin Rus steplerini etkileyen büyük bir kültürel hareketliliğin merkezidir Orta Asya. Orta Asya bu anlamda edilgen bir coğrafya değildir. Etkendir, belirleyicidir, yönlendiricidir.¹²⁰

Bu konuşmada da Orta Asya bölgesi bir medeniyet havzası olarak tanımlanmış, bölge tarihte oynadığı rolü çerçevesinde etken ve kurucu bir havza olarak nitelenmiştir. Bölgenin tarihte ekonomik, siyasi ve kültürel olarak oynadığı aktif ve yönlendirici role yapılan vurgu ile Türkiye'nin bölgedeki Türki cumhuriyetlerden beklentisi ortaya konulmuştur. Cumhurbaşkanı Gül ise Asya-Pasifik Ticaret ve

¹¹⁹ “Gerilimin tek sebebi şu anki İsrail yönetimidir.”, 22 Eylül 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/gerilimin-tek-sebebi-su-anki-israil-yonetimidir/13228>, 3 Mart 2014.

¹²⁰ “Sayın Bakanımızın ”Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri” Konulu Toplantıda Yaptıkları Konuşma, 5 Ekim 2011, Ankara”, 5 Ekim 2011, <http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-bagimsizliklarinin-20-yilinda-turk-cumhuriyetleri-konulu-toplantida-yaptigi-konusma.tr.mfa>, 3 Mart 2014.

Sanayi Odaları Konfederasyonu (CACCI) 25. İş Zirvesi'nde yaptığı bir konuşmada, günümüzde etkin bir ekonomik güç olan Asya kıtasının geçmişte de kadim medeniyetlerin beşiği olduğunu ifade etmiş, bölgenin Sanayi Devrimi'ne kadar ekonomik bir merkez olduğuna dikkat çekmiştir.¹²¹

Afrika kıtası için ise ortak medeniyet birikimine vurgu çabaları ön plandadır. Cumhurbaşkanı Gül, Afrika hakkındaki genel değerlendirme yaparken şu sözleri kullanmıştır:

Birçok Afrika ülkesine gittiğimde, çok eski geleneklerimizi, ortak değerlerimizin işaretlerini görmekten her zaman doğrusu gurur duyarım. Biz Afrika'yı insanlığın neşet ettiği, medeniyetin beşiği bir kıta olarak görüyoruz. Dünya haritasına bakıldığında da gerçekten Afrika'nın tüm kıtaların ortasında olduğu aşikardır.¹²²

Bu konuşmada Afrika, ortak değerler üzerinden nitelenerek toplumlar arasında kültürel bir yakınlaşma tesis edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda Afrika, 'insanlığın neşet ettiği' bir yer olarak tanımlanmış, bu şekilde Türkiye'nin vizyonunda Afrika'nın konumunun önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda Afrika'yı ortak medeniyet birikimi bağlamında değerlendiren ifadeleri Başbakan Erdoğan'ın konuşmalarında da görmekteyiz:

Biz, bugün Afrika'ya tıpkı ecdadımız gibi bakıyoruz. Afrika'yı, bir elmaslar, altınlar, tabii kaynaklar kıtası olarak değil, kardeşlerimizin, dostlarımızın yaşadığı kadim bir medeniyet kıtası olarak görüyoruz.

Başbakan Erdoğan, Afrika kıtası ile var olan tarihi bağları ön plana çıkararak kardeş, dost gibi nitelermeler ile Afrika ile Türkiye arasında bir özdeşleşme, aynileştirme yapmaya çalışmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzey Afrika ülkelerinin topraklarını idare etmesinden dolayı Türkiye, o dönmeden kalan tarihi ve kültürel mirası Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın yaptığı projeler ile

¹²¹ "Asya-Pasifik Bölgesi: "Küresel Ekonominin Parlayan Yıldızı", 8 Mart 2011, <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/79139/asyapasifik-bolgesi-kuresel-ekonominin-parlayan-yildizi.html?c=584>, 3 Mart 2014.

¹²² "Afrika Günü' Toplantısında Yaptıkları Konuşma", 26 Mayıs 2011, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/79946/afrika-gunu-toplantisinda-yaptiklari-konusma.html>, 3 Mart 2014.

restore etmiş, bu durumda bu ülkeler ile olan ilişkileri farklı bir boyut taşımıştır. Erdoğan, Türkiye-Fas iş forumunda yaptığı konuşmada bu projeleri, “ortak medeniyet değerlerimizin ihya”sı¹²³ olarak nitelemiştir. Bu örneklerden de görüleceği gibi başta Kuzey Afrika olmak üzere tüm Afrika kıtasına yönelik olarak ortak medeniyet birikimi vurgusu Türk dış politikasında sıkça kullanılmıştır.

Ortak medeniyet geçmişinin ön plana çıkarılması ile üretilen söylemin önemli yansımalarından biri de bu söylemin Arap dünyasına yönelik olarak kullanılmasıdır. Bu kapsamda başbakan Erdoğan’ın şu ifadeleri dikkat çekicidir:

Türkler ve Araplar olarak yüz yıllardır tarihi dostluk ve kardeşlik bağlarına sahip halkların evlatlarıyız. Yüz yıllarca bir arada aynı coğrafya üzerinde, aynı medeniyeti, aynı inancı, ortak bir kültürü paylaştık. Aynı medeniyet üzerine inşa edilmiş değerleri farklı lisanlarla da olsa nesilden nesile aktardık. Bizler geçmişlerini, bugünlerini ve gelecekleri ortak çizilmiş iki milletiz.¹²⁴

Bu konuşmada, açık bir şekilde Türk ve Arap toplumları arasında ortak tarih, coğrafya ve dinden yola çıkılarak medeniyet geçmişine vurgu yapılmış, iki toplumunda siyasi anlamda gelecekte beraber hareket etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu gerekliliğin dayanak noktası olarak ekonomik ve siyasi sebeplerin değil, ortak medeniyet birikimin gösterilmesi dikkat çekicidir. Dostluk ve kardeşli ifadeleri de bu beraber hareket etme teklifinin bir meşrulaştırma zemini olarak kullanılmıştır. Ortak medeniyet birikimine yapılan vurgunun bir benzeri de Erdoğan’ın Arap halkalarını Türkiye’ye davet ederken kullandığı ifadelerde görülebilir:

Esasen, Türkiye’de Türkiye tarihi, sadece Roma, Bizans ve diğer kadim medeniyetlerin tarihlerini değil, kendi tarihini de görecek, kendi geçmişinizin de izini sürebileceksiniz. Bu topraklarda, ortak medeniyetimizin eşsiz eserleriyle, ne muhteşem bir ortak tarihe ve ne muhteşem bir ortak medeniyete sahip olduğumuzu eminim ki daha iyi anlayacaksınız.¹²⁵

¹²³ “Fas’ın attığı adımlar bölge için olumlu”, 4 Haziran 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/fasin-attigi-adimlar-bolge-icin-olumlu/45497>, 3 Mart 2014.

¹²⁴ “Filistin meselesi bir insanlık meselesidir”, 13 Eylül 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/filistin-meselesi-bir-insanlik-meselesidir/12808>, 3 Mart 2014.

¹²⁵ “Arap halklarını kardeşimiz olarak görüyoruz”, 22 Nisan 2012, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/arap-halklarini-kardesimiz-olarak-goruyoruz/24965>, 3 Mart 2014.

Bu ifadelerde Türk dış politikasında bu tarzdaki söylem şeklinin siyasi ilişkilerden turizme geniş bir çerçevede nasıl etkin bir şekilde kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi Türk dış politikasında bir bölgeye yönelik yapılan konuşmalarda medeniyet söylemi yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Bu söylem ile Ortadoğu, Afrika ve Arap dünyası örneklerinde olduğu gibi ortak medeniyet geçmişi vurgusu yapılarak bazen de Ortadoğu, Orta Asya ve Afrika örneklerinde olduğu gibi o bölgenin medeniyetler tarihindeki rolü ön plana çıkarılarak muhataplar ile kültürel ve siyasi yakınlık kurulmaya çalışılmıştır.

b. Ülkeler Seviyesinde Kurulan Medeniyet Söylemi

İkili ilişkilerde bir ülkeye yönelik olarak yapılan konuşmalarda daha geniş bir çerçevede kullanılan medeniyet söylemi, muhatap ülkenin coğrafi konumu, tarihsel pozisyonu, kültürel konumu gibi kıstaslar üzerinde gerek övgü yoluyla gerekse de ortak geçmişe vurgu yoluyla çokça kullanılmıştır. Bölgesel düzeyden daha derin tarihi ve kültürel ilişkiler barındırması nedeniyle ülkeler düzeyinde daha fazla örnek bulma imkanı mevcut bulunmaktadır. Hemen hemen her ülke ile alakalı bu söylemin yansımalarını, çeşitlerini görmek mümkündür. Bu kısımda olabildiğince fazla örnek vererek bu söylem açıklanmaya ve incelenmeye çalışılacaktır.

Bu kısımda ilk olarak Başbakan Erdoğan'ın Makedonya'da yaptığı bir konuşma ele alınabilir. Makedon halkına hitaben yaptığı konuşmada Erdoğan,

Bir ricam var; bir olun, beraber olun, iri olun, diri olun. Eğer ayrılığa girerseniz zayıf düşersiniz. Onun için size ayrılık yakışmaz. Çünkü, bizler aynı değerlerin insanlarıyız, biz aynı medeniyetin insanlarıyız. Bize ayrılık yakışmaz. Onun için dayanışma içinde olacağız. Kardeşliğimizi güçlü şekilde muhafaza edeceğiz. Bunu yaptığımızda üstesinden gelemeyeceğimiz sorun yoktur.¹²⁶

ortak medeniyet birikimine vurgu yapmıştır. Bu tarihi ortaklıktan dolayı iki ülke arasında kardeşlik olduğunu belirten Erdoğan, iki toplumun bir beraber olması

¹²⁶ “Kalkandelen’de pankartlarla karşılandı.”, 30 Eylül 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/cuma-namazini-tarihi-alaca-camiinde-kildi/13703>, 3 Mart 2014.

gerektiğini ifade etmiştir. Sorunların çözümünün bu kardeşliğin devamı ile mümkün olacağını iddia eden Erdoğan, Makedonya ile olan ilişkilerinde kullandığı söylemi Türk dış politikasındaki medeniyet kavramı etrafında oluşturmuştur.

Kosova için ise benzer bir söylem şu şekilde ortaya çıkmıştır. Başbakan Erdoğan, bu ülke halkına hitaben yaptığı konuşmada Türkiye ve Kosova'nın 'ortak bir tarihin, ortak bir kültürün, ortak bir medeniyetin' ülkeleri olduğunu ve iki ülkenin 'birbirine dost, birbirine akraba, birbirine kardeş' olduğunu belirterek kültürel yakınlaşma sağlamayı amaçlamıştır. Ayrıca, "Türkiye, Kosova'dır, Kosova, Türkiye'dir."¹²⁷ diyerek iki ülke arasında ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal olarak çok ileri bir düzeyde özdeşleştirme sağlanmaya çalışılmıştır.¹²⁸ Aynı şekilde Dışişleri Bakanı Babacan da 2009 yılında Kosova Meclisi'nde yaptığı konuşmada ortak tarih ve kültüre vurgu yaparak Kosova ve Türkiye'nin gelecekte beraber hareket edecek iki devlet olduklarını belirtmiştir.¹²⁹ Burada da görülmektedir ki Kosova ile Türkiye'nin gelecekte beraber hareket etmesinin dile getirilebilmesi ortak medeniyet birikiminden kaynaklanmaktadır. Kosova için kullanılan söylem de Makedonya için kullanılan söylemin bir benzeri olarak medeniyet kavramı etrafında şekillenmiştir.

Aynileştirme söylemi Türkiye'ye coğrafi olarak çok uzakta olan fakat halkının çoğunluğu Müslüman olan Malezya içinde kullanılmıştır. Başbakan Erdoğan, Malezya ile Türkiye'nin ortak medeniyeti¹³⁰ ifadesini kullanarak İslam medeniyeti çerçevesinde iki ülkenin yakınlığına vurgu yapmıştır.

Kırgızistan için ise bu söylem, gerek övgü gerekse ortak medeniyet geçmişi üzerinden kullanılmıştır. Cumhurbaşkanı Gül, "Dünya tarihinin yazıldığı, eski ve

¹²⁷ "Başbakan Erdoğan, Kosova Demokratik Türk Partisinin Prizren şehir merkezinde düzenlediği mitingde konuştu.", 23 Ekim 2013, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=4239d44e-7a50-4957-a7df-995f60d0f7dd, 3 Mart 2014.

¹²⁸ Mehmet Uğur Ekinci, A Golden Age of Relations: Turkey and The Western Balkans During The Ak Part Period, *İnsight Turkey*, Cilt 16 Sayı 1, 2014, s. 119.

¹²⁹ "Dışişleri Bakanı Sayın Ali Babacan'ın Kosova Meclisi Genel Kurulu'nda Yaptığı Konuşma, Priştine, 13 Ocak 2009", 13 Ocak 2009, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-kosova-meclisi-genel-kurulu_nda-yapmis-olduklari-konusma.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹³⁰ "Başbakan Erdoğan, Malezya Başbakanı Razak ile ortak basın toplantısı düzenledi", 10 Ocak 2014, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=4bf2aa36-2d52-4f45-a816-7a19d23119ef, 3 Mart 2014.

yeni medeniyetlerin çok büyük kısmına beşiklik yapan ve dünya jeopolitiğinin esasını oluşturan ata topraklarında yaşayan kardeş Kırgız halkının...” ifadeleri ile Kırgızistan’ın medeniyetler tarihindeki konumunda övgü ile bahsetmiştir. Başbakan Erdoğan da,

Gerek Türkiye’den gelen öğrenciler gerek Kırgız öğrenciler, hem ortak hem de kadim ve şanlı bir tarihin, büyük ve zengin bir medeniyetin mensuplarıdır. Onlar birbirinin kardeşidir. Onlar birbirine farklı bir nazarla farklı bir gözle asla bakmazlar, inanıyorum ki bakmazlar. Burada el ele, omuz omuza, dayanışma içerisinde, aynı medeniyetin mensupları olarak geleceği hep birlikte inşa etmelisiniz diye düşünüyorum.¹³¹

sözleri ile ortak medeniyeti ön plana çıkarmış, iki ülke halklarının kardeş olduğu vurgusunu yapmıştır. Tarihteki birliktelikten, ortaklıktan dolayı gelecekte de bu iki halkın beraber hareket etmeye devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Türk dış politikasında medeniyet birikimleri ön plana çıkarılarak kullanılan şekli, Rusya, Hindistan, İran ve Somali ülkeleri için kendini daha çok övgü olarak göstermiştir. Muhatap ülkelerin evrensel medeniyete katkılarının ifade edildiği konuşmalara bakıldığında dikkati çeken husus, dış politika sözcülerinin Türkiye’nin medeniyet geçmişine yaptığı özel vurgudur. Örneğin dışişleri bakanı Gül, Rusya’ya anlatırken şu ifadeleri kullanmıştır:

Bir dünya medeniyetinin mirasçısı olmakla övünen biz Türklerin gözünde, Rus medeniyetinin ayrı bir yeri vardır. Avrupa’dan Asya’nın derinliklerine uzanan uçsuz bucaksız toprakların üzerinde gelişen Rus medeniyeti, insanlığın ortak ve evrensel gelişimine, edebiyattan tıpa, müzikten uzay çalışmalarına kadar hemen hemen her alanda katkıda bulunmuştur.¹³²

İki ülke arasındaki coğrafi yakınlığın yanında Türkiye’nin Rusya’ya olan alakasının kültürel ve tarihi boyutlarını da ortaya koyması bakımından bu ifadeler önemlidir. İki ülkenin iki büyük medeniyetin mirasçısı olduklarını vurgulanarak Rusya ile kültürel yakınlık kurulmaya çalışılmıştır. Aynı vurgu Hindistan için ise

¹³¹ “Dünyaya Söyleyecek çok sözümüz var”, 10 Nisan 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/dunyaya-soyleyecek-cok-sozumuz-var/42879>, 3 Mart 2014.

¹³² Gül, a.g.e., s.81.

dışişleri bakanı Babacan tarafından yapılmıştır.¹³³ Benzer söylem farklı bir üslupla İran için ise dışişleri bakanı Davutoğlu tarafından kullanılmıştır.¹³⁴ Somali'ye yönelik olarak yapılan konuşmalara bakıldığında bu övgülerin dozunun biraz daha arttığı görülecektir. Somali'yi 'onurun medeniyeti' olarak tanımlayan Davutoğlu, halka hitaben yaptığı konuşmada "siz büyük bir medeniyetin çocuklarıdır, köklü şehirler kurmuş olan büyük bir medeniyetin çocuklarıdır." ifadelerini kullanarak iki ülke arasında ekonomik yardımlar düzeyinde yürüyen ikili ilişkilere kültürel bir boyutta katmaya çalışmıştır. Somali kültürünün daha kuvvetli kelimeler ile ön plana çıkarılmasında Türkiye'nin Afrika politikasında Somali'nin konumu etkili olmuştur, denilebilir. Ortak medeniyete mensubiyet bulunmayan devletler ile kültürel ilişkilerin için kurulması için konuşmalarda muhatap devletlerin medeniyetlerinin insanlığa ve dünyaya katkıları ön plana çıkarılmıştır.

Coğrafi ve kültürel olarak Türkiye ile daha derin tarihi ve kültürel ilişkileri olan Ortadoğu ülkelerinde ise ortak medeniyet birikiminden yola çıkılarak üretilen medeniyet söylemi her ülke için geniş bir çerçevede kullanılmıştır. Çok fazla birbirine benzer örneği belirtmemek için burada sadece Fas ve Mısır'a yönelik kullanılan söylem incelenecektir. Bu sınırlamanın temel sebebi, benzer kullanımların daha önce farklı bölgeler ve ülkeler için verilen örneklerde incelenmesidir. Bunun yanında Fas'ın tercih edilmesinin özel sebebi, bu ülkenin Türkiye'ye benzer bir şekilde Batı dünyası ile coğrafi ve kültürel ilişkilere sahip olmasıdır. Mısır'ın terchi edilmesinin sebebi ise bu ülkede gerçekleşen 2013 yılındaki askeri darbe sonrası Türkiye'nin politikasının medeniyet tasavvuru, kimlik açısından daha net bir şekilde incelenebilecek olmasıdır.

Bu kapsamda Fas için dışişleri bakanı Davutoğlu'nun ifadelerine bakmak yerinde olacaktır:

¹³³ "Speech Delivered by H.E. Ali Babacan, Minister of Foreign Affairs of Turkey, entitled "Turkey's Emergence as a New Global Hub Opportunities for Turkey-India Cooperation" at an event organized by the Turkish Embassy in New Delhi and the Federation of Indian Chambers of Commerce and Industry (FICCI), New Delhi, FICCI Headquarters, 8 February 2008.", 8 Şubat 2008, http://www.mfa.gov.tr/speech-delivered-by-h_e_-ali-babacan_-minister-of-foreign-affairs-of-turkey_-entitled-turkey-s-emergence-as-a-new-global-hub.en.mfa, 3 Mart 2014.

¹³⁴ "Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoglu's Conference (Full Length) at LSE, Londo March 2013 HD", 8 Mart 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=wOYXfOGKdx8>, 3 Mart 2014.

Ortak medeniyetimizin tarih boyunca iki büyük eksen oldu. Felsefede, siyasette bu iki eksen hep birbirleriyle etkileşim içerisinde gelişti. Bu iki geleneğin birisi Maveraünnehir geleneği, diğeri de Endülüs geleneği. 8. yüzyıldan itibaren Maveraünnehir’de büyük bir medeniyetin tohumları atıldı. Aynı medeniyetin, aynı insan anlayışının, aynı siyaset anlayışının bir başka kanadı da Endülüs’te doğdu ve gelişti. Onun için bizim tarihi geleneğimiz içinde Şark ve Garp derken bugün anlaşıldığı şekliyle Batı ve Doğu anlaşılmadı. Şark denirken Maveraünnehir’de beslenen, harmanlana harmanlana İran ve Horasan üzerinden Anadolu’ya gelen bir gelenek anlaşılırdı. Garp denilirken ise Mısır ve Kuzey Afrika üzerinden Endülüs’e taşınan gelenek kastedilirdi.¹³⁵

AK Parti dönemindeki Türk dış politikasının Fas’a bakışını yansıtan bu ifadeler Fas için kullanılan dış politik söylemin medeniyet kavramı ile ne kadar iç içe olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. İslam medeniyetinin coğrafi olarak iki farklı noktasında bulunan Türkiye ile Fas’ın aslında ortak medeniyetin iki geleneğini temsil ettiğini söyleyen Davutoğlu, iki ülkenin jeopolitik ve jeokültürel olarak özdeş olduğunu belirtmiştir. Batı medeniyeti ile komşu olmaları nedeniyle jeokültürel özdeşlik, kimlik tanımlarında da iki ülke için aynı anlamları ifade etmektedir. Başbakan Erdoğan, bu benzerliği şu ifadeler ile dile getirmiştir:

Fas ve Türkiye Akdeniz havzasının iki ucunda bulunan, hem Avrupalı hem Asyalı hem de Afrikalı kimlikleri olan iki dost ülkedir. Her iki ülke de aslında jeostratejik konuma sahiptir. Türkiye ve Fas tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de İslam medeniyetine son derece değerli katkılar sunmaya devam etmektedir.¹³⁶

İslam medeniyetinin iki önemli eksenini olan Türkiye ve Fas’ın farklı etnik ve kültürel kültürleri bir arada yaşaması kimlik tanımlarında da çeşitli benzerlikler oluşmasına sebep olmuştur. Medeniyetler çatışması, medeniyetler ittifakı gibi tartışmaların yaşandığı dünyada İslam medeniyetinin diğer medeniyetler ile olan ilişkisini yansımaları açısından iki ülke de benzer önem sahiptir. Gerek dışişleri bakanı Davutoğlu’nun gerekse başbakan Erdoğan’ın da ifadelerinde görüleceği gibi Türk dış politikası hem jeopolitik açıdan hem de kültürel olarak Fas’ı medeniyet kavramı etrafında tanımlamış ve algılamış, bu şekilde iki ülkenin ortak yanları ön plana çıkarılmıştır.

¹³⁵ Saadeddin El-Osmani, Ahmet Davutoğlu, Talip Küçükcan, **Demokratik Dönüşüm ve Ortak Bölgesel Vizyon**, Ankara, Seta Panel, No:2, 2012, s.7.

¹³⁶ “Fas’ın attığı adımlar bölge için olumlu”, 4 Haziran 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/fasin-attigi-adimlar-bolge-icin-olumlu/45497>, 3 Mart 2014.

Mısır için ise medeniyet söylemi hem ortak medeniyet birikimi ön plana çıkarılarak hem de Mısır medeniyeti övülerek kullanılmıştır. Başbakan Erdoğan askeri darbe öncesinde 2011 yılında yaptığı bir konuşmada Mısır'ı “tarih boyunca sayısız medeniyetin anavatanı olmuş, insanlığın kültürel, ilmi, felsefi ve sanatsal mirasına emsalsiz katkılarda bulunmuş bir ülke diyerek” ifadeleriyle nitelemiştir. Aynı konuşmasında “Mısır, İslam medeniyetinin kadim merkezlerindedir. Mısır, Türkiye'nin; Kahire, İstanbul'un ebedi kardeşidir.”¹³⁷ diyerek iki ülke arasında tarihi birlikteliği dile getirmiştir. Mısır ile Türkiye arasındaki birlikteliği sadece İslam medeniyetleri geçmişi nedeniyle değil Anadolu ve Nil medeniyetlerinin insanlığa katkıları temelinde olduğunu vurgulamıştır. Beraberliğin bir sebebi olarak ortak medeniyet geçmişinin gösterilmesi, Türk dış politikası sözcüleri tarafından ilişkilerin devlet adamlarından ziyade toplumlar arasında güçlü bir şekilde var olduğunun düşünüldüğünü gösterir. Bu bağlamda Arap Baharı sonrası Türkiye'nin genel tutumunun da toplumları, halkları temel alarak oluşturulduğu söylenebilir. Dışişleri bakanı Davutoğlu da bu durumu bir konuşmasında eski Mısır dışişleri bakanı ile olan bir görüşmesini açıklayarak dile getirmiştir. Başbakan Erdoğan'ın Hüsnü Mübarek'e yönetimden çekil çağrısından sonra kendisini arayan ve uyaran Mısır dışişleri bakanına Türkiye'nin Mısır halkına güvendiğini, çünkü onların tarihteki en büyük medeniyetlerden birini kurduğunu söylediğini ifade etmiştir.¹³⁸ Başbakan Erdoğan ortak medeniyet geçmişini bir başka konuşmasında şu şekilde dile getirmiştir:

Türkiye ile Mısır arasındaki fiziki mesafenin, ortak medeniyetin özellikle müşterek yanlarını farklı bir şekilde ortaya koyduğunu da görürüz. Çünkü bugüne kadar bu fiziki mesafe, bizim aramızda hiç bir zaman bir ayrılık nedeni olmamıştır. Türkiye ile Mısır, ortak tarihin, ortak medeniyetin buluşturduğu, kaynaştırdığı, halkları gerçek manada kardeş olan iki ülkedir. İstanbul neyse Kahire odur, İskenderiye neyse İzmir odur, Luksor neyse Ankara da odur.¹³⁹

¹³⁷ “Tüm dünya adaletsiz sistemi sorguluyor”, 13 Eylül 2011,

<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/tum-dunya-adaletsiz-sistemi-sorguluyor/12821>, 3 Mart 2014.

¹³⁸ “Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoğlu Remarks at CSIS, on February 10, 2012”, 10 February 2012, https://www.youtube.com/watch?v=SdCsd4Ak_Ak, 3 Mart 2014.

¹³⁹ “Başbakan Erdoğan, Yurt Dışındaki Türk Bilim İnsanları Kurultayı'nın kapanış oturumuna katıldı.”, 5 Temmuz 2013, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=733e10a4-90ba-4f49-b67a-a137ba35cbc6, 3 Mart 2014.

Bu ifadelerde de açık bir şekilde görüleceği üzere Türk dış politikası Mısır'ı ortak medeniyet geçmişinden ana konularından biri olarak görmüş, gerek iki ülkeyi gerekse de bazı şehirleri bu manada özdeşleştirmiştir. Askeri darbe sonrasında ise cumhurbaşkanı Mursi'nin devrilmesiyle birlikte Türk dış politikasındaki Mısır söylemi, dış politika sözcülerinin dile getirdiği gibi Mısır halkı temel alınarak gerçekleşmeye devam etmiştir. Türkiye, Mısır'daki halk iradesinin askeri darbe ile değiştirilmesini sert bir biçimde eleştirmiş, Mısır toplumu ile beraber hareket etme politikasını kadim medeniyet tarihinin bir sorumluluğu olarak görmüştür. Dolayısıyla Türkiye'nin Mısır konusuna olan ilgisi de ortak medeniyet geçmişi ile açıklanmıştır. Başbakan Erdoğan bu tarihi sorumluluğu şu sözlerle açıklamıştır:

Bizim Mısır halkına karşı bir vefa borcumuz var. Türkiye'nin Filistin'e, Suriye'ye karşı vefa borcu var. 'Bize ne Mısır'dan, bize ne Suriye'den Filistin'den' diyen vefasızlık etmiş olur. Tarihine, medeniyetine en önemlisi ecdadına, dedelerine, şehitlerine büyüklerine sırtını dönmüş olur. Bin yıl boyunca nasıl hakkı savunduysak bugün de hakkı savunuyoruz.

Türkiye, Mısır'daki askeri darbesi sonrasında sürdürdüğü medeniyet söyleminden geri adım atmamıştır. Başbakan Erdoğan'ın ifadelerinde de görüleceği gibi Türkiye'nin kullandığı söylem, tarih ve medeniyet geçmişine büyük bir önem verilerek kurgulanmıştır. Aynı şekilde aidiyet hissedilen medeniyetin değerlerinden biri olan hakk kavramı üzerinde yoğun bir biçimde durulmuştur. Bu kapsamda Mısır politikası değerlendirildiğinde Türk dış politikasında medeniyet kavramı ile üretilen söylemin önemi çok daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. AK Parti döneminde Türk dış politikası, medeniyet birikiminin gereklerini yerine getirmeye çalışmakta ve bu gerekleri yerine getirirken doğan sıkıntıların bedelini de Mısır örneğinde olduğu gibi ödemiştir. Bu durum, politika oluşturulurken karar alıcılarının dünya görüşlerinin, kimlik tanımlamalarının ne kadar etkin olduğunu göstermektedir.

Avrupa ülkeleri içinde ise medeniyet söylemi İtalya ve İspanya için diğer ülkelere nazaran daha çok kullanılmıştır. Bunun yanında Avrupa medeniyeti söylemi de dış politika sözcülerinin ifadelerinde sıklıkla görülmektedir. Fakat, bu bölümde Avrupa medeniyeti söylemini ele alınmayacak, bu söylem tarzı Avrupa Birliği ile

Medeniyetler İttifakı ilişkisinin ortaya konulamaya çalışılacağı bölümde incelenecektir.

Türk dış politikasında ortak medeniyet birikimi ön plana çıkarılarak üretilen söylemin kullanılması İtalya için ileri bir düzeyde gerçekleşmiştir. Bu söylemde Akdenizlilik temel alınmıştır. Dışişleri Bakanı Gül'ün bir konuşmasında söylediği Akdeniz, Türkiye ve İtalya'nın ortak coğrafyası olduğu ve Akdeniz ortak medeniyetin bölgesi olduğu¹⁴⁰ ifadeleri bu kapsamda değerlendirilebilir. Gül, bir başka konuşmasında Akdeniz medeniyeti vurgusu yapmıştır:

Türkiye ve İtalya, Akdeniz'in doğu ve batı yakasında "Akdenizlilik ruhunu" ve kültürel çoğulculuğu en iyi şekilde temsil eden ülkelerdir. Tarih boyunca medeniyetlerin beşiği olan bu havzanın bugün uyumun sembolü olması için birlikte çaba göstermekteyiz. Bu alandaki çabalarımızın artırılarak sürdürülmesi gerektiğine inanıyorum. Akdeniz'in istikrarı, Avrupa'nın istikrarı için vazgeçilmez önemdedir.¹⁴¹

Dış politika söyleminde İtalya'nın Roma imparatorluğu, Türkiye'nin de Osmanlı imparatorluğu geçmişleri üzerinden sahip oldukları çok kültürlülük geleneği de iki ülkenin ortak noktaları olarak vurgulanmıştır. İki kültür arasındaki yakınlığı ifade etmesi nedeniyle "Bütün yollar İstanbul'dan çıkar, bütün yollar Roma'ya varır" halk deyişi dahi İtalya'ya yönelik olan Türk dış politikası söyleminde kullanılmıştır. Benzer bir şekilde İstanbul ve Roma'nın yedi tepeli oldukları ifade edilerek iki ülke arasındaki benzerlikler vurgulanmaya çalışılmıştır.¹⁴² Kültürel yakınlığın bir başka örneğini de dışişleri bakanı Babacan, "Ülkelerimiz için Anadolu, Ege, Akdeniz değerleri ve Avrupa kavramının özünü oluşturan Roma Hukuku İlkeleri ortak miras olmuştur. Oysa birçok Avrupa ülkesi için ise tüm bu değerler ve ilkeler sadece bir esin kaynağı olabilmiştir."¹⁴³ diyerek ifade etmiştir. Örneklerden de görüleceği gibi İtalya için kullanılan medeniyet söylemi, halk deyişlerinden başkentlerin coğrafi

¹⁴⁰ Gül, **a.g.e.**, s.624.

¹⁴¹ **A.e.**, s.312.

¹⁴² "Sayın Bakanımızın Türkiye-İtalya Forumu'nun Dördüncü Toplantısında Yaptıkları Konuşma, 21 Kasım 2007, İstanbul", 21 asım 2007, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-turkiye-italya-forumu-nun-dorduncu-toplantisinda-yaptiklari-konusma_-21-kasim-2007_-istanbul.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁴³ **A.e.**

yapılarına kadar her boyut ve fırsatta ortak medeniyet birikiminin vurgulanmasıyla kullanılmaya çalışılmıştır.

İspanya için kullanılan medeniyet söylemi daha çok iki ülkenin beraber başlattıkları Medeniyetler İttifakı Girişimi çerçevesinde olmuştur. Temel olarak iki ülkenin Akdeniz bölgesindeki ortaklığı ve medeniyet tarihindeki yerleri vurgulanarak kullanılan söylemin bir örneğini Başbakan Erdoğan'ın şu ifadelerinde görebiliriz:

Medeniyetler İttifakı Girişimi'nin, İspanya ve Türkiye tarafından omuzlanmış olmasının ne kadar isabetli olduğunu da bu süreç içinde gördük. Akdeniz'de, tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan, medeniyetlerin kesişme noktasındaki bu iki ülke, dünyaya çok anlamlı mesajlar verdi ve vermeye devam ediyor.¹⁴⁴

İspanya'nın Endülüs dönemi nedeniyle farklı medeniyet geçmişlerine sahip olması Türkiye ile kültürel olarak benzerliğinin ön plana çıktığı önemli bir noktadır. Bir konuşmasında dışişleri bakanı Davutoğlu da bu duruma, tarihte iki ülkenin de farklı dinlere ve inançlara ev sahipliği yaptığını belirterek değinmiştir.¹⁴⁵ İspanya için ortak medeniyet birikimi söyleminin Endülüs geleneği ve Akdenizlilik kimliği ön plana çıkartılarak yoğun bir şekilde kullanıldığı söylenebilir.

Bu bölümde incelenen örneklerde anlatılmaya çalışıldığı gibi Türk dış politikasında ortak medeniyet birikimi vurgulanarak üretilen bir medeniyet söyleminin mevcut olduğu açıktır. Kültürel olarak uzak coğrafyalarla olan ilişkilerde bu söylemin kullanımı Rusya ve Hindistan örneklerinde görüleceği gibi bu medeniyetlerin evrensel medeniyete yaptığı katkılar anlatılarak olmuştur. Kültürel olarak aynı olan Kosova ve Arnavutluk gibi Balkan, Fas ve Mısır gibi Ortadoğu, İtalya gibi Akdeniz, Malezya gibi Asya-Pasifik, Kırgızistan gibi Orta Asya ülkelerinde ise ortak değerler, ortak medeniyet tarihi, İslam medeniyeti vurguları yapılmıştır. Bu şekilde muhatap ülkeler ile söylemler üzerinden bir özdeşleşme, aynileşme yapılmaya çalışılmış, siyasi yakınlığın tesisi için bir zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, bu şekilde kullanılan söylem ülkeler nezdinde bir yumuşak güç

¹⁴⁴ Erdoğan, a.g.e., s.252.

¹⁴⁵ "Sayın Bakanımızın "Nueva Economia Forum"da Yaptıkları Konuşma, 16 Kasım 2009, Madrid", 16 Kasım 2009, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-nueva-economia-forum-da-yaptiklari-konusma_-16-kasim-2009_-madrid.tr.mfa, 3 Mart 2014.

oluşmasını da sağlamıştır. Verilen örnekler farklı ülkeler için çoğaltılabilir, fakat burada sadece söylemin izah edilebileceği miktarda örnek farklı coğrafyalardan tercih edilmiş ve incelenmiştir.

c. İslam Medeniyeti Kavramı ve Medeniyet Söylemi

Türk dış politikasında medeniyet söylemini ele alırken değerlendirilmesi gereken en önemli başlıklardan biri de hiç şüphesiz İslam medeniyeti söylemidir. Daha önceden üzerinde durulduğu gibi Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan tartışmalarla başlayan ve nihayet Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yüzünü Batı'ya çeviren Türkiye, 2000'li yıllara gelene kadar İslam dünyası ile ilişkilerini belirli bir seviyenin üstüne çıkaramamıştır. Müslüman kimliğiyle siyaset yapan partilerin kabinede olduğu dönemlerde bu yönde çabalar artmış olsa da¹⁴⁶ bu dönemlerin uzun süreli olmaması nedeniyle İslam dünyası ile kapsamlı ve derin ilişkiler kurulamamıştır. Bununla beraber 2002 yılından itibaren muhafazakar kimliğiyle ön plana çıkan AK Parti Hükümetlerinin kesintisiz bir biçimde iktidar olması İslam dünyası ile ilişkilerin olumlu yönde geliştirilmesine ortam sağlamıştır. Bu dönemde İslam dünyasının ilgilendiren konular uluslararası kuruluşlar nezdinde savunulmuştur. İslam dünyası ile olan ilişkilerde sağlanan olumlu ilerleme hem yurtiçinde hem de yurtdışında 'eksen kayması' tartışmalarının da sebebi olmuştur.¹⁴⁷ Bu çalışmanın genelinde anlatılmaya çalışıldığı gibi Türk dış politikasının İslam dünyasına yönelik olan söyleminde de medeniyet kavramı sıklıkla kullanılmış ve bu kavram etrafından üretilen söylem ile İslam dünyası ile kültürel ve siyasi yakınlık tesis edilmeye çalışılmıştır. Bu kısım da ele alınacak konu İslam dünyası ülkeleri ile olan ikili ilişkilerden ziyade genel olarak İslam medeniyeti kavramının Türk dış politikası söyleminde nasıl kullanıldığını incelemek olacaktır.

Türk dış politikasının İslam medeniyeti söylemini ele alırken öncelikle dış politikadaki karar alıcılarının zihnindeki İslam medeniyeti imajını ve bu çerçevede bir İslam Konferansı Örgütü üyesi olarak Türkiye'ye biçilen misyonu anlamak

¹⁴⁶ Kemal Karpat, **Türk Dış Politikası Tarihi**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s. 222.

¹⁴⁷ Talip Küçükcan, Müjge Küçükkeleş, "European Views of Turkish Foreign Policy", **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 1, 2013, s. 130.

yerinde olacaktır. Dışişleri bakanı Davutoğlu'na göre, Türkiye'nin de içinde olduğu İslam coğrafyası tarihinde üç ciddi meydan okumayla karşılaşmıştır. Bunlardan ilk ikisi, Haç-Moğol saldırıları ve Batı sömürgeciliği, askeri olması nedeniyle kolay atlatılmışlardır. Sonuncusu ise felsefi boyutta olan bir meydan okumadır ve bu meydan okumaya Müslümanlar, yani İslam medeniyeti henüz cevap verememiştir.¹⁴⁸ Dışişleri bakanı Davutoğlu'nun bu meydan okumaya çözümünü Şaban Kardaş şu şekilde ifade etmektedir. Davutoğlu'na göre İslam dünyasının bulunduğu bu durumdan çıkması için, bütün ülkelerin ekonomik, kültürel, siyasi ve eğitim reformlarına tabi tutulmaları gerekmektedir, ancak bu reformlar gerçekleşirse felsefi meydan okumaya cevap verilebilir. Bu noktada Kardaş'a göre, Davutoğlu bu reform sürecini Türkiye ile ilişkilendirir ve Türkiye'ye bir misyon yükler.¹⁴⁹

Türk siyasi elitlerinin kendi tarihi ve kültürel miraslarıyla barışmaları ve Türkiye'yi, sadece coğrafyaca değil aynı zamanda kültür, medeniyet ve tarihçe de belirlenen doğal kültürel hinterlandıyla yeniden buluşturmalarıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda, Türkiye jeo-politik anlamda merkez-ülke olarak hareket etmesinin yanı sıra, İslam medeniyetinin yeniden inşası sürecinde de öncü bir rol üstlenecektir.¹⁵⁰

İslam dünyasının olduğu coğrafyayı Türkiye'nin doğal hinterlandı olarak gören Davutoğlu'na göre, Türkiye'nin merkez ülke olarak güç temerküz etmesi İslam medeniyeti içinde göstereceği aktif varlığına göre şekillenecektir. Türkiye medeniyet coğrafyasına siyasi, ekonomik ve kültürel olarak döndüğü ve tam anlamıyla bir medeniyet tasavvuru olarak İslam medeniyetinin dünya görüşünü içselleştirdiği takdirde İslam medeniyeti içinde bir merkez olacak ve İslam dünyasının dönüşümünü sağlayabilecektir. Ayrıca Türkiye, İslam medeniyetinin dünya çapında sözcüsü ve savunucusu olmalıdır. Türkiye bunları yapamadığı takdirde de 'merkez ülke' olma hedefi bir iddia olmaktan öteye geçemeyecek, iki medeniyet arasındaki kimlik bunalımı devam edecektir.

Kardaş'ın bu analizleri temel alınarak Türk dış politikasındaki İslam medeniyeti söylemine incelendiğinde Türkiye'nin, İslam Konferansı Örgütü üyesi olmanın

¹⁴⁸ Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe**, s.45

¹⁴⁹ Şaban Kardaş, "Türk Dış Politikasında Eksen Kayması?", **Akademik Ortadoğu**, Cilt 5, Sayı 2, 2011, s.30.

¹⁵⁰ **a.e.**, s. 30.

ötesinde kendisini İslam medeniyetinin bir parçası, öznesi ve sözcüsü olarak tanımladığını görülecektir. Örneğin İstanbul'da gerçekleşen İslam dünyası ile ilgili hemen hemen her toplantıda İstanbul, İslam medeniyetinin 'başkenti', 'özel şehri' gibi nitelendirmeler ile katılımcılara takdim edilmiştir.¹⁵¹ Türkiye'nin kendisini İslam medeniyetinin bir parçası olarak gördüğünün bir başka örneği de Cumhurbaşkanı Gül'ün Suriye iç savaşının mezhepsel boyutlara ulaşması durumunda bir 'medeniyet-içi çatışma' tehlikesi yaratacağını ifade etmesi gösterilebilir.¹⁵² Bu iki örneğin verilmesinin temel sebebi kendini batı ülkesi olarak gören Türkiye'nin AK Parti döneminde yaşadığı dönüşümün daha açık bir şekilde anlaşılmasıdır.

Türkiye'yi İslam medeniyetinin bir parçası olarak gören Türk dış politikası sözcüleri, İslam medeniyetini tanımlarken de kültürel, siyasi ve coğrafi yönleri ön plana çıkarmışlar, bu şekilde dış politikadaki İslam medeniyeti boyutun gerekliliğini ortaya koymaya çalışmışlardır. Dışişleri Bakanı Davutoğlu İslam medeniyetinin coğrafyasını şu ifadeler ile anlatmıştır:

Dünyanın en önemli 9 boğazından 8'i İslam dünyasında. En stratejik, jeopolitik kuşakların, yarımadaların hemen hemen tümü, geçiş yolları İslam dünyasında. Ekonomik olarak petrol kaynakları, mineraller, doğalgaz büyük oranda İslam coğrafyasında. Kültürel anlamda da bütün köklü medeniyetler İslam dünyası diye tanımlanan bölgede doğmuş veya ona komşu olmuş.¹⁵³

İslam medeniyetine mensup ülkelerin mevcut bulunduğu coğrafi bölgenin jeopolitik açıdan önemli bir konumda olmasının ve dünyadaki yer altı zenginliklerinin büyük çoğunluğunun İslam dünyasında olmasının ifade edilmesini temel sebebi Türk dış politikasında İslam medeniyeti boyutunun olması gerektiğini anlatmaktır. Çünkü iç kamuoyunda AK Parti hükümetlerine bu bağlamda eleştiriler gelmiştir. İslam dünyasına yönelik olarak uygulanan politikanın kimlik eksenli olduğunu söyleyen eleştirilere, bu politikanın mantıklı, reel dayanakları olduğu bu şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında dışişleri bakanı Davutoğlu, kimlik

¹⁵¹ "İSEEDAK Ekonomi Zirvesi Nedeniyle Verdikleri Öğle Yemeğinde Yaptıkları Konuşma", 9 Kasım 2009, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56207/isedak-ekonomi-zirvesi-nedeniyle-verdikleri-ogle-yemeginde-yaptiklari-konusma.html>, 3 Mart 2014.

¹⁵² "4. İstanbul Forumu'nda Yaptıkları Konuşma", 4 Ekim 2013, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/87304/4istanbul-forumunda-yaptiklari-konusma.html>, 3 Mart 2014.

¹⁵³ Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe.**, s.228.

temelli olarak da bu politikayı açıklamıştır. Kültürel anlamda İslam dünyası diye tanımlanan bölgenin sahip olduğu kadim medeniyet birikimi ve Türkiye'nin tarihten bu yana İslam dünyasındaki merkezi konumu bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu kapsamda denilebilir ki Türk dış politikasının İslam dünyasına yönelik politikası sık bir şekilde hem kimlik hem de reel, stratejik gerekçeler ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Dış politika söyleminde İslam medeniyetinin kültürel geçmişi ön plana çıkarılmıştır. Dışişleri bakanı Davutoğlu, "...tarihi açısından bakarsak İslam medeniyeti insanlığın kadim medeniyetlerinin son büyük özetini, son kapsamlı muhtevasını temsil eder."¹⁵⁴ diyerek İslam medeniyetinden övgüyle bahsetmiştir. Başbakan Erdoğan da bir konuşmasında bilimsel ilerlemelere 16. Yüzyılın sonlarına kadar İslam medeniyetinin öncülük ettiğini ifade etmiştir.¹⁵⁵ Dış politika sözcülerinin İslam medeniyetini bu şekilde nitelenmesi, anlatması Türkiye'ye bazı avantajlar sağlamaktadır. Bu avantajlardan en önemlisi Türkiye'nin bu değerleri global düzeyde anlatması ve savunması ile birlikte İslam medeniyetinin sözcüsü, temsilcisi olmasıdır. İkinci olarak ise dünya kamuoyunda oluşan İslamofobik algının değişmesine katkı sağlamasıdır. Üçüncü olarak ise bu şekilde İslam medeniyeti doğru şekilde tanıtılmaktadır. İslam medeniyetinin doğru şekilde tanıtılması aynı zamanda batı bloğunun içinde yer alan Türkiye için çok önemlidir. Bu nedenle dış politika İslam'ın barış ve hoşgörü dini olduğu ön plana çıkarılmıştır. Bu kapsamda Dışişleri bakanı Ali Babacan da Amerika ile İslam Dünyası arasındaki ilişkilerin tartışıldığı bir konuşmada "İslam, barış dinidir" diyerek bu hususa vurgu yapmıştır. Türk dış politikasının sözcüleri tarafından İslam'ın barış ve hoşgörü dini olduğu söylemi, İslam Konferansı Örgütü veya uluslararası kuruluşların toplantılarında sıklıkla dile getirilmiştir.

Türkiye'nin global düzeyde İslam medeniyetinin sözcülüğünü üstlenmek istediği belirtilmişti. Bu hedefin gerçekleşmesi için dış politika sözcüleri İslam

¹⁵⁴ "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun İstanbul Şehir Üniversitesi'nde Yaptığı Konuşma", 19 Temmuz 2012, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-istanbul-sehir-universitesi_nde-yaptigi-konusma-19_07_2012.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁵⁵ "Başbakan Erdoğan Türkiye İnovasyon Haftası toplantısına katıldı", 30 Kasım 2013, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=a25f7b8f-1d39-4a01-9f10-4b7495a29cda, 3 Mart 2014.

medeniyetinin evrensel değerlere olan katkılarını özellikle batı dünyası içinde yüksek sesle dile getirmişlerdir. Cumhurbaşkanı Gül'ün şu ifadeleri bu kapsamda değerlendirilebilir:

Büyük Türk-Müslüman filozofu El-Farabi'nin, ölümsüz eseri Fazilet Şehri'nde dediği gibi, bütün siyasi sistemlerin hedefi, vatandaşlarının, akıl, adalet, eşitlik, dayanışma, saygı ve dostluk temeline dayanan erdemli bir yaşam sürmelerini sağlamaktır. İslam dünyasını şekillendiren ve onu gerçek evrensel bir medeniyet yapan değerler işte bunlardır.¹⁵⁶

İslam medeniyetinin değerleri anlatılırken belirtilen adalet, eşitlik, saygı vb. kavramların aynı zamanda günümüzde de evrensel normları ve değerleri ifade etmesi İslam medeniyeti ile evrensel değerler arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Gül'ün bir başka konuşmasında ise bu değerlerin sadece Batı'nın ürettiği değerler olmadığı, insanlığın bütünüyle tümünün ürettiği değerler olduğu vurgusu yapılmıştır.¹⁵⁷ Evrensel değerlerin oluşturulmasında İslam medeniyetinin katkısının belirtilmesi ve bu değerlerin Batı'nın sahipliğinde olamayacağı vurgusu iki açıdan önemlidir. İlk olarak bu şekilde Batı kamuoyuna bu değerlerin ilk defa üretilmediği ve Batı'nın ben-merkezci tavrının yanlış olduğu ifade edilmiştir. İkincisi olarak ise İslam'ın bir barış dini olması ve evrensel değerlere yapmış olduğu katkılara olan vurgu daha çok İslam dünyasına verilmiş bir mesaj olarak önemli sayılmalıdır. Bu şekilde Türkiye'nin İslam ülkelerini reform etme isteği tarihi veriler üzerinden desteklenmiş olmaktadır. İslam dünyasına yönelik olan bu söylem tarzı ilk defa Dışişleri bakanı Gül tarafından 2003 yılında İslam Konferansı Örgütü'ne üye olan ülkelere yapılmıştır. Gül, bu konuşmada üye bütün ülkelere İslam medeniyetinin değerlerinden olan adalet, insan hakları ve şeffaflık gibi değerlerin tekrardan bütün İslam dünyasında yaşatılması gerektiğini açıkça ifade etmiş ve üye ülkelere reform çağrısı yapmıştır. 2005 yılında yaptığı konuşmada ise Gül, reform çağrısının İslam dünyası tarafından olumlu karşılandığını, artık ikinci safhaya geçilerek süratle kökleri İslam medeniyetinde bulunan evrensel değerlerin üye ülkelerin normları

¹⁵⁶ "Oxford Üniversitesi'nde Yaptıkları Konuşma", 8 Kasım 2010, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/78056/oxford-universitesinde-yaptiklari-konusma.html>, 3 Mart 2014.

¹⁵⁷ Gül, **a.g.e.**, s.542.

haline gelmesi gerektiğini söylemiştir.¹⁵⁸ Kılavuz olarak evrensel değerlerin seçilmesinin gerekliliğini Gül şu şekilde ortaya koymuştur:

...tarih boyunca farklı medeniyetlerin birbiriyle etkileşimi neticesinde insanlığın ortak aklı ve ortak vicdanından beslenen evrensel değerler, Müslüman haklar içi de yol gösterici özellik arz etmektedir.”¹⁵⁹

Bu çerçevede değinilen bir başka nokta ise kökleri İslam medeniyetinde mevcut olan evrensel değerlerden uzaklaşmanın İslam dünyasına zarar verdiği. Bu uzaklaşmanın bir sonucu olarak siyasi, ekonomik ve toplumsal olarak geride kaldığı belirtilmiştir. Bu çerçevede Türk dış politika sözcüleri İslam dünyasının geride kalmış olmasının sebebi olarak Müslüman toplumların yapısal sorunlarını göstermişlerdir.¹⁶⁰

İslam medeniyeti söyleminin incelendiği bu kısmın girişinde verilen Kardeş’in ifadeleri tekrardan hatırlatılırsa Türkiye’nin AK Parti döneminde ekonomik ve kültürel olarak doğal hinterlandına dönmeye çalıştığını söylenebilir. Bu çerçevede İslam medeniyetinin dünya görüşünün içselleştirmesi, İslam medeniyetini uluslararası seviyede tanıtılması ve İslamofobyaya ve Filistin gibi konularda İslam dünyasının sözcülüğünün üstlenilmesi ve savunulması Türkiye’nin medeniyet coğrafyasına dönüşü yönündeki çalışmalardandır. Medeniyetler İttifakı Girişimi de İslam medeniyetinin değerlerinin doğru bir şekilde tanıtılması açısından önemli bir projedir. Başbakan Erdoğan, Medeniyetler İttifakı Girişimi ile birlikte Batı ile İslam dünyası arasındaki olumsuz etkileşimi tersine çevrileceğini söyleyerek bu girişimin İslam medeniyeti açısından önemini dile getirmiştir.¹⁶¹

Temel olarak İslam medeniyeti, medeniyet eksenli dış politika yürüten Türkiye için önemli ve merkezi bir rol oynamıştır. Bu nedenle Türkiye’nin merkez ülke olma iddiasının gerçekleştirilmesi için büyük bir öneme haiz olan İslam dünyasının günümüzdeki durumu dış politikadaki karar alıcılar tarafından dikkatlice ele alınmış, Türkiye olarak İslam dünyasına reform telkinleri yapılmıştır. Bu kısımda örnekleri

¹⁵⁸ A.e., s.474.

¹⁵⁹ a.e., s.566.

¹⁶⁰ a.e., s.540

¹⁶¹ Erdoğan, a.g.e., s.109.

verilmeye çalışıldığı gibi Türk dış politikasının sözcüleri de bu kapsamda söylemlerinde İslam medeniyetini etkin bir şekilde kullanmışlardır. Yukarıda örnekleri verilen çerçevedeki bu kullanım ayrıca, İslam dünyasında Türkiye'ye bir yumuşak güç oluşturmuştur.

d. Şehirlere Referansla Medeniyet Söylemi

Bu kısımda, Türk dış politikasında şehirlere referans ile üretilen medeniyet söylemi incelenecektir. Bu söylem tarzında medeniyetlerin niteliklerini gösterdiği mekanlar ve medeniyetlerin sembolleri olarak nitelenen şehirler ön plana çıkarılmıştır. Şehirlere referans ile üretilen söylem temel olarak iki şekilde olmuştur. Bunlardan ilki, Türkiye'deki şehirlerin tarihi ve kültürel özelliklerinden yola çıkılarak Türk dış politikasının anlatılması olmuştur. İkincisi ise belirli bir coğrafyada bulunan şehir isimlerinin sırayla zikredilerek ortak kader birliğinin yapıldığı söylem şekli olmuştur.

Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Gül, şehirlerin medeniyetler ile olan ilişkisini "...tarihin en köklü ve uzun ömürlü kültür ve medeniyetleri, daima şehirlerde doğmuştur"¹⁶² ifadeleri ortaya koymuştur. Dışişleri bakanı Davutoğlu da, medeniyetleri ve ülkeleri anlamak için şehirlerin sahip olduğu önemi şu şekilde ifade etmiştir.

...öyle şehirler vardır ki, bir milleti anlamak isterseniz sadece o şehri anlamakla o milletin tarihi serüvenini anlarsınız. O şehrin geçmişini, yaşadığı onuru, çektiği ıstırapı doyum doyum yaşarsınız, sadece o şehri değil o şehri kuran, o şehri medeniyet merkezi yapan bir milletin de onurunu, zirvesini, doruğunu, ama aynı zamanda ıstırapını da yaşarsınız.¹⁶³

Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi şehirlerin tarihini bilmenin ve kültürünü anlamının o şehre sahip olan toplumu ve milleti anlamak için bir kaynak olduğu

¹⁶² "Kentleşme Şurası'nda Yaptıkları Konuşma", 4 Mayıs 2009, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56305/kentlesme-surasinda-yaptiklari-konusma.html>, 4 Mart 2014.

¹⁶³ "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun IV. Büyükelçiler Konferansı vesilesiyle Trakya Üniversitesi Balkan Kongre Merkezi'nde Yaptığı Konuşma, 29 Aralık 2011, Edirne", 29 Aralık 2011, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-iv_-buyukelciler-konferansi-vesilesiyle-trakya-universitesi-balkan-kongre-merkezi_nde.tr.mfa, 3 Mart 2014.

dışişleri bakanı Davutoğlu tarafından açık bir şekilde belirtilmiştir. Türk dış politikasında toplumlara ve toplumsal hafızalara verilen öneminde bir göstergesi de şehirlere ve şehirler arasındaki ilişkilere atfedilen bu önemdir. Bu kapsamda Türk dış politikasının sözcüleri Türkiye'nin kültürel ve tarihi olarak önemli şehirlerinden yola çıkarak uygulanan dış politikanın ilkelerini ortaya koymuşlardır. Örneğin dışişleri bakanı Davutoğlu Mardin için şu ifadeleri kullanmıştır.

...medeniyet kuran şehirler vardır. Atina gibi Medine gibi. Medeniyetlerin kurduğu şehirler vardır, Bağdat gibi. Birçok medeniyetin dönüştürüp geleceğe aktardığı şehirler vardır. İstanbul gibi. Bugün yine medeniyetin kurduğu şehirlerin içinde New York gibi başka şehirleri de zikredebiliriz. Bir de 'medeniyetin hülasası olan şehirler' vardır. Yani medeniyet tarihi, insanlık tarihi, özetleyin özetleyin özetleyin bütün bir insanlık tarihini bir mekana yerleştirin, sanki tarih içindeki bir bilinçli irade, öyle bir şehir olsun ki, bu şehir bütün insanlık tarihinin hülasası olsun, biblo gibi ona bakanlar insanlık tarihinin her rengini görebilsinler ve insanlığın o güzel seslerini, ahengini hissedebilsinler diye bir şehir düşünelim bir 'biblo medeniyet şehri', herhalde o Mardin olurdu.¹⁶⁴

Önceki kısımlarda belirtildiği gibi Türk dış politikası sözcüleri Türkiye'nin medeniyetlerin kesişim noktasında olduğunu, kadim medeniyet birikimi nedeniyle insanlığın tüm değerlerini bünyesinde barındırdığını dile getirmişler, bu nedenle de Türkiye'nin çok boyutlu bir dış politika yürütmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Dışişleri bakanı Davutoğlu da Mardin için 'biblo şehir' nitelemesini kullanarak Türkiye'nin kadim medeniyeti birikimini vurgulamıştır. Mardin'in insanlığın özeti oluşu düşünüldüğünde Türkiye'nin uyguladığı dış politikada farklı medeniyet havzaları ile ilişkiye geçmesi, kimlik tanımlamaları açısından Türkiye toplumunun her kesiminin dış politikada kendine yer bulduğunu göstermektedir. Mardin için kullanılan ifadelerin benzer bir ifadeler Hatay şehri içinde söylenmiş, bu şehir üzerinden medeniyetler arası uyum vurgulanmıştır.¹⁶⁵ Dışişleri bakanı Davutoğlu Diyarbakır için ise şu ifadeleri kullanmıştır.

¹⁶⁴ "Sayın Bakanımızın İkinci Büyükelçiler Konferansı Değerlendirme Toplantısı Vesilesiyle Mardin Artuklu Üniversitesi'nde Yaptığı Konuşma, 09 Ocak 2010", 9 Ocak 2010, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-ikinci-buyukelciler-konferansi-degerlendirme-toplantisi-vesilesiyle-mardin-artuklu-universitesi_nde-yaptigi-ko.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁶⁵ Erdoğan, a.g.e., s.62.

Diyarbakır'ı anlayın, Diyarbakır'ı anlayan bizi anlar, Diyarbakır'ı anlayan medeniyetimiz anlar, Diyarbakır'ı anlayan çok iddialı gelebilir size ama bütün insanlığı anlar. Çünkü Afro-Avrasya ana kıtasında bir şekilde medeniyet kurmuş hiçbir insan topluluğu yok ki yolu bir şekilde Diyarbakır'a uğramamış olsun.¹⁶⁶

Diyarbakır için kullanılan nitelemelere bakıldığında Türkiye'nin 'merkez ülke' olarak konumlandırıldığı gibi Diyarbakır'ın da Afro-Avrasya ana kıtasında bir 'merkez şehir' olarak konumlandırıldığını görürüz. Davutoğlu, aynı konuşmasında Diyarbakır'ı Türkiye gibi 'medeniyetler harmanı' olarak da nitelemiştir.¹⁶⁷ Burada dikkati çeken husus Türkiye ve Diyarbakır için kullanılan nitelemelerin örtüşmesidir. Bu durum da göstermektedir ki Türk dış politikasında kullanılan merkez ülke, medeniyetler harmanı gibi kavramsallaştırmalar dış politika sözcüleri tarafından Türkiye şehirlerinin, yani Türkiye toplumunun tarihi ve kültürel özellikleri temel alınarak üretilmiştir.

Dışişleri bakanı Davutoğlu, Türkiye'nin Avrupa ülkesi olduğunu da Edirne şehriden yola çıkarak anlatır.

Edirne müdafaası, bir milletin hani Asya'ya sürülmek için büyük bir saldırıya muhatap olduğu yerde, 'ben Avrupa'da kalacağım' iradesinin savunma hattıdır. 100 yıllık Türklere karşı bir rüyaydı Türkleri Asya'ya kadar sürmek. Şükrü Paşa, askerleri ve Edirne ahalisi, bugün de bizim söylediğimiz bir iradeyi tarih sahnesine haykırdılar; Türkler Avrupalıdır, Avrupalı kalacaklar ve Avrupa tarihi Türkler olmadan yazılamayacak. Direnişleri, sadece bir şehrin direnişi değil, büyük bir medeniyetin Avrupa'da tutunma direnişiydi.¹⁶⁸

Avrupa Birliği sürecinde de sürekli olarak iddia edilen Türkiye'nin Avrupa ülkesi olduğu tezi Edirne'nin Balkan Savaşlarında oynadığı tarihi ve jeopolitik rol ön plana çıkartılarak dile getirilmiştir. Bunun yanında "...bir medeniyetin Avrupa'da

¹⁶⁶ "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Diyarbakır Dicle Üniversitesinde Verdiği "Büyük Restorasyon: Kadim'den Küreselleşmeye Yeni Siyaset Anlayışımız" Konulu Konferans, 15 Mart 2013, Diyarbakır", 15 Mart 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ahmet-davutoglu_nun-diyarbakir-dicle-universitesinde-verdigi_buyuk-restorasyon_kadim_den-kuresellesmeye-yeni.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁶⁷ a.e.

¹⁶⁸ "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun IV. Büyükelçiler Konferansı vesilesiyle Trakya Üniversitesi Balkan Kongre Merkezi'nde Yaptığı Konuşma, 29 Aralık 2011, Edirne", 29 Aralık 2011, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-iv_buyukelciler-konferansi-vesilesiyle-trakya-universitesi-balkan-kongre-merkezi_nde.tr.mfa, 3 Mart 2014.

tutunma direnişiydi” sözleri ile de mensubiyet hissedilen medeniyetin Batı’daki temsilinin Edirne ile yapıldığı belirtilmiştir. Benzer bir söylemi Akdeniz bölgesi için dışişleri bakanı Davutoğlu, İzmir şehri için kullanmıştır. Medeniyetler tarihinde şehrin çok önemli bir ticaret merkezi olduğu belirtilerek Akdeniz bölgesindeki stratejik konumu vurgulanmıştır. Ayrıca, İzmir’in Yunan geleneği ile etkileşimi de dile getirilerek Türkiye’nin Akdeniz medeniyetinin bir parçası olduğu iddia edilmiştir.¹⁶⁹

Şehirler ile medeniyetler arasındaki ilişkisi bakımından Türk dış politikası incelendiğinde en çok öne çıkan şehir İstanbul olmuştur. Bu kapsamda İstanbul, medeniyet kavramı etrafında anlatılırken ilk olarak dikkati çeken husus İstanbul’un siyasi, coğrafi, kültürel ve ekonomik anlamda merkeziliğinin ön plana çıkarılmaya çalışılmasıdır.¹⁷⁰ “Üç imparatorluğa başkentlik yapmış”¹⁷¹, “Kadim medeniyet birikiminin son büyük başkenti, bütün dini geleneklerin asırlarca yan yana yaşadığı, aynı sokakta yaşadığı o büyük kültür merkezi”¹⁷², “medeniyetlerin kesişme noktası”¹⁷³ ve “İstanbul, Türkiye’dir, Avrupa’dır, Asya’dır, tüm İslam coğrafyasının kalbidir. Batı medeniyetinin de, Doğu medeniyetinin de kalbidir, buluşma, kaynaşma noktasıdır”¹⁷⁴ ifadeleri merkeziliğin vurgulanması için kullanılan nitelemelerden birkaçıdır. İkinci olarak, İstanbul’da İslam İşbirliği Örgütü çerçevesinde yapılan her toplantıda şehir İslam medeniyetinin, mirasının ‘ortak şehri’¹⁷⁵ gibi ifadeler ile

¹⁶⁹ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Beşinci Büyükelçiler Konferansı Kapsamında İzmir Üniversiteler Platformu Tarafından Düzenlenen Toplantıda Yaptıkları Konuşma, 5 Ocak 2013, İzmir” 5 Ocak 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-besinci-buyukelciler-konferansi-kapsaminda-izmir-universiteler-platformu-tarafindan-d.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁷⁰ Bülent Aras, Pınar Akpınar “Türk Dış Politikası’nda Davutoğlu Dönemi: 2009 Değerlendirmesi”, **Türk Dış Politikası Yıllığı 2009**, Ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Muhittin Ataman, Ankara, SETA Yayınları, 2011, s.26.

¹⁷¹ “Asya-Pasifik Bölgesi: “Küresel Ekonominin Parlayan Yıldızı”, 8 Mart 2011, <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/79139/asyapasifik-bolgesi-kuresel-ekonominin-parlayan-yildizi.html?c=584>, 3 Mart 2014.

¹⁷² “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun “Arap Uyanışı ve Ortadoğu’da Barış: Müslüman ve Hristiyan Perspektifler” Konferansı Kapsamında Yaptıkları Konuşma, 7 Eylül 2012, İstanbul”, 7 Eylül 2012, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-arap-bahari-ve-yeni-ortadogu-da-baris_-musluman-ve-hritiyan-perspektifler_-konferans.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁷³ Erdoğan, **a.g.e.**, s.146.

¹⁷⁴ “Başbakan Erdoğan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mecidiyeköy-Kağıthane-Alibeyköy-Mahmutbey Metro Hattının Temel Atma Törenine katıldı.”, 9 Şubat 2014, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Article/pg_Article.aspx?Id=d86e9a05-81c2-428b-acb4-ef85ae56500d, 3 Mart 2014.

¹⁷⁵ Gül, **a.g.e.**, s.546.

katılımcılara takdim edilmiştir. Bu husus tezin Türk dış politikasında İslam medeniyeti söyleminin incelendiği kısımda belirtilmiştir. Üçüncü olarak dikkati çeken husus ise Medeniyetler İttifakı Girişimi bağlamında İstanbul'un kültürel zenginlik ortamının ön plana çıkarılmaya çalışılmasıdır. Erdoğan, kültürel zenginlik ortamını bir konuşmasında "İstanbul, 'kesret içinde vahdet'in yani 'çokluk içinde birlik'in somutlaşmış halidir" ifadeleriyle anlatmıştır.¹⁷⁶ Başka bir konuşmasında ise İstanbul'un Medeniyetler İttifakı için önemini şu şekilde belirtmiştir.

Medeniyetler İttifakı için İstanbul, muazzam bir ilham kaynağıdır. Dünyanın birçok şehrinin içinden nehirler geçer, ama İstanbul'un içinden deniz geçer. Bütün farklılıklar burada bir tezada, çatışmaya değil, mükemmel bir terkibe, muazzam bir senteze dönüşür. Barış ve adalet için eşsiz bir ilham kaynağı olduğunu düşündüğüm İstanbul'da, bütün inançlar, bütün yaşam biçimleri, sadece bugün değil, asırlar boyu, ahenk içinde yaşamıştır.¹⁷⁷

Bu ifadelerde İstanbul, tarihten bu yana farklı kültürlerin barış, hoşgörü ve adalet içinde yaşadığı bir şehir olarak anlatılmıştır. Günümüzde de farklı dine mensup insanların kutsal mekanlarının canlı olduğu İstanbul'un, medeniyetler arası uyum ve ittifak çabalarının somutlaşmış hali olduğu, bu nedenle de Medeniyetler İttifakı Girişimi için çok büyük bir öneme haiz olduğu ifade edilmiştir. İstanbul'un medeniyetler arası uyumun tarihte ve günümüze yaşandığı bir örnek olması, iç ve dış kamuoyundan Medeniyetle İttifakı Girişimi'ne yapılan eleştirilere de bir cevap olmuştur.

Yukarıdaki örneklerde görüleceği gibi Türk dış politikasının temel ilkeleri ve politikaları Mardin, Diyarbakır, Edirne, İzmir, İstanbul gibi şehirlere referans ile medeniyet kavramı etrafında anlatılabilmektedir. AK Parti döneminde Türk dış politikasında uygulanmak istenenin, Türkiye'nin kadim medeniyet birikiminin dış politikaya yansıtılması olduğu ifade edilmişti. Bu kapsamda şehirlere referanslar yapılarak Türk dış politikasının anlatılabilmesi bu hedefin, isteğin söylem düzeyinde gerçekleştiğinin bir göstergesidir, denilebilir.

¹⁷⁶ Erdoğan, a.g.e., s.302.

¹⁷⁷ a.e., s.295

Kadim medeniyet birikiminin şehirlere referans ile dış politikaya yansıtılması başta belirtildiği gibi belirli bir coğrafyadaki şehirlerin sıralanmasıyla da olmuştur. Belirtilen şehirlere bakıldığında genel özelliklerinin siyasi ve kültürel olarak önemli başkentler olmaları göze çarpmaktadır. Ayrıca, seçilen şehirlerin büyük bir çoğunluğu İslam medeniyetinin coğrafyasında bulunmaktadır. Bu söylem şeklinin bir örneğini Başbakan Erdoğan'ın sıklıkla kullandığı şu ifadelerde görebiliriz.

İstanbul'un Saraybosna'yla, Kırcaali'yle, Kudüs'le, Bakü'yle, Aşkabat'la, Karaçi'yle, Bağdat'la, Şam'la, Darfur'la, Yemen'le, Bingazi'yle, Kabil'le duygu birliği vardır. Türkiye'nin Kafkaslar'la, Balkanlar'la, Orta Doğu'yla, Afrika'yla, Orta Asya'yla, tarihin derinliklerine uzanan ilişkileri vardır. Türkiye, sadece coğrafi olarak değil, kültürel olarak da, sosyal olarak da, siyasi olarak da kilit ülkedir.¹⁷⁸

Şehirlerin sırayla ifade edilmesi İstanbul ile başlamış, sonrasında Balkan coğrafyasından, Ortadoğu'dan Asya'dan, Afrika'dan farklı şehirler belirtilmiş, be şehirlerin arasında bir duygusal bağ olduğu iddia edilmiştir. Bu bağın dile getirilmesinden sonra Türkiye için kültürel ve coğrafi olarak 'Kilit ülke' tabirini kullanmıştır. Bu şekilde İstanbul'un merkezde belirtilen şehirlerin çevrede olduğu bir coğrafya tahayyülü betimlenmiş olmaktadır. Bu durum da Türkiye'nin merkez ülke olma iddiasını destekleyici bir söylem olarak dikkati çekmektedir. Benzer bir söylem de İslam medeniyetinin şehirleri bağlamında şu şekilde kullanılmıştır.

Medine'den Mekke'ye, Kahire'den Şam'a, Bağdat'tan İstanbul'a, Saraybosna'dan Kurtuba'ya kadar insanlık tarihinde müstesna yerleri olan şehirler kurulmuş, bu şehirler dünyaya istikamet çizmişlerdir.¹⁷⁹

Bu ifadelerde Türkiye'nin İslam medeniyeti içindeki konumu İstanbul şehri ile vurgulanmıştır. İstanbul'un da içinde bulunduğu önemli şehirler belirtilerek İslam medeniyetinin coğrafyası tanımlanmıştır. Aynı vurgu dışişleri bakanı Davutoğlu'nun "Bağdat, İslam Medeniyetinin büyük şehri, ne Şii'dir, ne Sünni'dir ne Keldani'dir,

¹⁷⁸ a.e., s.294.

¹⁷⁹ "Başbakan Erdoğan, Esenler Belediyesi Şehir Yazarları ve Akademisyenleri Toplantısına katıldı.", 9 Şubat 2014, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=d4aeae02-c070-423c-9e5f-a74cd50dd1ef, 3 Mart 2014.

bizim medeniyetimizin şehridir.”¹⁸⁰ sözleri ile Bağdat şehrine referans ile yapılmıştır. Bağdat’ın İslam medeniyetinin şehri olduğu vurgulanarak hem çok kültürlü yapısı dile getirilmiş hem de Türkiye’nin İslam medeniyeti algısı ifade edilmiştir.

Şehirlere referans ile üretilen medeniyet söyleminin bir başka boyutu da muhatap ülkelerin önemli şehirlerinin övülmesidir. Yapılan bu övgülerin ortak medeniyet birikimi vurgularının incelendiği bölümde değil de, burada ele alınmasının sebebi şehirlere yapılan vurgunun ortak medeniyet geçmişine yapılan vurgulardan dana ön planda olmasıdır. Örneğin Dışişleri bakanı Davutoğlu, Fas’ın Marakeş şehrini ‘Cami’ül Fena’, ‘köklü medeniyet şehri’ ifadeleri ile övmüştür.¹⁸¹ Saraybosna için ise şu ifadeleri kullanmıştır.

Bütün insanlığın oluşturduğu bütün medeniyet birikimi yok edilse ve geriye sadece Bosna kalsa, insanlık Saraybosna üzerinden yeniden inşa edilir. Çünkü insanlığın vicdanı, insanlığın merhameti bu şehrin ruhundadır.¹⁸²

Saraybosna ve Marakeş örneklerinde göreceğimiz gibi kullanılan nitelemeler medeniyet kavramı ile anlatılmıştır. Bu çerçevede birçok şehir için buna benzer bir söylem kullanılmış, muhatap ülkeler ile kültürel yakınlık sağlanmaya çalışılmıştır.

Önceden detaylı bir şekilde incelenen ortak medeniyet birikimi söyleminin şehirler içinde Türk dış politikasında mevcut bulunduğu görülmektedir. bu bağlamda Başbakan Erdoğan, Üsküp ile İstanbul’un birçok ortak yana sahip olduğunu, iki şehirde “tarih ve medeniyet koktuğunu” ifade etmiştir. Benzer bir söylemi dışişleri bakanı Davutoğlu da konuşmalarında kullanmıştır.

¹⁸⁰ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun “Arap Uyanışı ve Ortadoğu’da Barış: Müslüman ve Hristiyan Perspektifler” Konferansı Kapsamında Yaptıkları Konuşma, 7 Eylül 2012, İstanbul”, 7 Eylül 2012, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-arap-bahari-ve-yeni-ortadogu-da-baris_-musluman-ve-hritiyan-perspektifler_-konferans.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁸¹ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma, 2 Ocak 2013, Ankara”, 2 Ocak 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁸² “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun “Arap Uyanışı ve Ortadoğu’da Barış: Müslüman ve Hristiyan Perspektifler” Konferansı Kapsamında Yaptıkları Konuşma, 7 Eylül 2012, İstanbul”, 7 Eylül 2012, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-arap-bahari-ve-yeni-ortadogu-da-baris_-musluman-ve-hritiyan-perspektifler_-konferans.tr.mfa, 3 Mart 2014.

Malabadi Köprüsüyle Mostar Köprüsüne bakın, iki köprüyü zihninizde canlandırın, işte o zaman aslında bizim için biçilen sınırların çok ötesinde ortak değerleri paylaştığımızı hissedeceksiniz. Ve o zaman Ortadoğu'yla Balkanlar'ın, Kafkasya'yla Kuzey Afrika'nın bir ayrılık döneminden sonra tekrar hiç ayrılmayacak şekilde bütünleşmesinin zaruretini anlayacaksınız. O estetik, o zarafet ve doğayla, suyla bir köprünün böylesine güzel buluşması; işte bizim medeniyetimizin ürünü bu. Ve burada her bir dil, her bir renk kendi güzelliğini yaşar.¹⁸³

Bu ifadeler de iki köprü, iki şehir temel alınarak kullanılan ortak medeniyet birikimi söylemi ile bütün medeniyet coğrafyasının tanımlanmıştır. Bu coğrafyanın birleşmesinin zaruret ifade edilirken sebep olarak yine medeniyet kavramı etrafında ortak değerler, ortak estetik anlayışı gösterilmiştir.

Türk dış politikasında şehirlere referans ile üretilen medeniyet söylemi incelendiğinde ilk dikkati çeken husus Türkiye'deki şehirlerin tarihi kullanılarak medeniyet kavramı ile Türk dış politikasının ilkelerinin anlatılmış olmasıdır. Ayrıca, Türkiye'nin medeniyet coğrafyası, bu coğrafyadaki şehirler belirtilerek çizilmiştir. Bunların yanında muhatap ülkelerin bazı şehirleri ile Türkiye'deki bazı şehirler arasındaki ortak yönler ön plana çıkarılmıştır. Bu kısımda incelenen konuşma metinlerinden anlaşılacağı gibi Türk dış politikasında medeniyet kavramı etrafında üretilen söylem şehirler bağlamında da çok yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

¹⁸³ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Diyarbakır Dicle Üniversitesinde Verdiği “Büyük Restorasyon: Kadim'den Küreselleşmeye Yeni Siyaset Anlayışımız” Konulu Konferans, 15 Mart 2013, Diyarbakır”, 15 Mart 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ahmet-davutoglu_nun-diyarbakir-dicle-universitesinde-verdigi-_buyuk-restorasyon_-kadim_den-kuresellesmeye-yeni.tr.mfa, 3 Mart 2014.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MEDENİYETLER ARASI UYUM SÖYLEMİ

Bu bölümde incelenecek temel konu, Türkiye'nin İspanya ile başlattığı Medeniyetler İttifakı Girişimi çerçevesinde kullandığı medeniyet söylemidir. İlk kısımda Medeniyetler İttifakı Girişimi ele alınacak ve bu kapsamda Türkiye'nin küresel barış ve uyum çabalarını merkeze koyan söylem tarzı ele alınacaktır. Bu söylem tarzının bir örneğini Başbakan Erdoğan'ın 2007 yılında yaptığı bir konuşmada görebiliriz. Erdoğan, Medeniyetler İttifakı Girişimi'ni, Batı ile İslam dünyası arasındaki olumsuz ilişkileri düzeltecek bir proje¹⁸⁴ olarak tanımladıktan sonra

Dünyanın en köklü medeniyetlerine beşiklik etmiş bu topraklarda, bin yılı aşkın zamandır hüküm süren bir millet olarak, bizim bu anlayışa öncülük etmemiz, bölge ve dünya barışı açısından büyük bir şanstır.¹⁸⁵

ifadelerini kullanmıştır. Bu sözler ile Türkiye'nin kadim medeniyet birikimi nedeniyle girişime yaklaşımını ve yapacağı katkıyı vurgulamıştır. Türkiye'nin medeniyetlerin buluşma noktasında olduğu tezi 2002 sonrası AK Parti döneminde sık bir şekilde vurgulanmıştır. Bunun en temel sebeplerinden biri de ikinci kısımda incelenecek olan medeniyetler ittifakı söyleminin Avrupa Birliği ile olan ilişkisinde yatmaktadır. Bu söylem şekli Medeniyetler İttifakı Girişimi'nden önce başlamış, bu girişim ile daha etkin bir şekilde kullanılmıştır. Türkiye Medeniyetler İttifakı Girişimi ile Avrupa Birliği süreci arasında bir ilişki kurulmuş ve bu şekilde Avrupa Birliği'ne bir baskı yaratmaya çalışmıştır. Bu söylem tarzının bir örneğini Dışişleri Bakanı Babacan'ın şu ifadelerinde görebiliriz.

Bu bağlamda, Türkiye'nin AB'ne katılım sürecinin bölgesel ve küresel yansımaları göz ardı edilemez. İslam, demokrasi ve laikliğin bir arada, uyum içinde yaşayacağı ve bu üç kavramın bir arada daha sıhhatli bir şekilde var olacağı bir Türkiye'nin, Avrupa Birliği'ne üyelik süreci kuşkusuz sadece ülkemizde değil, bölgemizde ve hatta çok daha uzak coğrafyalarda, pek çok

¹⁸⁴ Erdoğan, a.g.e.,109.

¹⁸⁵ a.e., s.110.

ülke içinde son derece önemlidir ve çok yakında izlenmektedir. Bu konudaki çalışmalarımızı, Medeniyetler İttifakı girişimimizde de zaten daha somut bir taban oturtmuş durumdayız.¹⁸⁶

Dış politika sözcüleri, Türkiye'nin İslami kimliği ile birlikte kamuoyunda Hristiyan birliği olarak eleştirilere maruz kalan Avrupa Birliği'ne girmesinin medeniyetler arası uyuma katkı sağlayacağını sıklıkla konuşmalarında ifade etmişlerdir. Bu şekilde üyelik sürecini Türkiye ile Avrupa Birliği arasında olmaktan çıkarıp İslam ve Batı medeniyetler arasında gerçekleşen bir süreç olarak konumlandırmışlardır. Bu sayede de Türkiye'nin Avrupa Birliği tarafından reddinin İslam medeniyetinin reddi olacağı vurgusu yaparak Avrupa Birliği'ne baskı yapmaya çalışmışlardır.

Üçüncü kısımda da, Türk dış politikasında Batı medeniyetine yönelik zaman zaman kullanılan eleştirel söylem incelenecektir. Özellikle son dönemde Somali, Suriye, Mısır gibi örneklerde Batı dünyasının insan hakları, demokrasi iddialarındaki ikircikli tutumundan dolayı belirginleşen bu söylem tarzı dış politikada kullanılan Batı söyleminde önemli bir kırılmayı işaret etmektedir. Başbakan Erdoğan'ın Suriye konusunda söylediği "Ey Dünya, 150 bin insanın öldürüldüğü Suriye'ye karşı acaba sessiz mi kalacağız? Bu vahşet karşısından hep birlikte el ele vermeye mecburuz. Tüm Batı artık sesini yükseltmek durumundadır."¹⁸⁷ sözleri Batı medeniyeti eleştirilerinin tipik bir örneğidir.

Son olarak da, Türk dış politikasında medeniyetler arası uyum söylemi incelendiğinde dikkati çeken bir konu, terör ile medeniyetler arasındaki ilişkisi incelenecektir. 11 Eylül ve sonrasında yapılan terör eylemleri sonucunda İslam'ın sıkça terör ile ilişkilendirilmesi, tüm dünyada İslami terör, cihat gibi kavramlar üzerinden İslamofobyaya'nın yaygınlaşmasına bir tepki olarak geliştirilen bu söylemin bir örneği Başbakan Erdoğan'ın şu ifadelerinde görülebilir.

¹⁸⁶ "Sayın Bakanımızın 9 Mayıs Avrupa Günü Vesilesiyle AB Üye ve Aday Ülkelerin Büyükelçilerine Verdikleri Kahvaltıda Konuşması, 9 Mayıs 2008, Swissotel", 9 Mayıs 2008, http://www.mfa.gov.tr/snbakanimizin-9-mayis-avrupa-gunu-vesilesiyle-ab-ulkeleri--ve-aday-ulkelerin-b-e--verdig-i-kahvaltidadaki-konusmasi_-9-mayis-2008.tr.mfa, 3 Mart 2014.

¹⁸⁷ Başbakan Erdoğan, Brüksel'de kendisini karşılayan binlerce Türk vatandaşına hitap etti., 20 Ocak 2014, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=f39a5dbe-1517-4843-9fc9-ff1f629260c3, 3 Mart 2014.

Hangi medeniyet havzasından kaynaklanırsa kaynaklansın, hangi kutsal değerlerin arkasına saklanırsa saklansın, aşırılığın, fanatizmin, radikalizmin her türlüsüne karşı hiçbir ayırım yapmaksızın ortak bir duruş geliştirmek zorundayız.¹⁸⁸

Bu söylem ile birlikte Türkiye, İslam dünyasının radikallerden ötekileştirilmesini ve medeniyetler arası uyumun sağlanmasını hedeflemiştir. AK Parti hükümetlerinin yönettiği Türkiye'nin Batı toplumları nezdinde İslamcı, Cihadist imajından uzaklaşıp 'model ülke' konumuna geçmesinde bu yöndeki söylem ve çabaların büyük etkisi olmuştur.

a. Medeniyetler İttifakı Girişimi

Türk dış politikasındaki medeniyet boyutunun en önemli simgelerinden birisi Türkiye'nin eş sunuculuğunu yaptığı Birleşmiş Milletler Medeniyet İttifakı Girişimi'dir. Girişim, 2004 yılında yapılan 59. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda İspanya Başbakanı Zapatero'nun medeniyetler arasında bir ittifak kurulması konusunda yaptığı çağrıyla ilk defa uluslararası düzlemde dile getirilmiştir. Bu çağrıya Başbakan Erdoğan, 2005 yılının Haziran ayında cevap vermiş ve iki Başbakan aynı ay içinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'dan Medeniyetler İttifakı Yüksek Düzeyli Grubu'nun kurulmasını istemişlerdir. Aynı yılın temmuz ayında Annan, resmi olarak Medeniyetler İttifakı Girişimi'nin kurulduğunu ilan etmiş, 2005 Eylül'ünde ise Yüksek Düzeyli Grup kurulmuş ve ilk toplantısını İspanya'da gerçekleştirmiştir. Yüksek Düzeyli Grubun hazırladığı rapor İstanbul toplantısında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Annan'a sunulmuş ve girişim bu çerçevede çalışmaya başlamıştır. 2008 yılından itibaren girişim en önemli faaliyeti olan Medeniyetler İttifakı Forumları sırasıyla İspanya, İstanbul, Brezilya, Katar ve Avusturya'da gerçekleşmiştir. Türkiye'nin eş sunuculuğunu yürüttüğü Birleşmiş Milletler Medeniyetler İttifakı Girişimi günümüzde dünya genelinde 139 ülkenin katılımıyla gerçekleşen bir projedir. Bu girişim ve gördüğü destek Türkiye'nin medeniyet arası uyumu sağlamaya yönelik yaptığı faaliyetlerin başka devletler nezdinde destek gördüğünü göstermektedir. Girişim'in kısaca serüveni belirttikten sonra incelenmesi gereken asıl alanlara geçilebilir. Girişimin

¹⁸⁸ a.e., s. 119.

amacı nedir? Türkiye neden bu girişime büyük bir katkı sağlamıştır? Türkiye'nin dış politika söyleminde bu girişim kendine nasıl bir yer edinmiştir? Çalışmanın bu kısmında yukarıda belirtilen sorulara Türkiye'nin dış politikadaki sözcülerinin ifadeleri ile cevap aranmaya çalışılacaktır.

Samuel Huntington'un Foreign Affairs dergisinde yazdığı "Clash of Civilizations?" adlı bir makale ile başlayan medeniyetler arasındaki farkların çatışmaya mı ortaklığa mı sebep olacağı konusu makalenin yazıldığı günden bu yana büyük bir tartışma konusuna dönüşmüştür. Huntington'un temel olarak tezi Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dünya üzerindeki çatışmaların sebebinin ideolojik veya ekonomik olmayacağı, kültürel nedenlerden ötürü olacaktır. Bu tezi akademik bir makale olmaktan çıkarıp güncel siyasetin bir parçası haline getiren olay ise Amerika'ya 11 Eylül 2001'de gerçekleşen saldırılardır.¹⁸⁹ Dönemin Amerikan Başkanı Bush'un 11 Eylül saldırılarını üstlenen El-Kaide terör örgütüne yapılan operasyonu "Haçlı Seferi" olarak nitelendirmesi sonucu Batı'da alevlenen İslamofobya, İslam dünyası ile Batı arasındaki gerilimin tekrardan gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. 11 Eylül'ü takip eden yıllarda Danimarka'da gerçekleşen karikatür krizi, Madrid, Londra ve İstanbul'da yapılan terörist eylemler bu tartışmaları daha da alevlendirmiştir. Madrid'de gerçekleşen bombalı saldırı sonrasında yukarıda belirttiğimiz gibi İspanya Başbakanı'nın çağrısıyla başlayan Medeniyetler İttifakı Girişimi, temel olarak bu ve benzeri gerilimlerin, büyümeden etkisini azaltılması için ortaya konulmuş bir girişimdir. Türkiye halkının çoğunluğu Müslüman bir olarak ve bir NATO üyesi olarak, ayrıca Avrupa Birliği ile üyelik müzakereleri yürütmesi açısından İslam medeniyeti ile Batı medeniyeti arasındaki gerilimi en fazla yaşayan ülkelerden biri olmuştur. Bu nedenle de medeniyetler arası uyum konusuna büyük önem vermiş, medeniyetler arasında bir çatışma değil uyumun ve ortaklığın olduğu tezini etkin bir şekilde savunmuştur.

Medeniyetler çatışması konusunda Türkiye'nin tutumu dışişleri bakanı Abdullah Gül'ün "Medeniyetler çatışması konusunda söylenenlere dikkat kesilenlerin sayısı

¹⁸⁹ Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe.**, s.44.

artmaktadır. Önyargular, bağnazlık ve ayrımcılık her yerdedir¹⁹⁰” ifadelerinde görülebilir. Türkiye, çatışma teorilerinin yaygınlaşmasının engellemesini gerektiğini ifade etmiştir.¹⁹¹ Dışişleri bakanı Gül, medeniyetlerin ortaklığının ön plana çıkarmak için çeşitli çalışmaların yapılması gerektiğini, bu çalışmaların yapılmadığı takdirde gelecek nesillerin çatışma ortamında büyüme tehlikesi yaşayacağını belirtmiştir.¹⁹² Başbakan Erdoğan da medeniyetler çatışması tezini ve Türkiye’nin bu konudaki pozisyonunu şu ifadeleri ile ortaya koymuştur.

Egemen kültür ve inanç sistemleri, ortak insani değerler etrafında buluşmak yerine, birbirlerine cephe almaktadırlar. Bu, en belirgin şekliyle İslam Dünyası ile Batı Dünyası arasında zaman içinde keskinleştiğini gördüğümüz kutuplaşmada ortaya çıkmaktadır. Bize göre, bu kutuplaşmanın kaynağında dinler, kültürler ve medeniyetlerin bulunduğunu savunan çatışma tezlerinin hiçbir haklı dayanağı yoktur.¹⁹³

Başbakan Erdoğan, bu nedenlerden dolayı Türkiye’nin İspanya Başbakanı’nın çağrısına cevap verdiğini ve Medeniyetler İttifakı Girişimi’ne destek olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, bu girişime destek olmanın bir zorunluluk olduğunu, insanlığın ortak kaderinin bu çabalara bağlı olduğunu ifade ederek Türkiye’nin Medeniyetler İttifakı Girişimi’ne verdiği önemi göstermiştir.¹⁹⁴

Türkiye, Medeniyetler İttifakı’nı oluşturmanın dünyaya eşitlik, refah, hak, adalet vb. konularda da katkı sağlayacağını düşünmektedir. Başbakan Erdoğan dünya çapında gerçekleşen ekolojik kirlenme, eşitsizlik, çifte standartlar vb. durumların ortadan kalkması için yeni bir medeniyet bilincinin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁹⁵ Erdoğan’a göre bu yeni medeniyet bilinci, yeni bir uygarlık modeli olmamalıdır. Bunun yerine dünya üzerindeki tüm toplumların kültürel olarak katılım gösterebileceği insanlığa hoşgörüsüzlük, eşitsizlik, adaletsizlik gibi konularda yön

¹⁹⁰ Gül, **a.g.e.**, s.547.

¹⁹¹ **a.e.**, s.583.

¹⁹² “Sayın Bakanımızın İtalyan “La Repubblica” gazetesinde, “Türkiye’nin Farklılıkları AB İçin Zenginliktir” başlığı altında yayınlanan makalesinin Türkçe tercümesi”, 13 Haziran 2007, http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/BAKANLAR/AbdullahGul_makaleleri.pdf, 3 Mart 2014.

¹⁹³ Erdoğan, **a.g.e.**, s.71.

¹⁹⁴ **a.e.**, s.61.

¹⁹⁵ **a.e.**, s.20.

gösterebilecek bir bilinç olmalıdır.¹⁹⁶ Başbakan Erdoğan, dünya toplumların tümünün katılımına yaptığı vurguyu başka bir konuşmasında şöyle dile getirmiştir.

Dünya, sadece Batı'dan, Doğu'dan, Güney'den yahut Kuzey'den ibaret değildir. İnsanlık tarihi, sadece bir kesimin yürüyüşü, sadece bir topluluğun hikayesi değildir. Medeniyetler tarihi, zorla benzerleştirmelerin ve asimilasyonların değil, farklılıkların, zenginliklerin, etkileşimlerin tarihidir. Bugün, insanlık tarihinin bu çoğulcu yapısını küresel siyasal dile tercüme etmek zorundayız.¹⁹⁷

İslam medeniyetinin değerlerini tanıtırken evrensel değerlerin bir medeniyete ait kılınamayacağını dile getiren Türkiye, medeniyetler arası uyum söyleminde de bu değerlerin tüm medeniyetlerin ortak birikimi olduğunu sıklıkla vurgulamıştır.¹⁹⁸

Medeniyetler İttifakı Girişimi ile temel olarak tüm medeniyetlerin ahengi, dini toplulukların uyumu hedeflenmiş olsa da Girişim için Hristiyan ve Yahudi toplulukları ile Müslümanlar arasında gerçekleşecek olan karşılıklı anlayış çok önemlidir. Başbakan Erdoğan bu durumu şu ifadeler ile belirtmiştir.

Biz, İspanya ve Türkiye, barışın, diyalogun mümkün olduğuna inandık ve bu inançla yola çıktık. Hristiyan dünyasının İslam dünyasını, İslam dünyasının Musevileri, Batı'nın Doğu'yu ve Doğu'nun da Batı'yı anlayabileceğine, kavrayabileceğine, hoşgörülle yaklaşabileceğine gönülden inandık.¹⁹⁹

Bu kısmın başında belirtildiği gibi İslam dünyası ile Batı arasındaki gerilimi dış politikasında yoğun bir şekilde yaşayan Türkiye, Medeniyetler İttifakı Girişimi ile bu gerilimi azaltmaya çalışmıştır. Türkiye'nin medeniyetler arası uyum çabaları İspanya'nın 2004 yılında yaptığı Medeniyetler İttifakı'nı oluşturma çağrısından çok daha önceleri de var olmuştur. Bu kapsamdaki ilk çaba 11 Eylül olayları sonrasında gerçekleşmiştir. Başbakan Erdoğan, bu çabayı şu ifadeler ile anlatmıştır.

Türkiye olarak biz, medeniyetler arası diyalogda özel bir rolümüz olduğunu biliyor, bunu en etkin şekilde hayata geçirmek için gereken bütün gayreti gösteriyoruz. 11 Eylül saldırılarından hemen sonra, 70 ülkeden, yaklaşık 1 milyar insanı temsil eden Avrupa Birliği ile İslam

¹⁹⁶ a.e., s.45.

¹⁹⁷ a.e., s.54.

¹⁹⁸ a.e., s.130.

¹⁹⁹ a.e., s.147

Konferansı Örgütü üyelerini, ilk kez bir masa etrafında daha da önemlisi ortak değerler temelinde ülkemizde buluşturduk.²⁰⁰

Başbakan Erdoğan'ın belirttiği zirve AK Parti'nin iktidar olmasından önce 2002 yılında Avrupa Birliği ile İslam Konferansı Örgütü'ne üye ülkeleri birleştiren zirvedir. Bu zirve, bir kez de AK Parti döneminde yapılmıştır. 11 Eylül olayları sonrasında oluşan gerilimi yaşayan iki medeniyete ait ülkeleri Türkiye'nin bir masa etrafında toplayabilmesi medeniyetler arası uyum açısından önemini net bir şekilde göstermektedir. Türk dış politikasındaki sözcüleri de bu özel konumu söylemlerinde yoğun ve etkin bir biçimde kullanmışlardır. Başbakan Erdoğan, Türkiye'nin özel konumu şu şekilde anlatmıştır.

Türkiye, büyük çoğunluğu Müslüman bir nüfusa sahip, serbest Pazar ekonomisini dinamik biçimde uygulayan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir. Türkiye hem İslam Konferansı Örgütü'ne hem de NATO'ya üye olan, Avrupa Birliği ile katılım müzakereleri yürüten tek ülkedir. Bu özellikleriyle Türkiye, “medeniyetler çatışması” tezine karşı başlı başına bir cevap teşkil etmektedir.²⁰¹

Başbakan Erdoğan, bu konuşmasında Türkiye'nin İslam medeniyeti kimliğinin yanında evrensel değerleri uygulayan bir ülke olduğunu ifade etmiş, siyasi olarak sahip olduğu eşsiz konumu da özel olarak vurgulanmıştır. Medeniyetler İttifakı Girişimi çerçevesinde kullandığı söyleminde Türkiye, kendi özel konumuna yaptığı vurgunun yanında kadim medeniyet birikimini ve bu medeniyetin etkileştiği coğrafyalarla olan ilişkisini de ön plana çıkartmıştır. Başbakan Erdoğan, Türkiye'nin kültürel olarak önemini şu ifadeler ile belirtmiştir.

Bilindiği gibi dokuz bin yıl boyunca, insanlık tarihine damgasını vurmuş birçok köklü medeniyete ev sahipliği yapan bu topraklar, bin yılı aşkın bir süredir milletimizin ve kültürümüzün anavatanı olmuştur. Camiler, kiliseler ve havralar yüzyıllarca burada, bir arada var olmuş; medeniyetler ittifakının da sembolü haline gelmiştir. Farklı inanç ve kültüre sahip kavimler bu topraklarda yüzyıllarca barış içinde yaşamıştır.²⁰²

²⁰⁰ a.e., s.130.

²⁰¹ a.e., s.82-83.

²⁰² a.e.,s.221.

Erdoğan bu ifadeleri ile farklı medeniyetler arasında bir ahenk, uyum sağlayabilmiş olan Türkiye'nin Medeniyetler İttifakı Girişimi'nin başarıya ulaşmasında kilit bir ülke olduğunu belirtmiştir. Bu çerçevede Türkiye, medeniyetler arasındaki çatışma ortamını kaldırılarak bir barış ortamını hedeflemesi, ayrıca dünya üzerindeki adaletsizlikleri ortadan kaldırmaya vesile olacak bir diyalog ortamını başlatacak olması nedeniyle Medeniyetler İttifakı Girişimi'ne, Başbakan Erdoğan'ın ifadeleri ile 21. Yüzyılın küresel barış projesi olarak bakmaktadır.²⁰³ Ayrıca, sağlanacak barış ortamı ve medeniyetler arası uyum, stratejik olarak Türkiye'nin çok boyutlu bir dış politika yürütebilmesi için gerekmektedir. Bu bağlamda Kardaş, Medeniyetler İttifakı Girişimi'ni ve Türkiye'ye katkısını şu şekilde ifade etmiştir.

Jeokültürel konumlanışa verilen önemin kendini gösterdiği en belirgin kanallardan biri ise Medeniyetler İttifakı projesidir. Bu girişim ile Türkiye kendisini parçası olarak gördüğü İslam medeniyetinin ve bu medeniyetin temsil ettiği değerlerin global düzeyde anlatılmasında ve anlaşılmasında öncü rol üstlenmiştir. Medeniyetler İttifakı projesi Türkiye'nin kendi jeokültürel havzasındaki yerinin yeniden tanımlanışına hizmet etmesinin ötesinde globalleşmesinin de doğrudan sorunların ve endişelerin diyalog yoluyla aşılmasını önceleyen bir yaklaşımın uluslararası düzeyde dillendirilmesinin de kapısını aralamıştır. Ve bu sayede de Ak Parti liderlerinin Türkiye'nin uluslararası profilini global referanslarla tanımlama eğiliminin de devamını sağlamıştır.²⁰⁴

Medeniyetler arasında bir uyum olduğu takdirde Türkiye, başta İslam dünyası olmak üzere farklı medeniyet havzaları ile ilişkilerini geliştirebilecek Kardaş'ın ifadesiyle 'kendisini yeniden jeokültürel' olarak tanımlayabilecektir. Bu şekilde İslam dünyası, Batı dünyası ve Orta Asya ile ilişkilerini çeşitli gerilimlerden ve kısıtlardan uzak bir şekilde 'merkez ülke' olarak kurabilecek ve geliştirebilecektir. Medeniyetler arasında bir çatışma olduğu takdirde ise özellikle İslam dünyası ile Batı arasında bir çatışma olması durumunda Türkiye iki kutup arasında kalacaktır. Benzer bir şekilde dünya genelinde ideolojik bir kamplaşma olduğu takdirde de Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi bir bloğu tercih etmek zorunda kalacak, medeniyet temelli

²⁰³ a.e., s.116.

²⁰⁴ Kardaş, a.g.e., s.33.

çok boyutlu dış politikasını yürütemeyecektir. Bu nedenle Medeniyetler İttifakı Girişimi Türkiye açısından öneme haizdir.²⁰⁵

Kardaş'ın vurgu yaptığı bir başka husus ise Medeniyetler İttifakı Girişimi'nin Türkiye'nin kendisini global olarak tanımlamasına yaptığı katkıdır.²⁰⁶ Bu durumu Türk dış politikası sözcülerinin ifadelerinde de görmekteyiz. Dışişleri bakanı Gül'ün 2005 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada şu ifadeleri bu kapsamdadır.

Nitekim, ülkemiz en son medeniyetler ittifakı örneğinde de görüldüğü üzere, öncülük ettiği girişimler ve ortaya attığı fikirlerle, sadece bölgesinde değil, küresel anlamda da uzlaştırıcı ve birleştirici bir rol oynama başlamıştır. Türkiye, artık, küresel gündemi etkileyen bir aktör haline gelmiştir.²⁰⁷

Benzer bir vurgu Gül tarafından cumhurbaşkanı olduğu dönemde de yapılmış, Medeniyetler İttifakı Girişimi örnek verilerek Türkiye'nin dünyadaki barış çabalarında önde ve seçkin bir rol oynadığını²⁰⁸ ifade edilmiştir.

Medeniyetler arası uyum söyleminin Türk dış politikasında yoğun bir biçimde kullanıldığı belirtilmişti. Bu kullanımların bir örneği Türkiye'nin İstanbul ile katıldığı 2020 Olimpiyatları adaylık kampanyasıdır. Yapılan sunumlarda olimpiyatların bir Müslüman ülkede şimdiye kadar gerçekleştirmediği belirtilerek, İstanbul'un kazanması halinde sadece Türkiye'nin değil İslam dünyasının tümünün kazanacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, İstanbul'un kazandığı takdirde Ortadoğu bölgesine bir barış mesajı verilmiş olacaktır tezi bizzat Başbakan tarafında dile getirilmiştir.²⁰⁹

²⁰⁵ Talha Köse, "The Alliance of Civilizations: Possibilities of Conflict Resolution at the Civilizational Level", *Insight Turkey*, Cilt 11 Sayı 3, 2009 s. 89.

²⁰⁶ Kardaş, *a.g.e.*, s. 33

²⁰⁷ Gül, *a.g.e.*, s.154.

²⁰⁸ Birinci Büyükelçiler Konferansı Dolayısıyla Verdikleri Yemekte Yaptıkları Konuşma", 18 Temmuz 2008, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56429/birinci-buyukelciler-konferansi-dolayisiyla-verdikleri-yemekte-yaptiklari-konusma.html>, 3 Mart 2014.

²⁰⁹ "Rusya ve Arjantin ziyaretlerini tamamlayan Başbakan Erdoğan yurda döndü.", 8 Eylül 2013, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=2109c734-89f4-4b4b-8b2a-d11f1c531949, 3 Mart 2014.

Bu kapsamda başka bir örnek ise, Almanya gezisinde kendisine yöneltilen bir soruya Başbakan Erdoğan'ın verdiği cevaptır. Almanya Cumhurbaşkanı Wulff'un "İslam, Almanya'ya aittir" sözleri hakkındaki soruya Erdoğan, şu ifadeler ile cevap vermiştir.

Almanya'da 5-6 milyon Müslüman yaşıyor. Onlar ülkenin realitesine aitler. Aynı şekilde Türkiye'de yaşayan Hristiyanlar ve Museviler Türkiye'ye aitler. Bu cümleyi medeniyetler ittifakı oluşturmaya çalıştığımız dünyada önemli buluyorum.

Başbakan Erdoğan, Almanya ile ilişkilerde problemleri alanlardan biri olarak görülen Almanya'da yaşayan Türk toplumu ile alakalı bir soruyu medeniyetler ittifakı çerçevesinde cevaplamış, devletlerarasındaki bir konuyu global düzeye taşıyarak yerel kimlik tartışmalarından uzak kalmıştır.²¹⁰

Bu kısımda incelenmeye çalışılan örneklerden de anlaşılacağı gibi Medeniyetler İttifakı Girişimi çerçevesinde yapılan konuşmalarda Türk dış politikasında medeniyetler arası uyumu söylemi önemli bir yer tutmuştur. Bu kapsam Türkiye'nin siyasi ve kültürel özel konumu ön plana çıkarılmış, İslam medeniyetinin açık bir şekilde savunulmuştur. Bu söylem tarzı, Türk dış politikası sözcüleri tarafından global düzeyde yapılan çalışmalardan uluslararası adaylıklara kadar geniş bir çerçevede kullanılmıştır. Bu şekilde yapılan barış vurgusu ile tüm dünyada bir yumuşak güç oluşturulmuştur. Ayrıca, Avrupa Birliği bağlamında da bu söylem şekli özel bir amaçla kullanılmıştır. Bu tezin sonraki kısmında bu özel amaçlı kullanım incelenecek, Avrupa Birliği ile Medeniyetler İttifakı Girişimi'nin ilişkilendirilmesi anlatılacaktır.

b. Avrupa Birliği Bağlamında Medeniyet Arası Uyum Söylemi

Türkiye'nin bir Avrupa ülkesi olma serüveni 1856 Paris Antlaşması ile başlamış, bu antlaşma ile birlikte Osmanlı devleti Avrupa Topluluğu'nun bir üyesi olarak kabul edilmiştir. Bu tarihten hemen hemen 100 yıl sonra da Türkiye Cumhuriyeti,

²¹⁰ "Almanya'daki Türkler zenginlik olarak görülmeli", 2 Kasım 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/almanya-goc-eden-turkleri-zenginlik-olarak-gormeli/15432>, 3 Mart 2014.

1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yaptığı ortaklık başvurusu ile Avrupa macerasına başlamıştır.

Bu noktada Türk dış politikasında medeniyet kavramı etrafında üretilen söylemde de Türkiye'nin Avrupa medeniyetinin bir parçası olduğu dile getirilmiştir. Bu yöndeki ifadelerle belirtilmeden önce Türkiye'nin Avrupa'yı medeniyet kavramı etrafında nasıl tanımladığına bakmak yerinde olacaktır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Avrupa'nın Türkiye tarafından algılanışını "Avrupa Birliği bir değerler manzumesi ve bir medeniyet projesi"dir sözleri ile ifade etmiştir.²¹¹ Avrupa'nın sosyal, ekonomik ve siyasi standartları ve değerleri tüm dünya için örneklik teşkil etmektedir²¹² düşüncesinde olan Türk dış politikası sözcüleri, kültürel olarak Avrupa'nın, Antik Yunan, Mısır, Çin, Hindistan ve İslam medeniyetlerinden aldığı değerleri Rönesans ile dönüştürerek insanlığın en ileri düzeydeki kültürel harmanını ortaya koyduğunu ifade etmişlerdir.²¹³ Türk dış politikasının medeniyet kavramı etrafında Avrupa'yı tanımlaması ürettiği ve yaşattığı normlar ve değerleri üzerinden olmuştur. Bununla birlikte dış politika sözcüleri, Türkiye'yi de Avrupa'nın ürettiği değerlere katkı sağlayan bir dış aktör, hem de belirtilen kültürel harmanın bir parçası olarak görmüşlerdir. Dışişleri bakanı Babacan, bu durumu "Türkiye, her zaman Avrupa'nın tarihi, siyasi ve kültürel coğrafyasının ayrılmaz bir parçası olmuştur"²¹⁴ diyerek ifade etmiştir. Yaptığı bu vurguyu aynı konuşmasında şu örnek ile de açıklamıştır.

...16. yüzyılda Habsburg hanedanına karşı duran Fransa, İngiltere, Hollanda ve Protestan dünyasına Osmanlı İmparatorluğu'nun verdiği siyasi ve mali destek sayesinde anılan dönemde Avrupa güç dengesinin oluştuğunu hatırlatmak isterim.

²¹¹ "GDAÜ Zirve Toplantısında Yaptıkları Konuşma", 23 Haziran 2010, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56079/gdau-zirve-toplantisinda-yaptiklari-konusma.html>, 3 Mart 2014.

²¹² "Sayın Bakanımızın İtalyan "La Repubblica" gazetesinde, "Türkiye'nin Farklılıkları AB İçin Zenginliktir" başlığı altında yayınlanan makalesinin Türkçe tercümesi", 13 Haziran 2007, http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/BAKANLAR/AbdullahGul_makaleleri.pdf, 3 Mart 2014

²¹³ Gül, **a.g.e.**, s.365.

²¹⁴ "Sayın Bakanımızın Türkiye-İtalya Forumu'nun Dördüncü Toplantısında Yaptıkları Konuşma, 21 Kasım 2007, İstanbul", 21 Kasım 2007, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-turkiye-italya-forumu_nun-dorduncu-toplantisinda-yaptiklari-konusma_-21-kasim-2007_-istanbul.tr.mfa, 3 Mart 2014.

Daha önce de ifade edildiği gibi Türk dış politikasındaki medeniyet söyleminde yer alan ve her platformda sıklıkla vurgulanmaya çalışılan temel hususlardan biri de Türkiye'nin kadim medeniyet birikimi dolayısıyla farklı kültürel geleneklerin devamı olduğudur. Avrupa Birliği üyelik sürecinde bu vurgu kendini farklı bir şekilde göstermiştir. Öncelikle Türkiye'nin Avrupa'nın tarihi, kültürel ve siyasi geçmişinde var olduğu ve Avrupa ülkesi olduğu vurgulanmıştır. Sonrasında ise Avrupa'nın ürettiği ve ortaya koyduğu yüksek değerlerin oluşumunda Türkiye'nin ve İslam medeniyetinin katkısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin Avrupalı kimliği vurgulandıktan sonra ise kadim medeniyet birikimi gösterilerek çok farklı medeniyet havzaları ile kurduğu ilişki dile getirilmiştir. Bu şekilde hedeflenen Türkiye'nin sahip olduğu eşsiz kültürel konumu yoluyla Avrupa Birliği sürecinde elini güçlendirmektir. Dağı, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir.

AB'ye tam üyelik sürecinde 'medeniyetler diyalogu' söyleminin Türkiye'nin dış siyasetinin ana referansı olması da dikkat çekicidir. Türkiye'nin Müslüman Doğu ile Batı arasındaki geçişken konumu iki uygarlık arasında uzlaşının geliştirilmesinde inisiyatif almasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum özellikle 11 Eylül sonrası gelişmelerde daha da netleşmiş ve Türkiye BM nezdinde yürütülen 'Medeniyetler İttifakı' projesine İspanya ile birlikte dahil edilmiştir. Dolayısıyla iki uygarlık arasında diyalogun geliştirilmesi bölgesel ve uluslararası alanda barışa hizmet eden bir söylem olarak, Türkiye'nin farklı kimliklerle ilişkilerinin düzenlenmesine de katkıda bulunmaktadır. Bu konum, Türkiye'nin istikrar kazanmasında en önemli dinamikler olan insan hakları, demokrasi ve serbest piyasa gibi modern değerlerin bölgeye ve diğer Müslüman toplumlara aktarılmasında da Türkiye'ye fırsatlar sunmaktadır.²¹⁵

Avrupa'nın temel değerleri olan ve yayılması için uğraş verdiği demokrasi, insan hakları, serbest piyasa ekonomisi vb. değerlerin halkının çoğunluğu Müslüman bir ülke olan Türkiye'de yaşatılıyor olması, Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'nin en büyük kozu olmuştur. İslam medeniyeti ile batı medeniyeti arasında uyumun sağlanmasında kilit bir rol üstelenebilecek olan Türkiye, Avrupa Birliği süreci boyunca bu noktayı dış politika sözcüleri aracılığıyla vurgulamıştır. Bu kapsamda konuşmalarda sıklıkla Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olması durumunda global düzeyde gerçekleşecekler ön plana çıkarılmıştır. Örneğin dışişleri bakanı Gül, bir konuşmasında Türkiye'nin İslam Konferansı Örgütü'ne üye olup Avrupa Birliği

²¹⁵ Dağı, a.g.e., s.10.

adayı olan tek ülke olduğunu belirterek, bu özel konunun Batı ile İslam Dünyası arasında diyalog oluşturmak için önemine dikkat çekmiştir.²¹⁶ Başka bir konuşmasında ise Türkiye'nin, Müslüman bir toplumun kendi kimliğini korurken Avrupa'nın şeffaflık, demokratik, hesap verilebilir, çoğulculuk gibi yüksek değerlerini yaşayabileceğini ispat etmek istediğini dile getirmiştir.²¹⁷ İslam dünyası ile Batı dünyası arasındaki ilişkiler çerçevesinde de Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin önemini Dışişleri bakanı Babacan, şu şekilde açıklamıştır.

...Türkiye'nin AB'ne katılım sürecinin bölgesel ve küresel yansımaları göz ardı edilemez. İslam, demokrasi ve laikliğin bir arada, uyum içinde yaşayacağı ve bu üç kavramın bir arada daha sıhhatli bir şekilde var olacağı bir Türkiye'nin, Avrupa Birliği'ne üyelik süreci kuşkusuz sadece ülkemizde değil, bölgemizde ve hatta çok daha uzak coğrafyalarda, pek çok ülke içinde son derece önemlidir ve çok yakında izlenmektedir.²¹⁸

Babacan bu ifadeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olması halinde Avrupa'ya sağlayacağı katkıyı net bir şekilde ortaya koymuştur. Üyeliği gerçekleşmesi halinde kültürel olarak Avrupa'nın değerlerinin yaygınlaşmasını sağlanacak, bunun yanında Avrupa siyasi olarak başta Ortadoğu olmak üzere çok geniş bir coğrafyaya açılma fırsatı yakalayacaktır.²¹⁹ Bu kapsamda Başbakan Erdoğan, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda Avrupa'nın Türkiye'nin sahip olduğu kadim medeniyet birikimini kullanarak çok farklı medeniyet havzaları ile diyalog kuracağına işaret etmiştir.²²⁰ Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin sağlayacağı küresel boyuttaki medeniyetler arası uyum da Başbakan Erdoğan tarafından şu şekilde dile getirilmiştir.

²¹⁶ Gül, **a.g.e.**, s.102.

²¹⁷ **A.e.**, s.304.

²¹⁸ “Sayın Bakanımızın 9 Mayıs Avrupa Günü Vesilesiyle AB Üye ve Aday Ülkelerin Büyükelçilerine Verdikleri Kahvaltıdaki Konuşması, 9 Mayıs 2008, Swissotel”, 9 Mayıs 2008, http://www.mfa.gov.tr/snbakanimizin-9-mayis-avrupa-gunu-vesilesiyle-ab-ulkeleri--ve-aday-ulkelerin-b_e_-verdigi-kahvaltıdaki-konusmasi_-9-mayis-2008.tr.mfa, 3 Mart 2014.

²¹⁹ Jakub Wodka, Sarah Kuzmicz, “European Union and Turkey in the Post Arab Spring Era: Mapping Strategic Interest in the Turbulent Neighborhood”, **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 3, 2012, s. 127.

²²⁰ Erdoğan, **a.g.e.**, s.252.

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin başarıyla tamamlanması, Medeniyetler İttifakı'nın ve farklı dinlere ve kültürlere mensup bireylerin ve toplumların barış ve hoşgörü ortamında birbirleriyle diyalog kurarak birlikte ve bir arada yaşayabilmelerinin güzel bir örneğini teşkil edecektir.²²¹

Gerçekleşmesi halinde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğini dışişleri bakanı Gül ise yaşadığımız çağın çok gerisinde bitmesi gereken medeniyet tartışmalarına son verecek, medeniyetler arası uyumu güçlendirecek bir gelişme olarak tanımlamıştır.²²² Bu söylem ile birlikte bir ülke ile Avrupa Birliği arasında gerçekleşmesi gereken üyelik müzakerelerine global bir anlam yüklenerek medeniyetler arası uyum vurgusu yapılmış, bu şekilde Türkiye'nin masadaki gücü artırılmaya çalışılmıştır.

Avrupa Birliği sürecinde Türk dış politikasında kullanılan medeniyet söyleminde incelenen hususlar Avrupa'nın medeniyet kavramı etrafında anlatılması, Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olduğu tezi ve üyeliğin gerçekleşmesi halinde İslam medeniyeti ile kurulacak ilişki ve medeniyetler arası uyum olmuştur. Bu hususların arasından medeniyetler arası uyum söylemi Avrupa Birliği üzerinde bir baskı unsuru olarak da Türk dış politika sözcüleri tarafından kullanılmaya çalışılmıştır. Türk dış politikasındaki sözcüler, eğer Türkiye Avrupa Birliği'ne giremezse medeniyetler çatışması tezi güçlenir ifadeleriyle Avrupa üzerinde baskı uygulamıştır. Başbakan Erdoğan şu sözleri bu duruma bir örnektir.

Türkiye, köklü tarihi, geniş kültür ve medeniyet coğrafyası ile çok daha geniş temsil kabiliyeti olan bir ülkedir. Avrupa'yı Avrupa yapan değerlerin önemli bölümünün kökleri bizim coğrafyamızda, bizim sınırlarımız içinde yer alıyor. Türkiye'ye sırtını dönen Avrupa, Türkiye'nin temsil ettiği diğer hususlar yanında, kendi değerlerine, bu değerlerin tarihi ve felsefi temellerine de sırtını dönüyor demektir.²²³

Erdoğan'ın baskı unsuru oluşturma bağlamında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olamaması halinde Avrupa'nın sadece Türkiye'ye değil, Türkiye'nin temsil ettiği

²²¹ A.e., s.13.

²²² a.e., s.64.

²²³ “Başbakan Erdoğan “Küresel Sorunlar Karşısında Türkiye ve AB İçin Ortak Bir Gelecek” Konferansına Katıldı.”, 7 Haziran 2013, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=ff2b6caa-e5ad-4ccd-ae1a-afa4d934fa39, 3 Mart 2014.

değerler olan İslam medeniyetine de kapısını kapatacağını ifade etmesi yerinde olmuştur. Ayrıca, üyelik gerçekleşmediği takdirde Avrupa, demokrasi, eşitlik, insan hakları, çoğulculuk gibi kendi değerlerini yok sayacaktır demesi baskı yapma kapsamında değerlendirilmelidir. Erdoğan, benzer bir söylemi Avrupa Birliği ile müzakerelerin başladığı zamanlarda kullanmıştır. Müzakerelerin başlama kararının Avrupa'nın bir zorunluluğu gördüğünü ifade etmiş, karar alınmamış olsaydı eğer Avrupa Birliği bir Hristiyan kulübü olarak algılanacaktı, demiştir.²²⁴ Avrupa'nın temel değerleri ön plana çıkartılarak halkı Müslüman olan Türkiye'nin reddinin ikircikli bir tutum olarak algılanacağı vurgulanmış, bu durumun da medeniyetler arası uyuma zarar vereceği belirtilmiştir.

İncelenen örneklerden de anlaşılacağı gibi Türkiye, medeniyet söylemini Avrupa birliği sürecinden de yoğun ve etkin bir biçimde kullanmıştır. Medeniyet kavramı ile Avrupa'yı tanımlamış, Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini de yine mensubiyet hissettiği İslam medeniyeti temelinde gerçekleştirerek ilişkileri küresel boyuta çıkarmıştır. Her fırsatta üyeliğin küresel ve bölgesel yansımaları olacağını ifade ederek durumun önemini ifade etmiş, stratejik olarak müzakerelerdeki gücünü artırmaya çalışmıştır. Ayrıca, medeniyet söylemi ile de Avrupa Birliği'ne bir baskı oluşturmaya çalışmıştır.

c. Batı Medeniyeti'ne Eleştiriler

Türk dış politikasında Batı medeniyeti için kullanılan söylem genel olarak Batı'nın temsil ettiği evrensel değerler olan demokrasinin, insan haklarının, çoğulculuğun, şeffaflığın takdir edildiği bir çizgide seyretmiştir. AK Parti döneminde de bu söylem tarzı devam etmiş, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği ile birlikte bu değerlerin Türkiye'de ve İslam dünyasında yaşatılacağı olumlu bir şekilde betimlenerek ifade edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye, evrensel değerlerin tüm dünyada yaşanması için oluşturulan Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesinin de eş başkanlığını üstlenmiştir. Bununla beraber süreç içerisinde Batı dünyasının İslam dünyasını ilgilendiren konularda evrensel değerleri göz ardı ederek hareket etmesi

²²⁴ Erdoğan, a.g.e., s.192.

Türk dış politikası sözcüleri tarafından görüldükçe Batı'nın bu ikircikli tutumu eleştirilmiştir. Eleştiri öncelikle, Başbakan Erdoğan'ın ifadelerinde görüleceği gibi Oryantalist bakış açısını yansıtan Batı'nın ben merkezci anlayışına²²⁵ olmuştur:

Bizler, medeniyetin evrensel olduğunu, medeniyetin sadece Batı'ya özgü bölgesel ideoloji gibi yorumlanamayacağını, hiçbir toplumun imtiyazlı olmadığını, medeniyetler arasında hiçbir hiyerarşi bulunmadığını düşünüyoruz.²²⁶

Erdoğan başka bir konuşmasında ise bu konuya şu şekilde değinmiş, Batı medeniyetine sert eleştiriler getirmiştir:

Başbakan Erdoğan, medeniyet kavramının, Batı terminolojisine çevrildiğinde esas mecrasından çıkarıldığını, dünyanın zayıf ülkeleri üzerinde bir tahakküm aracına dönüştürüldüğünü söyledi. Güçlü olanların, dünyada tek tip bir medeniyet tanımı yaparak, diğer medeniyetleri tahkir ve tezyif ettiklerini vurgulayan Erdoğan, şöyle devam etti. Bu büyük yanlış ne yazık ki bugün de aşılabilmiş değildir. İşte bu anda Afganistan'da, Irak'ta, Yemen'de, Mısır'da, Tunus'ta, Libya'da, Suriye'de, Somali'de... Soruyorum kimler ölüyor, kimler öldürülüyor? Ne adına, niçin? Hep ölen ve öldürülenler ağırlıklı olarak Müslümanlardır. Bu kendi medeniyet ailesini üstün görme ve diğer medeniyetleri ötekileştirme anlayışı, bugün dünya barışının önündeki en büyük engeldir.²²⁷

Bu ifadelerde açık bir şekilde Batı dünyasının ikircikli tutumu hedef alınmış, ve eleştirilmiştir. Evrensel değerlerin Batı dünyası söz konusu olduğunda uygulandığı ve saygı duyulduğu, İslam dünyasını ile alakalı konularda ise bu değerlerin göz ardı edildiği ifade edilmiştir. Batının kendini diğer medeniyetler üstün gördüğü açıkça ifade edilmiş, Batı dünyasının kendine rol biçtiği medenileştirme misyonunun yanlış olduğu belirtilmiştir. Bu yanlış düşünceden dolayı İslam dünyasında barış ve huzurun olmadığı dile getirilmiştir.

Evrensel değerlerin uygulanmasındaki ikircikli tutumun yanında, Türk dış politikası sözcüleri Filistin ve Mısır başta olmak üzere, Suriye ve Somali gibi meselelerde de Batı dünyasının ikircikli tutumunu sert bir şekilde eleştirmiştir:

²²⁵ a.e., s.51-52.

²²⁶ Erdoğan, a.g.e., s.298.

²²⁷ "Güç ve silah merkezli medeniyet kabul edilemez", 17 Eylül 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/guc-ve-silah-merkezli-medeniyet-anlayisi-kabul-edilemez/13032>, 3 Mart 2014.

Uluslararası toplum, Gazze’de öldürülenler Müslüman diye sessiz kalıyorsa, bu anlayış, medeniyetlerin buluşmasına, medeniyetlerin diyaloguna daha ağır bir darbe indirecektir. Bunu yapmaya da hiç kimsenin hakkı yoktur, olamaz.²²⁸

Erdoğan’ın “Uluslararası toplum” ifadesi ile Batı dünyasının ikircikli tutumunu eleştirmesi, bu kapsamda değerlendirilmesi gereken bir örnektir. İkircikli tutum eleştirilerken Batı’nın bir yandan medeniyetler arası uyum dediğini, bir yandan da bu gibi tutum ve davranışlar içine girdiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda aynı vurguyu Erdoğan, Amerika Birleşik Devletlerini eleştirerek yapmıştır. Filistin’in UNESCO üyeliğinin kabul edilmesi sonrasında Amerikan’ın, UNESCO’ya yaptığı ekonomik yardımları kesmesi Erdoğan tarafından bu tutumlar, medeniyetler ittifakına zarar verir şeklinde değerlendirilmiştir.²²⁹ Batı’nın ikircikli tutumun bir başka örneği de Mısır’daki askeri darbe sonrasında olmuştur. Batı dünyası darbeyi kınayamamış, bunun yanında Türkiye’nin cumhurbaşkanı Mursi’yi desteklemesini ‘Türkiye, Arapların içişlerine karışıyor’ tezi ile eleştirmiştir. Başbakan Erdoğan, bu eleştirilere şu şekilde cevap vermiştir.

Fakat dünkü olayları bile hala ‘müdahale’ olarak değerlendiren bir Batı ile karşı karşıyayız. Bizi, Mısır’ın içişlerine karışıyor olmakla itham ettiler. ‘Arapların içişlerine niçin karışılıyorsunuz’ diye itham ettiler. Bize ‘Arapların içişlerine niçin karışılıyorsunuz’ diyenlere ben buradan sesleniyorum. Suriye ile ilgili olduğu zaman Türkiye’den niye o zaman destek istediniz. Suriye Arap değil miydi? Burada Türkiye’nin tavrını övmek suretiyle Türkiye ile beraber burada çalışmayı arzu ettiğinizi siz söylediniz.²³⁰

Askeri darbe sonrasında 14 Ağustos tarihinde Mısır ordusunun sokaklarda protesto eylemi yapan 300’den fazla kişiyi öldürmesi Türkiye tarafından sert bir biçimde eleştirilmiştir. Batı dünyasının bu eleştirileri Arapların içişlerine müdahale olarak nitelendirmesi, Erdoğan’ın ifadelerin de görüleceği gibi Türkiye tarafından ikircikli tutumun bir başka yansıması olarak algılanmıştır. Batı dünyasının Suriye ve Mısır konusunda farklı davranışlar içine girmesi bu bağlamda Türkiye’nin batıyı eleştirmesinin sebebi olmuştur. Suriye için ise Türkiye, Batı dünyasının

²²⁸ Erdoğan, **a.g.e.**, s.257.

²²⁹ **a.e.**, s.329.

²³⁰ “Başbakan Erdoğan Türkmenistan’a gitti.”, 15 Ağustos 2013, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=88934b18-edd6-404a-afe7-a631ad0605dd, 3 Mart 2014.

kayıtsızlığına tepki göstermiş, Başbakan Erdoğan 150 bin insanın ölmesine rağmen insan haklarının öncüsü olduğunu iddia eden Batı'nın sessizliğini eleştirmiştir.²³¹

Bu eleştirilerin bir başka örneği de Somali için gerçekleşmiştir. Başbakan Erdoğan, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Somali'deki açlık ve sefalet durumunun sebebinin açıklarken Batı dünyasını eleştirmiştir.

Sadece bugünün fotoğrafıyla değil, Somali'yi bu büyük dramın kucağına atan yüz kızartıcı tarihle de yüzleşmeliyiz. Zira, bu büyük buzdağının görünmeyen kısmında büyük insanlık suçları gizlidir. Bugünkü Somali gerçeği, Afrika'yı yüzyıllarca hegemonyası altında tutan sömürgeci zihniyetin açtığı derin yaraları da ortaya çıkarmıştır. O eski sömürgeci-kolonyalist anlayış ne yazık ki bugün ise menfaatinin olmadığı yere adımını atmayarak milyonlarca çocuğun bir lokma ekmeğe muhtaç olarak ölmesini seyrediyor. Açık söylüyorum: Somali'nin feryadını duymayan dünyada kimse barıştan,, adaletten, medeniyetten söz edemez.²³²

Somali'ye yardım etmeyen, görmezden gelen toplumların sömürgeci zihniyetin devamı olduğu ifade edilerek Batı dünyasına mesaj verilmiştir. Batı medeniyetinin savunucusu olduğu barış, adalet gibi değerlerin Somali için uygulanmadığı Birleşmiş Milletler çatısı altında ifade edilmiştir.

Batı'nın bir yandan medeniyetler arası uyum çalışmalarına destek olması öte taraftan ise İslam dünyasında halkların seçtiği iktidarları meşru görmemesi, Filistin konusunda koşulsuz şartsız İsrail'in yanında yer alması Türki siyasetçilerinin kafasında batının çeşitli soru işaretleri oluşturmuştur. Bu kapsamda da incelenmeye çalışılan örneklerde de görüleceği gibi Türk dış politikası sözcüleri temel olarak Batı dünyasının bu ikircikli tutumunu eleştirmişlerdir. Türk dış politikası sözcüleri Batı medeniyetinin savunuculuğunu yaptığı evrensel değerleri överlerken aynı şekilde gösterilen davranış farklılıklarını da eleştirmişlerdir. Gerek Batı'ya yapılan övgülerde gerekse yapılan eleştirilerde merkez bir kavram olması nedeniyle medeniyet kullanılmıştır.

²³¹ "Başbakan Erdoğan, Brüksel'de kendisini karşılayan binlerce Türk vatandaşına hitap etti.", 20 Ocak 2014, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Article/pg_Article.aspx?Id=f39a5d8e-1517-4843-9fc9-ff1f629260c3, 3 Mart 2014.

²³² "Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na hitap etti", 22 Eylül 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-erdogan-bm-genel-kurulunda/13278>, 3 Mart 2014.

d. Teröre Karşı Medeniyet Söylemi

Bu hususu dışişleri bakanı Gül, medeniyetler arasında çatışma değil, medeni insanlarla insanlığın ortak değerlerini yok etmeye çalışan insanlar arasında bir çatışma vardır diyerek farklı bir biçimde ortaya koymuştur.²³³

Dış politikasında İslam medeniyetinin değerlerinin savunmayı hedef edinen yapan Türkiye, bu kapsamda gerek İslam dünyası ülkelerini evrensel değerler çerçevesinde reforme etmeyi istemiş, gerekse Medeniyetler İttifakı Girişimi ile İslam dünyası ile Batı arasında bir diyalog zemini oluşturmak için büyük çaba sarf etmiştir. Bu şekilde İslam medeniyeti içinde ve küresel boyutta İslam medeniyetinin daha iyi anlaşılması için bir çaba göstermiştir. 11 Eylül olayları sonrasında Batı dünyasında artan ve yaygınlaşan İslam karşıtı söylem, dünya genelinde İslam dininin imajını zedelemiş ve İslam ile terör kelimelerinin bir arada kullanılmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum da Batı toplumları içinde yaşayan Müslümanları ve Batı ile ilişkiler kurmaya çalışan Müslüman ülkeleri çeşitli sıkıntılara sokmuştur. Bu kapsamda Türkiye, kendisi içinde sıkıntıya yol açan bu durumu İslam medeniyetinin değerlerini global düzeyde anlatarak aşmaya çalışmıştır. Öncelikle yapılan vurgular da İslam'ın bir barış dini olduğu ve terör kelimesi ile ilişkilendirilemeyeceğidir. Bu vurgu yapılırken terör, fanatizm, radikalizm gibi kelimelerin sadece İslam dini değil hiçbir din veya medeniyet ile bir arada kullanılmayacağı açık bir şekilde dile getirilmiştir.²³⁴ Medeniyetler İttifakı Girişimi çerçevesinde de uluslararası terörün karşısında olunması gerektiği ifade edilerek, terörün medeniyetler üstü bir şey olduğunu ifade edilmiştir.²³⁵ Ayrıca, Müslüman olmayan tarafından yapılan terörist eylemlerde bu durumu anlatmak için kullanılmıştır. Örneğin, Almanya'da 9 Türk'ün bir örgüt tarafından öldürülmesi olayını dışişleri Bakanı Davutoğlu, eğer Batı dünyasının yaptığı gibi ifade edersek bu duruma "Hristiyan terörü" demeliyiz diyerek, bunun doğru olmadığını dinlerin terörle ilişkilendirilmemesi gerektiğini

²³³ Gül, **a.g.e.**, s.3.

²³⁴ Erdoğan, **a.g.e.**, s.28.

²³⁵ "Medeniyetler İttifakı güçlendirilerek devam etmeli", 6 Eylül 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/medeniyetler-ittifaki-guclendirilerek-devam-etmeli/12524>, 3 Mart 2014.

ifade etmiştir.²³⁶ Medeniyetler ile terörün ilişkilendirilemeyeceği vurgusu yapıldıktan sonra İslam medeniyeti için de çeşitli ifadeler de bulunulmuştur. Örneğin dışişleri bakanı Davutoğlu'nun “Kim ne derse desin, kim ne söylese söylesin bizim medeniyetimiz, bizim kültürümüz bir barış kültürüdür.”²³⁷ ifadeleri bu kapsamda değerlendirilmelidir. Türk dış politikasında medeniyet kavramı etrafında üretilen söylemin terör konularında kullanımı bu şekilde olmuştur.

²³⁶ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun KANAL 24 Televizyonunda Yayımlanan ‘24 ÖZEL’ Programında Verdikleri Özel Mülakat, 9 Ocak 2014”, 9 Ocak 2014, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-kanal-24-televizyonunda-yayimlanan-24-ozel_-programinda-verdikleri-ozel-mulakat_-9-o.tr.mfa, 3 Mart 2014.

²³⁷ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Türkiye Diyanet Vakfı Tarafından Düzenlenen II. Uluslararası Kültür Şenliğinde Yaptığı Konuşma, Anadolu Gösteri ve Kongre Merkezi, Ankara, 1 Haziran 2013”, 1 Haziran 2013, [97](http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-turkiye-diyanet-vakfi-<u>tarafindan-duzenlenen-ii_-uluslararası-kultur-senliginde-yaptigi-konusma-anadolu-gosteri.tr.mfa</u>, 3 Mart 2014.</p></div><div data-bbox=)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: MEDENİYET SÖYLEMİNE ELEŞTİRİLER

1. Süreklilik ve Değişim

2002 yılı sonrası dönemde Türk dış politikasına yapılan eleştirileri tartışmadan evvel bu dönem ile geçmiş arasındaki değişimi incelemek yerinde olacaktır. Genel olarak devletlerin dış politikalarındaki değişim iki düzlemde gerçekleşmektedir. Birinci düzlem, dış politika yapıcılarının, karar alıcılarının değişmesidir.²³⁸ Burada karar alıcıların değişiminden kasıt hükümetlerin, dış işleri bakanlarının değişimi değil, dış politikayı oluşmasında etkili olan kurum veya kuruluşların değişmesidir. Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından günümüze kadar dış politikadaki karar alıcıları dönemden döneme değişmiştir. Ali Balcı, sırasıyla dış politikadaki etkin kurum ve kişileri -1923 - 1938 yılları arasında Atatürk ve arkadaşları²³⁹, 1938 - 1950 yılları arasında İsmet İnönü²⁴⁰, 1950 - 1960 yılları arasında Menderes ve dönemin dışişleri bakanları²⁴¹, 1960 - 1973 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri ve kamuoyu²⁴², 1973 – 1980 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri ve Hükümetler²⁴³, 1980 – 1987 yılları arasında Mili Güvenlik Kurumu, Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve Turgut Özal²⁴⁴, 1987 – 1993 yılları arasında Turgut Özal²⁴⁵, 1993 – 1999 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri²⁴⁶, 1999 – 2002 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri ve Hükümetler²⁴⁷, 2002 – 2009 yılları arasında Recep Tayyip Erdoğan ve arkadaşları²⁴⁸, 2009 sonrası dönemde de dışişleri Ahmet Davutoğlu²⁴⁹- şeklinde sıralamıştır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Türk dış politikasındaki karar alıcıların sadece seçilmiş hükümetler olmadığı, zaman zaman karar mekanizmalarına Türk Silahlı Kuvvetleri, Milli Güvenlik Kurumu veya seçilmiş Cumhurbaşkanlarının

²³⁸ Kılıç Buğra Kanat, “Theorizing The Formation of Turkish Foreign Policy”, *Insight Turkey*, Cilt 16, Sayı 1, 2014, s. 79.

²³⁹ Balcı, *Türk Dış Politikası*. s. 30.

²⁴⁰ *a.e.*, s. 57

²⁴¹ *a.e.*, s. 82.

²⁴² *a.e.*, s. 110.

²⁴³ *a.e.*, s. 136.

²⁴⁴ *a.e.*, s. 160.

²⁴⁵ *a.e.*, s. 186.

²⁴⁶ *a.e.*, s. 209.

²⁴⁷ *a.e.*, s. 236.

²⁴⁸ *a.e.*, s. 261.

²⁴⁹ *a.e.*, s. 288.

da katılmış olduğu görülmektedir. 2002 sonrası döneme baktığımızda ise dış politikanın temel olarak seçilmiş hükümet tarafından belirlendiği, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kademeli olarak karar mekanizmalarından geri çekildiği görülmektedir. Karar mekanizmalarının AK Parti dönemine benzer olduğu dönemler 1923- 1960 arası dönem ve Turgut Özal'ın başbakan ve cumhurbaşkanı olduğu tek parti iktidarları dönemi olmuştur. Hükümetlerin tek yetkili olduğu durum, iktidarlara politikalarını rahatlıkla uygulama imkanı sunmuştur.

Dış politikadaki değişimin farkına varabilme, karar mekanizmalarının işleyişini incelemenin yanında temel dış politika ilkelerin değerlendirilmesi ile mümkün olabilir. Burada yine karar alıcıları dönemselleştirdiğimiz çerçeveyi göz önüne alırsak Ali Balcı, Türk dış politikasının temel ilkelerini, 1923 – 1938 yılları arasında ‘baticılık ve diğerleri’²⁵⁰; 1938 – 1950 yılları arasında ‘Aktif tarafsızlık ve Batı’ya yaklaşma’²⁵¹; 1950 – 1960 yılları arasında ‘Aktif Amerikancılık ve diğerleri’²⁵²; 1960 – 1973 yılları arasında ‘Batı ekseninde çok yönlülük’²⁵³; 1973 – 1980 yılları arasında ‘çok boyutlu dış politika ve diğerleri’²⁵⁴; 1980 – 1987 yılları arasında ‘Neo-Liberalizm ve diğerleri’²⁵⁵; 1987 – 1993 yılları arasında ‘Yeni Osmanlıcılık ve diğerleri’²⁵⁶; 1993 – 1999 yılları arasında ‘Güvenlik, Laiklik ve diğerleri’²⁵⁷; 1999 – 2002 yılları arasında ‘Avrupalılaşıma ve diğerleri’²⁵⁸; 2002 – 2009 yılları arasında ‘Komşularla Sıfır Sorun ve diğerleri’²⁵⁹; 2009 sonrasını ise ‘Merkez ülke ve diğerleri’²⁶⁰ olarak belirlemiştir.

Bu çerçevede bakıldığında 2002 yılına kadar Türk dış politikasının değişmez ve en temel ilkesinin baticılık olduğu net bir şekilde söylenebilir.²⁶¹ Bu durumun birkaç istisna örneği 70’li yıllardaki Milli Cephe Hükümetleri, 90’lı yıllarda Refah Partisi ve Turgut Özal dönemleridir. Bu dönemlerde batı dünyası yanında farklı medeniyet

²⁵⁰ a.e., s. 27.

²⁵¹ a.e., s. 55.

²⁵² a.e., s. 79.

²⁵³ a.e., s. 107.

²⁵⁴ a.e., s. 133.

²⁵⁵ a.e., s. 157.

²⁵⁶ a.e., s. 183.

²⁵⁷ a.e., s. 207.

²⁵⁸ a.e., s. 233.

²⁵⁹ a.e., s. 257.

²⁶⁰ a.e., s.285.

²⁶¹ Koçer, a.g.e., s. 142.

havzalarına yönelik olarak da politikalar oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat Milli Cephe ve Refah Partisi dönemlerinin kısa süreli olması kapsamlı, stratejik bir politika oluşturulmasına engel olmuştur. Turgut Özal ise Soğuk Savaş'ın bitmesi ile oluşan konjonktürü fırsat bilip Kafkaslar ve Balkanlarda aktif olmaya çalışmıştır. Bununla beraber, bahsettiğimiz istisnai dönemlerde bile Türkiye, batı bloğunun içinde yer almayı temel dış politika ilkesi olarak sürdürmüştür. Peki, batıcılığın temel dış politika ilkesi olmasının nedeni nedir?

Konstrüktivizm açısından dış politika, iç politikadaki kimlik çatışmasının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Giriş kısmında da belirttiğimiz gibi Türkiye cumhuriyetini kuran Kemalist elit kendine model olarak Batı medeniyetini tercih etmiştir. Bundan dolayı da iç politikada çok uluslu bir toplum olunmasına rağmen ulus devlet kurulmuş, dış politikada ise Osmanlı ve İslam geçmişi yok sayılarak sadece Batı dünyası ile ilişkiler kurulmuştur.²⁶² Bu durumun güç temelli realist veya çıkar temelli idealist teorilerle açıklanması mümkün değildir. Burada ön plana çıkan konstrüktivizm, durumu kimlik temelli bir anlayışla ele almakta ve yönetici elitin tercihleri üzerinden dış politikayı anlamaya çalışmaktadır. Kimlik temelli değişim ise medeniyet tercihleri üzerinden okunmaktadır. Atatürk'ün muasır medeniyet söylemi ile birlikte topluma Batı'yı hedef olarak göstermesi, dış politik hamlelerin de bu yönde sürdürülmesini gerekli kılmıştır.²⁶³ Dış politikada Batı medeniyeti içinde yer alma kararı çeşitli tercihleri de beraberinde getirmiştir. Örnek olarak Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecini başlatması²⁶⁴ ve İslam dünyası ile kısıtlı ilişkiler kurması verilebilir. Bu çerçevede bakıldığında 2002 sonrası Türk dış politikasındaki değişimin kimlik temelli medeniyet boyutunda bir değişim olduğu tez boyunca ifade edilmeye çalışıldı.

2002 yılı sonrasındaki Türk dış politikasında kullanılan medeniyet söylemini incelenmeye çalışılırken ortaya konulmaya çalışıldığı gibi bu dönemin önceki

²⁶² Hasan Kösebalaban, "Torn Identities and Foreign Policy: The Case of Turkey and Japan", **Insight Turkey**, Cilt 10, Sayı 1, 2008, s.7.

²⁶³ Aydın Aydın, "The Perception Over The Change Of Axis In Turkish Foreign Policy In Terms Of Liberal Perspective Between 2002 – 2010", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 18, 2013/2, s. 244.

²⁶⁴ Vahit Günay, "Türk Dış Politikasında Güncel Yaklaşımlar ve Eksen Kayması Tartışmaları: 2002-2012", Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (**basılmamış yüksek lisans tezi**), 2012. s.34.

dönemlerden temel farkı dış politikanın sadece batı medeniyeti eksenli olmayışıdır. Bu demek değildir ki batı medeniyeti boyutu ortadan kalkmıştır. Türkiye, bu dönemde Avrupa Birliği üyelik süreci ile Atatürk'ün 'muasır medeniyet' hedefi doğrultusunda dış politikasındaki Batı boyutunu sürdürmüştür. Avrupa Birliği müktesebatına uyum çabaları, tarihte ilk defa Hükümet içinde Avrupa Birliği ile ilişkilerden sorumlu bakan atanması ve Amerika ile 'model ortaklık' seviyesinde gerçekleşen ilişkiler, NATO'nun füze kalkanı projesine verilen onay dış politikadaki batı boyutunun devam ettiğini gösteren örneklerden sadece birkaçıdır.

Bu dönemde medeniyet söyleminde meydana gelen değişiklik bu söylem tarzına 2 farklı boyutun eklenmiş olmasıdır. Bunlardan ilki, çok boyutlu diplomasi diye ifade edilen farklı medeniyet havzalarıyla iletişime geçme ve kapsamlı ilişkiler kurma politikasıdır. Bu havzalardan biri hiç şüphesiz İslam medeniyeti ve söylemi olmuştur. Türkiye, cumhuriyetin kurulmasından bu yana ilk defa dış politikasında İslam medeniyeti boyutunu ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde gerek ekonomik, gerek kültürel gerekse siyasi olarak İslam dünyası ile yakın ilişkiler kurulmuştur. Filistin, Suriye ve Mısır gibi konularda İslam medeniyeti küresel düzeyde savunulmuştur. Kosova özelinde de bütün Balkanlarda yine halkı Müslüman olan ülkeler ile yakın ilişkiler kurulmuş, destek olunmaya çalışılmıştır. Myanmar'da yaşanan duruma gösterilen yakın alaka da yine İslam medeniyeti bağlamında değerlendirilebilir. Bunun yanında İslam medeniyetinin değerleri de evrensel değerlere katkısı temel alınarak küresel düzeyde övülmüş, anlatılmaya çalışılmış ve savunulmuştur. Medeniyetler İttifakı Girişimi'nde İslam medeniyetinin sözcülüğünün üstlenilmesi de yine bu bağlamda değerlendirilebilir. İslam medeniyeti ile geliştirilen ilişkilerin yanında Türkiye, bu dönemde doğu ülkeleri ile ve Rusya ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bu çerçevede Türk dış politikasındaki çok boyutlu diplomasi uygulamaları düşünülürse dikkati ilk çeken konular Türkiye'nin Şangay İşbirliği Örgütü'ne üye olma isteği, Rusya ile kurulan kapsamlı ve stratejik ortaklık ve bir Çinli firmaya verilen füze savunma sistemi ihalesi örnekleridir.

Medeniyet söylemindeki değişimin ikinci boyutu merkez ülke söylemidir. AK Parti döneminde Türkiye bölgesinde düzen kurucu bir 'merkez ülke' olmak istemiştir. AK Parti dönemine kadar Türk dış politikasında Türkiye için kullanılan kavramsallaştırma 'köprü ülke' olmuştur. Kösebalaban, AK Parti dönemine kadar

Türk dış politikasında Türkiye için kullanılan ‘köprü ülke’ kavramını kullanmanın ardındaki bakış açısını anlatmak için Huntington’un ‘parçalanmış ülke’ kavramsallaştırmasını kullanmıştır. Türkiye’nin kimlik tanımlamasında iki medeniyet birikimi arasında sıkıştığından ifade ederek, bu stratejik ve ontolojik açmazdan kurtulmak için Türkiye’nin ‘medeniyetler köprüsü’, ‘köprü ülke’ gibi kavramsallaştırmaları kullandığını iddia etmiştir.²⁶⁵ Her ne kadar Türk dış politikasında Türkiye için ‘merkez ülke’ iddiası ortaya konmuş olsa da Türkiye’deki resmi aktörlerin ‘köprü ülke’ kavramını hala kullandıkları görülmektedir. Enteresan bir örnek olarak 2020 Olimpiyat oyunlarına aday olan Türkiye’nin sloganı “Birlikte köprüler kuralım” olmuştur. Bu örnek bu psikolojinin hala resmi kurumlarda var olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu örneğin dışında Başbakan Erdoğan da bir konuşmasında Türkiye’yi köprü ülke olarak nitelendirmiştir.²⁶⁶ ‘Köprü ülke’ yaklaşımının jeopolitik olarak yarattığı psikoloji iç kamuoyunda Türkiye’nin bir periferi, çevre olarak algılanması olmuştur.²⁶⁷ Böyle bir tasavvurla Türkiye, kadim medeniyet birikimin gereklerini yerine getiremeyecek, bölgesinde düzen kurucu olamayacak, bir merkez eksen kuramayacaktır. Bu noktadan hareketle başta dışişleri bakanı Davutoğlu olmak üzere Türk dış politikası sözcüleri medeniyet kavramı ile üretilen bir merkez ülke söylemi geliştirmişler, tarihte oynadığı role benzer şekilde Türkiye’nin farklı medeniyet havzalarıyla ilişkiler kurarak bir medeniyet eksenini kurması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu noktada Türkiye’yi jeopolitik olarak merkeze konumlandırmaya çalışma politikasının Özal döneminde de uygulandığı söylenebilir.²⁶⁸ AK Parti’nin kullandığı söylemin bu politikadan farkı, söylemin medeniyet kavramı etrafında tarihi ve kültürel öğeleri kullanılmasıyla kavramsallaştırılmasıdır.

2002 sonrası dönemde Türk dış politikasında medeniyet söylemindeki değişim belirtilen iki boyutta gerçekleşmiş, dolayısıyla yapılan eleştiriler de temel olarak bu iki boyuta olmuştur. Çalışma da şimdi sırasıyla eksen kayması ve merkez ülke başlıkları altında yapılan bu eleştirileri tartışılacaktır.

²⁶⁵ Kösebalaban, **a.g.e.**, s. 21.

²⁶⁶ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 294.

²⁶⁷ Kösebalaban, **a.g.e.**, s. 22.

²⁶⁸ Metin Heper, “Islam, Conservatism, and Democracy in Turkey: Comparing Turgut Özal and Recep Tayyip Erdoğan” **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 2, 2013, s. 147.

2. Eleştiriler

a. Eksen Kayması

“Türkiye, Batı ekseninden kopuyor mu?” sorusu etrafında gerçekleşen tartışmalara eksen kayması tartışmaları denmektedir. Bu sorunun sorulmasının sebepleri de Türkiye’nin batı medeniyeti haricinde farklı medeniyet havzaları ile yakın ilişkiler kurması ve bazı uluslararası olaylarda Batı’yı dünyasını eleştirmesidir. Temel olarak Türkiye’nin uygulamaya çalıştığı çok boyutlu diplomasi politikasına yapılan bu eleştiriler günümüzde de güncelliğini korumakta, alınan her kritik dış politika kararından sonra tekrardan gündeme gelmektedir.

Eksen kayması eleştirileri ilk olarak uluslararası medyada sonrasında ise ulusal medyada kendine yer bulmuştur. Tartışmalar ilk olarak muhafazakar kimliği ile ön plana çıkan AK Parti’nin iktidara gelmesi ile gündeme gelmiş, sonrasında ise Davos Ekonomik Forumu’nda Başbakan Erdoğan ile İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres’in yaşadığı tartışma ile şiddetlenmiştir.²⁶⁹ Davos’ta Başbakan Erdoğan’ın dünya kamuoyu önünde Filistin’in tarafında yer alması ve İsrail’in uyguladığı politikaları açıkça eleştirmesi dünya çapında büyük bir yankı uyandırmış ve Türkiye, batı ekseninden kopuyor tezinin yoğun bir biçimde tartışılmasına neden olmuştur.²⁷⁰ Yapılan eleştirilerin tek argümanı Davos krizi değildir, bu kriz sadece eleştirilerin gündeme gelmesini sağlamıştır.

Eksen kayması eleştirilerinin en önemli argümanlarından biri İslam dünyası ile kurulan yakın ilişkilerdir.²⁷¹ Kurulan yakın ilişkiler iç ve dış kamuoyu için alışılmışın dışında bir faaliyet olarak algılanmıştır. Türkiye’yi batı dünyası içinde görmek isteyen Kemalist elit, Müslüman ülkeler ile aynı fotoğraf karesinde yer almanın Avrupa ve Batı’dan koğuş olduğunu iddia etmişlerdir. AK Partili siyaset adamlarının İslamcı çizgiden geldiği öne sürülerek Türkiye’nin Ortadoğu bataklığına çekildiği

²⁶⁹ Günay, **a.g.e.**, s. 61.

²⁷⁰ Aydın, **a.g.e.**, s. 236.

²⁷¹ **a.e.**, s. 237.

ifade edilmiş, dış politika bu bağlam üzerinden eleştirilmiştir.²⁷² Benzer bir şekilde dünya kamuoyu da İslamcı bir iktidarın Türkiye'yi radikalleştirdiğini ifade etmiştir. Türk dış politikasındaki sözcüler ise İslam dünyası ile kurulan yakın ilişkilerin dini bir yönü olmadığını belirtmişlerdir. Kurulan yakın ilişkilerin sebebi olarak ise 2023 yılında dünyanın en büyük on ekonomisinden biri olmak isteyen Türkiye'nin çoğu komşusu olan bu ülkeler ile iyi ilişkiler kurarak kendine ekonomik pazarlar yaratma isteğini göstermişlerdir. Bu duruma da Batı dünyasının kendisini -Avrupa Birliği ve Amerika'yı- örnek göstermişlerdir. Eksen kayması eleştirilerine sebebiyet veren sadece Türkiye'nin ekonomik, kültürel ve siyasi olarak İslam dünyası ile yakın ilişkiler kurması olmamış, Türkiye'nin aldığı bazı diplomatik kararlar da eleştirilmiştir

Bu tarzdaki eleştirilerin en önemli dayanak noktası, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyesi 5 tane ülke ve Almanya'nın(P5+1) İran ile yürüttüğü nükleer müzakerelerde Türkiye'nin gösterdiği tutumdur. Nükleer müzakereler sürerken Türkiye ile Brezilya'dan arabuluculuk yapması istenmiş, bu iki ülkede Tahran antlaşmasının imzalanmasını sağlayarak İran'ı bir çözüm formülü üzerinde masaya oturmaya ikna etmişlerdir. Fakat, Tahran antlaşması imzalandıktan hemen sonra P5+1 ülkeleri tarafından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde İran'a yönelik bir yaptırım kararı alınmaya çalışılmıştır. Bu durum üzerine de Türkiye ve Brezilya Güvenlik Konseyi Geçici üyesi olarak yaptırım kararına ret vermişlerdir. Bu durum başta Amerika olmak üzere batılı ülkelere tepkiye yol açmıştır. Türkiye'nin Güvenlik Konseyi içinde bağımsız karar alması ve Batı'yı karşısına alması eksen kayması tartışmalarını tekrardan gündeme getirmiştir. Türkiye'ye yönelik bu eleştirilere dış politikada sözcüleri, Türkiye'nin hem Tahran anlaşmasını imzalayıp hem de yaptırım tasarısını onaylamasının tutarsızlık olacağını ifade ederek cevap vermişlerdir.

İslam dünyası ile kurulan ilişkiler bağlamında gündeme getirilen bir diğer eleştiri konusu ise Türkiye'nin Filistin, Suriye ve Mısır konularında batı dünyasından farklı

²⁷² Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (2011-2012) Cilt III**, Ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s. 193.

bir tutum izlemesidir. Batı tarafından meşru iktidar olarak kabul edilmeyen Hamas ve uluslararası sistemde izole edilmeye çalışılan ile Suriye'deki Esad yönetimi iel Türkiye'nin yakın ilişkiler kurması iç ve dış kamuoyunda önemli bir eleştiri argümanı olmuştur. Mısır'da seçilmiş hükümete yapılan darbeyi Batının sessizce karşılmasına rağmen Türkiye'nin ciddi bir şekilde darbe yönetimini eleştirmesi de eksen kayması tartışmalarının argümanlarından bir tanesidir. Hükümet yetkilerinin bu eleştirilere cevabı ise Türkiye'nin demokrasi ve halkların tercihinden yana olduğudur. Hem Hamas'ın hem de Müslüman Kardeşler iktidarının demokratik yönetimler olduğu vurgulanmıştır. Bir diğer eleştiri noktası ise Mavi Marmara gemisidir. Mavi Marmara'nın Gazze'ye yardım götürürken uluslararası sularda durdurulması ve içindeki dokuz Türk vatandaşının öldürülmesi Türk – İsrail ilişkilerini sıfıra indirmiştir. Türkiye'nin Mavi Marmara'yı gemisinin seyahatine izin vermesi, İsrail ile ilişkilerin tekrardan başlaması için Gazze ambargosunun kaldırılmasını istemesi ve İsrail'den özür talep etmesi hem iç politikada Kemalist elit hem de batı kamuoyu tarafından eleştirilmiş, Türkiye'nin eksenin kaydığı iddia edilmiştir. Türkiye ise bu eleştirilere cevaben Mavi Marmara gemisinin sivil bir gemi olduğunu, resmi bir görevinin olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğu vurgulanmış, otuzdan fazla ülkeden sivil toplum kuruluşunun katılımıyla oluşan bu geminin seyahat etmesinin Türk hukuk içinde engellenmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Tartışılan konular İslam dünyası ile olan ilişkiler çerçevesinde yapılan eksen kayması eleştirilerinin temel meseleleridir.

Eksen kayması eleştirilerinin diğer boyutu ise Şangay İşbirliği Örgütü, Rusya ve Çin ile kurulan yakın ilişkilerdir. Türkiye'nin Rusya ile kurduğu ekonomik ve siyasi ilişkiler, bunun yanında Başbakan Erdoğan'ın Türkiye'nin Şangay İşbirliği Örgütü'ne üye olmak istediğini Rusya Devlet Başkanı'na Vladimir Putin'e iletmesi hem iç kamuoyunda hem de dünya kamuoyunda şok etkisi yaratmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği yerine Şangay İşbirliği Örgütü'nü ikame etme düşüncesi Başbakan

Erdoğan tarafından net bir şekilde ifade edilmiştir.²⁷³ Bu tartışmaların yaşandığı bir dönemde Türkiye'nin füze savunma ihalesini Çinli bir firmaya vermesi de kamuoyunda ciddi kuşkuları beraberinde getirmiştir. Hükümet yetkilileri, Avrupa Birliği'nde bir sapmanın olmadığını ifade ederek bu tartışmalara cevap vermeye çalışsa da bu çerçevede kamuoyunda oluşan şüpheleri yok edememiştir.

Eksen kayması tartışmalarına genel olarak bakıldığında eleştirilerin kaynağı şu şekilde ifade edilebilir. Uzun yıllar batı eksenli dış politika yürüten Türkiye, Soğuk Savaş sonrası oluşan uluslararası sistemden faydalanarak farklı medeniyet havzaları ile ilişkiler kurmuş, çok boyutlu diplomasiye geçmiştir²⁷⁴ Bu yeni durumda kamuoyunda farklı algılanmış, Türkiye'nin ekseninin kaydığı iddia edilmiştir. Bu çerçevede var olan çok boyutlu ilişkilerin bir boyutunun 'Türkiye, Batı'dan kopuyor' eleştirilerinin aksine batı medeniyeti olduğu unutulmamalıdır. Avrupa Birliği süreci gerek Türkiye gerekse Avrupa Birliği içindeki tartışmalardan ötürü yavaş olarak ilerlese de²⁷⁵ Türkiye, AK Parti döneminde tarihinde ilk defa kabinesinde Avrupa Birliği'nden sorumlu bakan görevlendirmiştir.²⁷⁶ Bu dönemde yine tarihte ilk defa NATO'da genel sekreter yardımcılığı pozisyonuna bir Türk subay getirilmiştir. Türkiye, NATO'nun füze kalkanı projesinin bir kısmının Türkiye'de kurulmasına izin vermiş, Batı bloğu içinde olduğunu uygulama ile de göstermiştir. Ayrıca bu dönemde Amerika ile ilişkiler Başkan Obama'nın ifadesi ile 'model ortaklık' düzeyinde devam etmiştir.²⁷⁷ Verilen örneklerde de görüleceği gibi Türkiye bu dönemde, Batı bloğu içindeki ilişkilerini ve konumunu daha da güçlendirmiştir. Eksen kayması tartışmalarının doğmasına neden olan konu ise Türkiye'nin başta Ortadoğu olmak üzere stratejik olarak diğer medeniyet havzaları ile ekonomiden siyasete kültürden turizme kapsamlı ilişkiler kurmasıdır.²⁷⁸ Ortadoğu özelinde İslam dünyası ile tekrardan ilişkilerin kurulması iç ve dış basında Yeni-Osmanlılık

²⁷³ “Şangay Beşlisi'ne girersek AB süreci biter”, 26 Ocak 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/sangay-beslisine-girersek-ab-sureci-biter/36967#1>, 3 Mart 2014.

²⁷⁴ Aydın, **a.g.e.**, s. 238.

²⁷⁵ Günay, **a.g.e.**, s. 51.

²⁷⁶ Aydın, **a.g.e.**, s. 245.

²⁷⁷ Aydın, **a.g.e.**, s. 253.

²⁷⁸ Kürşad Turan, “Türk Dış Politikasında Eksen Kayması”, **Ortadoğu Analiz**, Cilt 2, Sayı 18, 2010 Haziran, s. 58.

teorilerini ortaya çıkarmış, Türkiye yine Osmanlı gibi Batı'nın karşısında yer alacakmış algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Bu tartışmaların çok fazla gündemde yer tutmasının bir diğer sebebi de cumhuriyeti kuran Kemalist elitin İslam dünyası ile kurulan yakın ilişkilere sıcak bakmaması nedeniyle medyadaki, bürokrasideki ve diplomasideki etkin gücünü kullanarak bu politikaları yoğun bir biçimde eleştirmesidir.

Son olarak söylenebilir ki Türkiye'nin AK Parti döneminde Batı'dan koptuğu iddiası temelsizdir. Avrupa Birliği sürecinde çeşitli aksaklıklar yaşanmaktadır fakat Türkiye bu dönemde günümüzde Batı dünyasının ortaya koyduğu evrensel değerler olan demokrasi, insan hakları, özgürlük gibi normlarda büyük ilerlemeler sağlamış, bu şekilde Batı'nın değerlerinin içselleştirilmesine devam edilmiştir. Türk dış politikası bu dönemde sadece bir eksen ile değil birden fazla eksen ile stratejik ve kapsamlı ilişkiler kurmaya çalışmıştır.

b. Merkez Ülke

Türkiye soğuk savaş süresince bölgesel veya uluslararası konularda batı bloğunun politikasına göre hareket etmiş ve kendini bu kendini bir çevre ülkesi olarak konumlandırmıştır. Bunun yanında yukarıda belirtildiği gibi ulusal kimliğini tanımlarken yaşadığı iki medeniyet arasında sıkışmışlık psikolojisinden dolayı medeniyetlerin köprüsü söylemi ile kendini 'köprü ülke' olarak konumlandırmıştır. Bu tanımlama da benzer bir şekilde Türkiye'yi jeopolitik olarak çevre konumuna sokmuştur. Bu çerçevede AK Parti döneminde Türk dış politikasında kullanılan medeniyet söyleminde yapılan önemli değişikliklerden biri 'köprü ülke' algısının 'merkez ülke' algısına dönüştürülmeye çalışılmasıdır.²⁷⁹ Zaten bölgesel ve uluslararası anlamda düzen kurucu olma iddiasında olan Türkiye'nin hedefine ulaşmak için böyle bir jeopolitik algı dönüşümünü yaşaması da bir gerekliliktir. Fakat, bu kavramsal değişimin tam anlamıyla devlet politikalarına uygulandığı söylenemez. Hükümet sözcüleri köprü ülke tanımlamasını kullanmaya devam etmektedirler. Benzer bir şekilde Türkiye'nin 2020 Olimpiyat Adaylığı esnasında

²⁷⁹ Volker Perthes "Turkey's Role in the Middle East: An Outsider's Perspective", **Insight Turkey**, Cilt 12 Sayı 4, 2010, s. 2.

kullandığı “Birlikte köprüler kuralım” sloganı bu bağlamda tam anlamıyla bir zihniyet dönüşümünün yaşanmadığının güzel bir örneğidir. Bu bağlamda ‘merkez ülke’ tanımlamasını dışişleri bakanı Davutoğlu’nun etkin ve yoğun bir biçimde kullandığı söylenebilir.

‘Merkez ülke’ tanımlaması, bir eksene bağlı olmayı değil, kendi başına eksen olmayı, düzeni kurmayı ifade etmektedir. Türkiye’nin düzen kurma iddiasında olması da iç politikada AK Parti hükümetlerine yapılan eleştirilerden bir tanesidir. Türkiye’nin bölgede düzen kurmak için yeterli ekonomik, askeri, siyasi, kültürel gücü olmadığını vurgulayan bu eleştiriler, AK Parti hükümetlerini hayalperestlik ile suçlamaktadırlar. Eleştiriler göz önüne alındığında Türkiye’nin ekonomik ve askeri olarak bölgede düzen kuracak bir etkinliğe sahip olmadığı söylenebilir. Son dönemde siyasi ve kültürel olarak böyle bir güce sahip olduğu söylenebilse de bu gücün etkili bir şekilde kullanılması için yeterli nitelikte kadroların olmadığı da bir başka gerçeklik olarak Türkiye’nin önünde durmaktadır. Bu eleştirilere AK Parti hükümetlerinin sözcüleri ise Türkiye’nin gücünün küçük görüldüğü, 2023 hedeflerine ulaşıldığı takdirde bu iddianın gerçekleşeceği ifade etmişler.²⁸⁰ Bu kapsamda yapılan eleştirilerin önemli argümanlar sunduğu ortadadır. Türkiye’nin bulunduğu coğrafyanın ekonomik ve kültürel önemi de dikkate alındığında bölgede sadece bölge ülkelerinin değil, küresel güçlerin de büyük çıkarları olduğu görülecektir. Bu çerçevede ‘merkez ülke’, ‘düzen kurucu’ hedeflerinin kısa vadede gerçekleşmeyeceği görülmelidir. Dolayısıyla bu kapsamdaki eleştirilerin belirli bir haklılık payları vardır. Bununla birlikte uzun vadede bu hedeflere ulaşılması içinde bugünden söylem aracılığıyla toplumun zihniyet dönüşümünün de sağlanması gerekmektedir. Bu noktada Türk dış politikasındaki karar alıcılar, söylem ile uygulama arasındaki ince çizgiye dikkat etmeli ve politikalarını ona göre belirlemelidirler. ‘Merkez ülke’ kavramı etrafında yapılan eleştiriler genel olarak bu şekilde değerlendirilebilir.

²⁸⁰ “Davutoğlu’nda 2023 için tarihi çıkış”, <http://www.haber7.com/siyaset/haber/743943-davutoglundan-2023-icin-tarihi-cikis>, 15 Mayıs 2014.

BEŞİNCİ BÖLÜM: YUMUSAK GÜÇ UNSURU OLARAK MEDENİYET SÖYLEMİ

1. Medeniyet Söylemi Etrafında Uygulama

Bu kısımda çalışma boyunca incelenmeye çalışılan medeniyet söyleminin Türk dış politikasında yumuşak güç unsuru olarak nasıl kullanıldığı ortaya konulacaktır. Öncelikle Türkiye'nin yumuşak gücü tanımlanacak ve tartışılacak, sonrasında ise uygulamalar ortaya konacaktır. Birinci bölümde anlatılan yumuşak güç uygulamalarının hemen hemen hepsi AK Parti döneminde Türk dış politikasında uygulanmıştır. Fakat, burada tezin mahiyeti gereği sadece medeniyet söylemi ile ilişkili uygulamalar ele alınacaktır.

Başbakan Erdoğan'ın 2009 yılından beri dış politika başdanışmanı ve Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün ilk koordinatörü olan İbrahim Kalın, Türkiye'nin yumuşak gücünü Türkiye'ni tarihi, coğrafi, siyasi ve kültürel öğeleri ile ekonomik gücünün bileşkesi olarak tanımlamıştır.²⁸¹ Türkiye'nin resmi görüşünü ve yumuşak güç algılamasını yansıtması bakımında bu tanım temel alınrsa, medeniyet kavramının yumuşak güç içindeki önemi ortaya çıkacaktır. Türkiye'de tarihi, kültürel, siyasi ve coğrafi öğelerin AK Parti döneminde medeniyet kavramı etrafından değiştiği ve bu değişimin dış politik söylemin analiz edilmesi yoluyla anlaşılabilceği tez boyunca anlatılmaya çalışıldı. Türkiye'de medeniyet birikiminin kimlik tanımlamaları içinde oynadığı rolün yumuşak güç unsuru olarak önemi yine önceden ortaya kondu. Bu çerçevede düşünüldüğünde İbrahim Kalın, Türkiye'nin yumuşak gücünün niteliklerini ve kaynaklarını şu şekilde tarif etmiştir:

Türkiye'nin sahip olduğu ince güç, hem biçimi hem de kapsamı itibariyle diğer ülkelerden farklılıklar arz eder. Balkanlarda başlayıp Orta Asya'nın içlerine kadar uzanan Türkiye'nin ince güç potansiyeli, askeri yahut teknolojik üstünlükten ziyade, tevarüs ettiği tarih ve kültür derinliğinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin bu coğrafyada temsil ettiği değerler, tarihi birikim ve kültürel derinlik, bir tarafta bölge dinamiklerini harekete geçirmekte, öbür tarafta yeni etkileşim alanlarının doğmasına imkân sağlamaktadır. Balkanlardan Ortadoğu'ya ve Asya'nın

²⁸¹ İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", <http://www.kdk.gov.tr/yeni08//sag/kamu-diplomasisine-bakis/20>, 4 Mart 2014.

ıçlerine uzanan geniş coğrafyada Türklerin, Kürtlerin, Boşnakların, Arnavutların, Çerkezlerin, Abazaların, Arapların, Azerilerin, Kazakların, Kırgızların, Özbeklerin, Türkmenlerin ve diğer etnik grupların ortak paydası, paylaştıkları ve beraber inşa ettikleri Osmanlı tecrübesidir. Bu farklı grupları bir araya getiren, onların ortak bir zaman ve mekân tecrübesini idrak etmelerini sağlayan, bu Osmanlı mirasıdır. Bugün Türkiye bu mirasın merkez coğrafyasını temsil etmektedir.²⁸²

Türkiye'nin sahip olduğu yumuşak gücün kaynaklarını diğer ülkelerden farklılaştıran Kalın, kaynağın Amerika veya Avrupa Birliği gibi teknolojik ilerlemeler, eğitim olanakları, ekonomik refah, sinema vb. değil, tevarüs edilen medeniyet birikimi olduğunu vurgulamıştır. Medeniyet birikiminin içinde de Orta Asya, Orta Doğu, Balkanlar, Kafkaslar gibi coğrafi unsurların, Türk, Kürt, Boşnak, Arnavut gibi etnik unsurların bulunduğunu ifade etmiştir. Bu noktadan hareketle Osmanlı geçmişine vurgu yapmış, Türkiye'nin de bu mirastan ötürü kültürel, tarihi ve coğrafi olarak merkezde olduğunu belirtmiştir. Kalın'ın ortaya koyduğu çerçeve ile düşünüldüğünde Türk dış politikasında medeniyet söyleminin yumuşak güç olarak kullanıldığı unsurlar şu şekilde sıralanabilir: İnsani yardımlar, ikili ve çoklu ilişkilerde ortak medeniyet birikimine vurgu, şehirlere referansla üretilen söylem, İslam medeniyetinin temsili ve savunusu, Batı medeniyetinin eleştirilmesi ve Medeniyetler İttifakı Girişimi çerçevesinde kullanılan söylem. Bu bölümde sırasıyla bu söylem şekilleri yumuşak güç perspektifinden incelenecektir.

Bir yumuşak güç unsuru olarak ifade edilen ekonomik yardımlar temelde ilgili devlete yapılan insani ve kalkınma yardımlarını içermektedir. Bu yardımlarla hedeflenen temel olgu ilgili devletle kültürel ve siyasi yakınlaşma sağlamak, bu yolla işbirliğini ve ilişkileri kuvvetlendirmektir. İnsani yardımların daha çok ilgili devletin halkına yapılması, toplumdan topluma olan ilişkileri kuvvetlendirmiş olmakta ve kalıcı ilişkiler için zemin oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Küresel İnsani Yardım Raporu'na göre 2012 yılında yaptığı 1,04 milyar dolarlık acil insani yardımla bu kategoride Amerika, Avrupa Birliği ve İngiltere'den sonra dördüncü sırada olmuştur. Bunun yanında aynı yıl 161 ülkeye insani yardım sağlamıştır.²⁸³ Bu

²⁸² A.e.

²⁸³ "Türkiye'nin Dış Yardımları", <http://www.kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari/35>, 4 Mart 2014.

yardımların koordinasyonu büyük ölçüde Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı(TİKA) tarafından yürütülmekte, bu ajansın yaptığı projeler ile ilgili devletteki ortak tarihi miras restore edilmekte, okullar, hastaneler gibi temel kurumlar yapılmaktadır. Somali gibi özel örneklerde ise Meclis binası gibi resmi kurumlar da inşa edilmektedir. Ayrıca TİKA, sivil toplum kuruluşlarını ekonomik olarak destekleyerek ilgili devletteki kanaat önderlerini Türkiye’de ağırlamakta, gençler için de Türkiye gezileri düzenlemektedir. Bu noktada TİKA’nın ilgili devletlerle ortak medeniyet birikimini ortaya çıkarması bağlamında Türkiye’nin önemli bir yumuşak güç aracı olduğunu belirtmek gerekir.²⁸⁴ Bu yardım politikalarının oluşmasında da medeniyet birikimin etkisi olduğu Başbakan Erdoğan tarafından ifade edilmiştir.²⁸⁵

Türk dış politikasında medeniyet söyleminin yumuşak güç olarak kullanılmasının bir başka alanı da ikili ve bölgesel ilişkilerdir. Dış politika sözcüleri Ortadoğu, Balkanlar ve Orta Asya ülkelerine yönelik olarak yaptıkları konuşmalarda ortak medeniyet birikimine sıkça vurgu yapmışlardır. İki ülkenin ortak değerleri ön plana çıkarılmış, bir beraber olunması gerektiği ifade edilmiştir. Bu söylem tarzının muhatap devleti belirli konularda ikna etmeyi amaçladığı ve toplumdan topluma bir ilişki kurmayı hedeflediği açıkça söylenebilir. Bu şekilde yapılan ikna çabalarının ve iki ülkeyi aynileştirme çabalarının en önemlisi daha öncede örnek verildiği gibi Başbakan Erdoğan’ın Kosova mitinginde yer alan ifadelerdir. Başbakan Erdoğan, “Türkiye, Kosova’dır, Kosova, Türkiye’dir”²⁸⁶ ifadeleri ile ortak medeniyet birikimini bir yumuşak güç olarak kullanmıştır. Yukarıda incelendiği gibi bu ve benzeri şekillerde söylem kullanarak Türk dış politikası sözcüleri değerler ve kültür üzerinden muhatap devletler nezdinde bir yumuşak güç oluşturmaya çalışmışlardır.

²⁸⁴ Esra Erguvan, “The Instruments of Soft Power Within Turkish Foreign Policy in the Post-Cold War Era: Turkish International Cooperation and Development Agency(TİKA) as a Case of Turkey’s Soft Power Application”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (**basılmamış yüksek lisans tezi**), 2010, s. 146.

²⁸⁵ “Suriye meselesi bizim iç meselemizdir”, 6 Ağustos 2011,

<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/suriye-meselesi-bizim-ic-meselemizdir/11521>, 4 Mart 2014.

²⁸⁶ “Başbakan Erdoğan, Kosova Demokratik Türk Partisinin Prizren şehir merkezinde düzenlediği mitingde konuştu.”, 23 Ekim 2013,

http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=4239d44e-7a50-4957-a7df-995f60d0f7dd, 3 Mart 2014.

Medeniyet söylemi analiz edilirken ortak medeniyet birikimine başlığı altında incelenen bir başka söylem tarzı da şehirlerin özdeşliğinin vurgulanması ile üretilmiş ve kullanılmış olan tarzıdır. Bu söylem tarzı da toplumdan topluma kullanılmış ve ortak değerler ve medeniyet birikimi ön plana çıkarılmıştır. Başbakan Erdoğan'ın şu ifadelerinde bu söylem şeklinin bir örneği görülebilir:

Kahire ile İstanbul'un, Kahire ile Bursa'nın tarihi aynı tarihtir. Mekke, Medine, Kudüs, Şam, Kahire, Diyarbakır, İstanbul, Bursa ortak bir tarihin, ortak bir medeniyetin, tüm bu bölgenin ortak mirasıdır.²⁸⁷

Bu ve benzeri şekillerde Türk dış politikasında medeniyet kavramı ile şehirler birleştirilmiş, bir özdeşleştirme, aynileştirme yapılarak muhatap ülkeler nezdinde yumuşak güç oluşturulmaya çalışılmıştır.

Yumuşak gücün başka toplumlara tanıtılabilecek ve cezbedici bir şey olması gerektiği ifade edilmişti. Bu bağlamda Türkiye'nin Ortadoğu ve Balkan ülkelerine sunabildiği şeyler temel olarak üç kısımdır. Bunlar ekonomik refah, kültürel öğeler ve Ortadoğu ülkeleri için demokrasi ve özgürlük ortamıdır. Bu öğelerden kültürel öğeler bizim çalışmamız açısından medeniyet kavramı ile ilintilidir. Türkiye, Ortadoğu ve Balkan ülkelerine yönelik kültürel olarak Osmanlı geçmişi²⁸⁸ ve İslam medeniyeti kimliğini ortaya koymaya çalışmıştır. Fakat yeni-Osmanlıcılık tartışmaları eleştirilerine maruz kalmamak için daha çok bu kimlik İslam medeniyeti söylemi ile görünür halde olmuştur. İslam medeniyeti üzerinden üretilen söylem gerek Ortadoğu gerekse Balkanlarda oldukça olumlu bir şekilde karşılık bulmuştur. Türkiye'nin Gazze meselesini sahiplenmesi, Mavi Marmara gemisinde Türk insanların şehit olması ve İsrail ile ilişkilerin sifra indirilmesi bu noktadaki algıları değiştirmiş, Türkiye TESEV'in 2011'de yaptığı bir Ortadoğu araştırmasında %78 olumlu bakılan bir ülke olarak birinci sırada çıkmıştır.²⁸⁹ Türkiye'nin küresel düzeyde İslam medeniyetinin değerlerini tanıtmayı, Müslümanların sorunlarını dile getirmeyi, medeniyet söyleminin yumuşak güç olarak etkin bir araç olmasını

²⁸⁷ "Aynaya bakacak yüzleri kalmadı", 17 Ağustos 2013,

<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/aynaya-bakacak-yuzleri-kalmadi/50873>, 4 Mart 2014.

²⁸⁸ Cem Karadeli, "Ortadoğu'ya Yönelik Türk Dış Politikasında Kırılmalar ve Yenilikler", **Akademik Ortadoğu**, Cilt 2 Sayı 1, 2007, s. 42.

²⁸⁹ Oran, **a.g.e.**, s. 201.

sağlamıştır. Bu çerçevede Türk dış politikasında medeniyet söylemi etrafında değerlendirilmesi gereken bir başka nokta da Batı medeniyetine yapılan eleştirilerdir. Özellikle Batı dünyasının İsrail ve Filistin arasındaki gerilimde İsrail'in yanında yer alması, Afganistan ve Irak savaşları Arap toplumlarında Batı'ya karşı bir antipati oluşmasına sebep olmuştur. Bunun yanında kendi liderlerinin de Batı dünyasına seslerini çıkartmaması toplumların kendi yönetimlerini sorgulamalarına neden olmuştur. Bu noktada başta Amerika'ya Irak Savaşı için destek verilmemesi ve Başbakan Erdoğan'ın Davos'ta Simon Peres'i eleştirdiği “one minute” çıkışı olmak üzere Türk dış politikası sözcülerinin Batı medeniyetini eleştirmeleri Ortadoğu toplumlarında Türkiye'nin sevilmesi, örnek alınması için bir gerekçe olmuştur.²⁹⁰ Bu bağlamda Türk dış politikasında Batı medeniyetine yapılan eleştiriler de bir yumuşak güç unsuru olmuştur.

Medeniyet söylemi içinde yer alan ve yumuşak güç unsuru olarak değerlendirilebilecek son söylem şekli ise Medeniyetler İttifakı Girişimi ile zirveye çıkan²⁹¹ medeniyetler arası uyum söylemidir. Türkiye'nin demokrasi, insan hakları, hukuk, çok kültürlülük gibi günümüzde Batı medeniyetinin temsil ettiği değerleri kendi ülkesinde yaşatması ve İslam medeniyetinin bir parçası olması yumuşak gücü açısından çok önemli unsurlardır. Bu özelliği ile medeniyetler arası uyumun sembolü olduğunu iddia eden Türkiye, gerek Batı dünyasında gerek İslam dünyasında sempati uyandırmıştır. Demokrasi ile İslam'ın bir arada yaşayabileceğini göstermesi Türkiye'nin önemli yumuşak güç değerlerindedir. Bu çerçevede denilebilir ki Türkiye, kadim medeniyet birikiminin bir gereği olarak hem İslam hem de Batı medeniyetinin bir parçası olmuş, bu şekilde kültürel olarak önceden de ifade edildiği gibi önemli bir ülke konumuna erişmiştir. Bu konumunu da bir yumuşak güç unsuru olarak kullanmıştır.

Bu bölümde şimdiye kadar teorik olarak yumuşak güç kavramı ve Türkiye'nin dış politikasında medeniyet söylemini yumuşak güç olarak hangi uygulamalarla nasıl kullandığı ele alındı. Bundan sonraki kısımda da bu uygulamaların değerlendirilmesi

²⁹⁰ A.e., s. 201.

²⁹¹ Öner, a.g.e., s. 8.

yapılacak, bunun yanında yumuşak gücün hangi şartlar altında etkili olup olmadığı konusu tartışılacaktır.

2. Değerlendirme

Türk dış politikasında medeniyet kavramı etrafında üretilen söylemin yumuşak güç unsuru olarak kullanıldığı alanlar yukarıda anlatıldı. Yumuşak gücün tanımı hatırlanırsa önemli olanın muhatap devletin tercihlerini değiştirmek olduğu dikkat çekecektir. Bu bölümde Türkiye'nin yumuşak gücünün muhataplarda nasıl algılandığına bakılacaktır. Yumuşak gücün etkisinin ölçülmesinde muhatap devlette oluşan imajın çok önemli bir yeri olduğu daha önce ifade edilmişti. Türk dış politikasına bakıldığında da muhatap devlette oluşan algının öneminin resmi düzeyde farkında olduğu ifade edilebilir. Başbakan başdanışmanı İbrahim Kalın, Gadamer'e referansla tarihsel ve kültürel unsurların toplumların hafızalarında yer aldığını, medeniyet birikimi kullanılırken bunlara dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁹²

Türkiye'nin yumuşak gücünün temel kaynağının medeniyet birikimi olduğunu belirtmiştik. Bu durumu ve etkisini Fırat Purtaş şu şekilde değerlendirmiştir:

Türk dış politikası söylemi ve uygulamasında kültür ve medeniyet kavramları en sık tekrarlanan iki kavram olarak karşımıza çıkarken, bulunduğu coğrafya ile olan köklü bağları Türkiye'nin yumuşak gücünün hem bölgesel hem de küresel ölçekte hissedilmesini sağlamıştır.

Bu noktada Purtaş'ın vurgu yaptığı "bulunduğu coğrafya ile olan köklü bağları" tabiri Türkiye'nin yumuşak gücü açısından çok önemlidir. Burada coğrafya ile kastedilen başta Avrupa ve Ortadoğu olmak üzere Orta Asya'nın da dahil olduğu bir bölgedir. Bu bölgelerde Türkiye'nin yumuşak gücünü artırması ve etkin bir şekilde kullanması için iki medeniyet arasında tercih yapmadan Batı ve İslam medeniyeti birikimlerini ortak bir biçimde kullanması gerekir.²⁹³ Kimlik tanımlamasında İslam medeniyeti unsurlarına yer verilmesi İslam dünyası ile olan ilişkileri tesis edecek ve

²⁹² İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", <http://www.kdk.gov.tr/yeni08//sag/kamu-diplomasisine-bakis/20>, 4 Mart 2014.

²⁹³ Phar Kim Beng, "Turkey's Potential as a Soft Power: A Call for Conceptual Clarity", *Insight Turkey*, Cilt 10, Sayı 2, 2008, s.38

Türkiye özgürlük, ekonomik refah gibi özellikleriyle İslam dünyası üzerinde yumuşak güç oluşturulabilecektir. Bunu sağladığı takdirde Batı'nın temsilciliğini yaptığı evrensel değerleri Ortadoğu ve İslam dünyasına taşıyabilecek,²⁹⁴ bu durum da Avrupa Birliği nezdinde yumuşak gücün etkisini artıracaktır. Bu çerçevede Altınay, Türkiye'nin yumuşak gücünü bir mücevhere benzetmiş, ve bu mücevher iyi bir şekilde değerlendirilirse Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin değerli bir ortağı olacağını ifade etmiştir.²⁹⁵ Dolayısıyla Türkiye'nin medeniyetler arası uyumu göstermesi çok önemlidir. Bu bağlamda yapılan arabuluculuk girişimleri ve barış söylemi yumuşak gücün etkisini arttıran önemli faktörlerdendir.²⁹⁶

Türkiye'nin yumuşak gücünün en önemli kaynağı olan kadim medeniyet birikimi ile ilgili bu çerçeveyi çizdikten sonra uygulamaları değerlendirmek yerinde olacaktır. Türkiye, AK Parti döneminde medeniyet söyleminde hem Batı hem de İslam medeniyeti unsurlarını kullanmıştır. Medeniyetler arası uyum söylemini Medeniyetler İttifakı Girişimi ile en yüksek seviyede uygulamaya çalışmıştır. Bu kapsamda 139 ülkenin Medeniyetler İttifakı Girişimi'ne destek vermiş olması girişimin ve Türkiye'nin başarısını ortaya koymaktadır. Medeniyetler arası uyum söyleminin getirdiği bir diğer avantaj ise Türkiye'nin İslam medeniyetinin bir parçası olduğunu vurgularken İslam dünyasına reform çağrılarını yapmayı başarabilmesidir. Bu özellik Türkiye'nin Ortadoğu halklarına model ülke olarak sunulmasını sağlamıştır.²⁹⁷ AK Parti döneminde İslam Konferans Örgütü Genel Sekreterliği'ne bir Türk getirilmiş, Arap Birliği içinde gözlemci ülke statüsü kazanılmıştır. Bu örnekler, Türkiye'nin İslam dünyası üzerindeki yumuşak gücünü göstermesi açısından önemli örneklerdir.

Bu çerçeve göz önüne alındığında Türkiye'nin medeniyetler arası uyum söylemini bir yumuşak güç unsuru olarak başarılı bir şekilde uyguladığı söylenebilir. İlgili devlet ve uluslararası örgütler nezdinde yumuşak güç etkili olmuş, Türkiye bölgesel düzeyde önemli karar mekanizmalarına girmiştir. Türkiye'nin yumuşak

²⁹⁴ Meliha Benli Altunışık, "The Possibilities and Limits of Turkey's Soft Power in the Middle East", **Insight Turkey**, Cilt 10 Sayı 2, 2008, s. 41.

²⁹⁵ Altınay, **a.g.e.**, s. 60.

²⁹⁶ Apaydın, **a.g.e.**, s. 121.

²⁹⁷ Oran, **a.g.e.**, s. 200.

gücünün genel olarak değerlendirilmesinden sonra incelenmesi gereken üç önemli bölge vardır. Bu bölgeler sırasıyla Balkanlar, Orta Asya ve Ortadoğu'dur. Bu bölgelerdeki uygulamalar ve gerilimler Türkiye'nin yumuşak gücünün sınırlarını ve etkinliği göstermektedir.

Balkanlar için medeniyet söylemi etrafında yumuşak gücün kullanımına bakıldığında dikkat edilmesi gereken ilk nokta bu bölgenin Osmanlı döneminde Orta Asya ve Ortadoğu'ya nazaran Osmanlı ile daha fazla iç içe olduğudur. Balkanlar dil, kültür, sanat, mimari ve şehir yapısı olarak Osmanlı'nın şekil verdiği bir coğrafyadır. Bunun yanında Osmanlı devlet kademelerinde görev alan önemli insanların önemli bir bölümü Balkan kökenlidirler.²⁹⁸ Bu çerçevede Balkanlar yaşayan halkların toplumsal hafızasında Osmanlı'nın önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin Balkanlardaki yumuşak gücünün etkisinin en fazla olduğu devlet Bosna Hersek'tir. Bu durumun temel nedenleri arasında Türkiye'deki Boşnaklar, iki toplum arasında birbirine duyulan yakınlık, Bosna Savaşı'nda Türkiye'nin Bosna'ya sağladığı ekonomik ve askeri destek gösterilebilir. Türkiye'nin Bosna Hersek'teki yumuşak gücünü gösterecek çok fazla örnek olmakla beraber Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyesi Bakir İzzetbegovic'in şu sözleri daha net ve etkileyicidir. İzzetbegovic, "Ölüm döşeğindeki babam, oğlu gibi sevdiği Erdoğan'ın başarabileceğine inandığı ve güvendiği için, Bosna Hersek'in varlığının sürdürülmesini bir nevi ona emanet etmişti"²⁹⁹ demiştir. Aliya İzzetbogvic'in ülkesini Türkiye'nin devlet başkanına emanet etmesi bu devlet üzerinde Türkiye'nin yumuşak gücünü en yüksek düzeyde açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bosna Hersek'in yanında Türkiye'nin yumuşak gücünün etkin olduğu bir başka Balkan ülkesi ise Kosova'dır. Türkiye, Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan ülkelerin başında gelmektedir. Bu ülkede Türkiye, yumuşak güç açısından çok etkilidir. Bu duruma örnek olarak Başbakan Erdoğan'ın Kosova Başbakanı Haşim Taçi ile yaptığı miting örnek gösterilebilir. Bu ülkelerin yanında Türkiye'nin bir milyonu aşkın

²⁹⁸ Hajrudin Somun, "Turkish Foreign Policy in the Balkans and "Neo-Ottomanism: A Personal Account", *Insight Turkey*, Cilt 13 Sayı 3, 2011, s. 34.

²⁹⁹ "Babam, Erdoğan'a emanet etti!", <http://gundem.bugun.com.tr/babam-erdogana-emanet-etti-haberi/172804>, 14 Mayıs 2014.

Türk'ün yaşadığı Balkan coğrafyasında Makedonya, Arnavutluk gibi birçok ülkede yumuşak güç etkinliği vardır. Bunun yanında Türkiye'nin AK Parti döneminde ilişkilerini geliştirdiği Sırbistan'da dahi yumuşak güç etkisinin olduğu iddia edilmektedir.³⁰⁰

Balkanlardaki bu güçlü etkiye rağmen yumuşak güç kullanımı Türkiye'ye çeşitli sıkıntılar da doğurmuştur. Bu durumun en bariz örneği Davutoğlu'nun Saraybosna'da 2009 yılında yaptığı konuşmadır. Bu konuşmasında Davutoğlu, Sokullu Mehmet Paşa, Kavalalı Mehmet Paşa gibi devlet adamlarının Osmanlı olmasaydı sıradan birer insan olacaklarını ifade etmiştir. Ayrıca, Bosna Savaşı'ndaki Türkiye toplumunu Sırlara verdiği tepkileri anlatmıştır. Konuşması boyunca temel olarak yaptığı vurgu da şu şekilde olmuştur:

Bizim dış politikamızın amacı bütün bu civar bölgelerde, Balkanlarda, Kafkaslarda ve Orta Doğu'da düzeni temin etmektir. (...) 16. yüzyılda Osmanlı Balkanlarının dünya politikasının merkezi olması gibi, gelecekte Balkanları, Kafkasları, Orta Doğu'yu Türkiye'yle birlikte dünya politikasının merkezi yapacağız. Türk dış politikasının amacı budur ve biz bunu başaracağız. Gelecekte, sadece bizler için değil, bütün insanlık için Balkanları, Orta Doğu'yu ve Kafkasları bölgesel ve küresel barış ilkesi temelinde tekrar entegre edeceğiz.³⁰¹

Bu ifadeler Balkan kamuoyunda Türkiye'nin kendisini Osmanlı devletinin devamı gibi gördüğü algısına yol açmıştır. Adı geçen devlet adamlarının Osmanlı olmasa sıradan insan olacakları vurgusu Sırp ve Arnavut milliyetçilerini kızdırmıştır. Davutoğlu'nun düzen kurmaktan, entegrasyondan bahsetmesi Balkan kamuoyunda 'eski efendi geri mi geldi' algısı oluşturmuştur.³⁰² Böyle bir algı oluşmasının en temel sebebi bu bölgedeki toplumsal hafızanın hala Türkiye'yi bağımsızlık kazanılan bir devletin devamı olarak görmesidir, denilebilir.³⁰³ Bunun yanında Türk dış politikası sözcülerinin Müslüman kimliği üzerinden söylem geliştirmeleri bölgedeki diğer dini temsilcilerin Türkiye'yi eleştirmesine sebep olmuştur. Bu ve benzeri durumlardan ötürü Türkiye, yeni-Osmanlılık yapmakla suçlanmıştır. Özellikle

³⁰⁰ Erhan Türbedar, "Turkey's New Activism in the Western Balkans: Ambitious and Obstacles", **Insight Turkey**, Cilt 13 Sayı 2, 2011, s. 148.

³⁰¹ Oran, **a.g.e.**, s. 200.

³⁰² **A.e.**, s. 198.

³⁰³ Türbedar, **a.g.e.**, s. 150.

Bosna-Hersek'teki Sırlar Türkiye'yi sıkça eleştirmişlerdir. Cumhurbaşkanı Gül Bosna'ya gittiğinde tüm etnik unsurlarla görüşmek istemiş, fakat Sırp lider kendisiyle görüşmemiştir. Sırların Türkiye'ye tepkisi sadece Bosna-Hersek ile sınırlı kalmamıştır. Başbakan Erdoğan'ın daha önce alıntılanan ifadedeki gibi Türkiye ile Kosova'yı kardeş ilan edip özdeşleştirilmesi Sırbistan'ı ayağa kaldırmıştır, Sırp devlet başkanı Türkiye'yi açıkça eleştirmiştir.

Balkanlar için kullanılan yumuşak gücün çeşitli sınırlar barındırdığı ortadadır. Osmanlı ve Müslüman kimliği ile oluşturulan söylem tarzı Sırp ve Hırvat unsurların tepki vermesine yol açmaktadır. Bundan dolayı kullanılan dile önem verilmelidir, ya da verilmediği takdirde oluşacak zararlar önceden hesaplanmalıdır. Bu noktada yumuşak güç kullanımı ile ilgili genel bir ilke ortaya konulabilir. Bir devlet medeniyet birikimi etrafında geliştirdiği yumuşak gücü kullanırken sadece muhatabında oluşacak algıyı değil, muhatabının gerilim yaşadığı ülkelerde oluşacak algıyı da hesaplamalıdır.

Orta Asya bölgesi düşünüldüğünde medeniyet söylemi ile oluşturulan yumuşak gücün daha çok Türk geçmişine referansla üretildiği görülmektedir. Bu bölgede yeni kurulan Türki cumhuriyetler ile yakın ilişkiler kurma politikası Turgut Özel döneminde başlamış, AK Parti döneminde de devam etmiştir. Son dönemde başta Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan olmak üzere tüm Türk devletleri ile kapsamlı ilişkiler oluşturulmuştur. Örneğin, Azerbaycan ile Türkiye 'tek millet iki devlet' mottosu ile ilişkilerini tanımlamaktadırlar. Bunun yanında bölgede Gürcistan ile çok yakın ilişkiler tesis edilmiştir. Batum, Türkiye'nin bir iç havalimanı gibi hizmet görmekte, iki ülke arasındaki ziyaretlerde nüfus kimlik kartı yeterli olmaktadır. Bu bağlamda Orta Asya bölgesinde de Türkiye'nin belirli bir yumuşak güç etkinliği olduğu söylenebilir. Bununla beraber Orta Asya bölgesinde Azerbaycan-Ermenistan geriliminden dolayı yumuşak güç kullanımına dikkat edilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin hem iç politikada Ermeniler ile hem de dış politikada Ermenistan ile kurmaya çalıştığı ilişkiler Azerbaycan tarafından hoş karşılanmamaktadır. Türkiye'nin Ermenistan ile imzaladığı protokolden sonra Azerbaycan hükümeti tepki

göstermiş, bunun üzerine de dışişleri bakanı Davutoğlu ve başbakan Erdoğan ayrı ayrı Azerbaycan'ı ziyaret edip durumu izah etmişlerdir.

Bu çerçevede Balkanlarda olduğu gibi Orta Asya'da Türkiye'nin yumuşak gücünü kullanarak bir ülke ile ilişki kurarken dikkat etmesi gereken sınırlar vardır. Türkiye, sadece muhatap devlette oluşacak algıya bakmamalı, bu devletin gerilim yaşadığı diğer devletlerde oluşacak algıyı da göz önünde bulundurmalıdır.

Ortadoğu bölgesinde kullanılan yumuşak güce bakıldığında ise AK Parti döneminde Arap toplumundaki Türkiye algısının değiştiği ve yumuşak gücün arttığı ifade edilebilir.³⁰⁴ Bu artışın sağlanmasında medeniyet söyleminin yaptığı katkılar, daha öncede ifade edildiği gibi İslam medeniyeti değerlerinin savunulması, Batı medeniyetine eleştiriler ve ikili ilişkilerde sağlanan ilerleme olduğu söylenebilir. Türkiye'nin Arap Birliği'ne gözlemci statüsünde üye olması, TESEV Raporu bu duruma örnek gösterilebilir. Bir başka örnek ise Katar merkezli Al Jazeera televizyonun Arap ülkeleri haricindeki ikinci ofisini Washington'dan sonra Ankara'ya açması gösterilebilir. Arap kamuoyunun en önemli kanalı olan Al Jazeera'nın Türkiye gündemine ilgi duyması, Arap toplumu içinde Türkiye'ye duyulan merakın da bir göstergesidir.³⁰⁵ Bu ve benzeri göstergeler Türkiye'nin Ortadoğu'da yumuşak gücünü artırdığını belirtmektedir.

Türkiye'nin yakın kara havzası içinde bulunan Ortadoğu bölgesinin ekonomik bir alanda olması bölgeyi Türkiye için önemli kılmaktadır. Bu nedenle Altınay'ın da belirttiği gibi Türkiye'nin yumuşak gücü Ortadoğu için kilit bir önem taşımaktadır.³⁰⁶ Bunun yanında Türkiye'nin Balkanlar da olduğu gibi Ortadoğu'da kullandığı dile ve üsluba dikkat etmesi gerekir. Ortadoğu toplumlarını toplumsal hafızası da Balkanlar gibi Türkiye'yi Osmanlı Devleti'nin bir devamı olarak görmeye yatkın bulunmaktadır.³⁰⁷ Bu nedenle de Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik olarak Osmanlı geçmişi üzerinden yaptığı değerlendirmeler Yeni-Osmanlıcılık

³⁰⁴ Altınışık, **a.g.e.**, s. 43.

³⁰⁵ Altınay, **a.g.e.**, s.59.

³⁰⁶ **A.e.**, s. 61.

³⁰⁷ Oran, **a.g.e.**, s. 198.

eleştirilerini başlatmaktadır. İç kamuoyunda olumlu karşılanan bu söylem, Ortadoğu'da tepkiyle karşılanmaktadır.³⁰⁸

Yumuşak güç kullanımının Ortadoğu bölgesinde kullanımı incelenirken dikkat edilmesi gerek bir nokta ise gücün etkinliğindeki değişimdir. Örneğin Suriye üzerinde yumuşak gücü ile çok etkin olan Türkiye, Arap Baharı sürecine kadar Beşar Esad'a demokratikleşme ve insan hakları konusunda çeşitli reformlar yaptırabilmiştir. Buna rağmen Arap baharı ile birlikte ilişkiler gerilmiş, bugüne gelindiğinde Türkiye muhalifleri destekleyecek oranda sert güç unsurlarına başvurmuştur. Benzer bir şekilde Mısır'da Mursi döneminde yumuşak gücü ile çok etkin olan Türkiye askeri darbe sonrası bu etkisini kaybetmiştir. Suudi Arabistan ile olan ilişkileri de Türkiye'nin Mısır'daki askeri darbeye olan tavrı nedeniyle durağanlaşmıştır. Irak ile olan ilişkiler de son dönemde gerilmiştir. Bu noktada sorulması gereken soru yumuşak gücün sınırları nedir? sorusudur. Yumuşak güç kullanımında muhataptaki imajın önemi vurgulanmalı ve bu unsura dikkat edilmelidir.. Bu örneklerde oluşan farklılık muhataptaki imajın farklılaşmasından kaynaklanmaktadır. Belirtilen ülkelerdeki yönetimler artık Türkiye'nin kullandığı söylemi ve üslubu çekici bulmamakta, aksine eleştirel ve düşmanca algılamaktadırlar. Irak'ta demokrasi kültürünün gelişmesini isteyen Türkiye, Irak tarafından 2008-2009 yıllarında teşekkür ifadeleri ile cevaplanırken, son dönemde içişlerine karışmak ile suçlanabilmektedir. Bu durum göstermektedir ki yumuşak güç kullanımında muhataptaki algı çok önemlidir. Aynı söylemin Libya veya Tunus'ta olumlu karşılanırken Mısır ve Suriye'de farklı algılanmasının temel sebebi de budur. Buradan hareketle yumuşak güç unsurlarının zamandan ve ülkelerin iç siyasetlerinden bağımsız olmadığına dikkat çekilmelidir. Şimdi verilen olumlu ya da olumsuz örnekler de gelecekte, farklılaşabilir

Bu çerçevede Ortadoğu bölgesi için medeniyet kavramı ile üretilen söylemin bölgede Türkiye'nin yumuşak gücünü artırdığı ifade edilebilir. Bununla beraber Arap milliyetçilerinin ve Arap Baharı ile oluşan süreçte bazı ülkelerin Türkiye'nin kullandığı yumuşak gücü yeni-Osmanlılık olarak nitelendirdiği ve düşmanca tavır

³⁰⁸ A.e., s. 198.

izlediği de görülmektedir. Bu noktada Türkiye'nin yumuşak güç kullanımında muhatapta oluşacak algıyı iyi hesaplaması ve özellikle Ortadoğu bölgesi için Osmanlı mirası vurgusu yapmaması gerekmektedir.

Sonuç olarak Türkiye'nin AK Parti döneminde Balkanlar, Orta Asya ve Ortadoğu bölgelerinde medeniyet söylemi etrafında bir yumuşak güç oluşturduğu ifade edilebilir. Fakat, bu yumuşak gücün bir sınırı bulunmaktadır. Türkiye, bu bölgelerde Osmanlı mirası vurgusunu ön plana çıkardığında yeni-Osmanlıcılık eleştirilerine maruz kalmaktadır. Ayrıca, bir ülkede medeniyet söylemi etrafında oluşturulan yumuşak güç, bu ülkenin gerilim yaşadığı ülkelerde tepkiyle karşılanabilmektedir. Bu bağlamda Türkiye, bu bölgelerde medeniyet birikimi ve söylemi etrafında oluşturduğu yumuşak gücünü kullanırken yukarıda belirtilen sınırlara dikkat etmelidir.

SONUÇ

Bu çalışmanın temel varsayımı, 2002 sonrası Türk dış politikasının medeniyet kavramıyla açıklanabileceği, anlamlandırılabiliridir. Bu kavram etrafında üretilen söylem, AK Parti döneminde Türk dış politikası sözcüleri tarafından Türkiye için yapılan ‘düzen kurucu’, ‘merkez ülke’, ‘bölgesel güç’, ‘çok boyutlu diplomasi’, ‘Medeniyetler İttifakı’nın sembolü’ gibi kavramsallaştırmaları desteklemektedir ve açıklamaktadır. Bununla birlikte Türk dış politikasında medeniyet söylemi bir yumuşak güç olarak karşımıza çıkmıştır.

AK Parti döneminde Türk dış politikasının dilinin ve üslubunun değiştiği açık bir gerçekliktir. Bu çalışma, değişen bu dili ve üslubu dış politika sözcülerinin konuşma metinlerinde medeniyet kavramının izlerini sürerek anlamaya çalışmıştır. Medeniyet kavramının seçilmesinin sebebi girişte de belirtildiği gibi medeniyet kavramının merkez bir kavram olması, Türkiye’nin toplumsal hafızasında bir yerinin olması ve AK Parti döneminde kavramın önceki dönemlerden farklı ve yoğun bir biçimde kullanılmış olmasıdır. Bu noktada Kalın’ın şu ifadeleri önemlidir: “Semiyolojik açıdan bakıldığında Türk siyasetinin ve dış politikasının yeni kelimeleri ve kavramları, derindeki zihinsel dönüşümün kayda değer göstergeleri olarak not edilmelidir.”³⁰⁹ AK Parti döneminde medeniyet kavramının tekrardan anlamlandırılması, bu bağlamda kavramı Kalın’ın ‘yeni kavramları’ndan biri yapmaktadır. Bu çalışma boyunca yapılan da Kalın’ın ifade ettiği gibi medeniyet kavramı üzerinden dış politikada zihinsel dönüşümü okuma çabasıdır.

Girişte ve birinci bölümde teorik olarak konstrüktivizmin kültür ve kimliğe verdiği önem ele alınmıştır. Bunun yanında dış politikanın iç politikadaki iktidar mücadelelerinin ve kimlik tartışmalarının bir sonucu olduğu ön kabul olarak ortaya konmuştur. Bu çerçevede konstrüktivizmin karşılık inşa süreci anlayışının uluslararası sistem ile devlet arasında ve dış politika ile iç politika arasında olduğu ifade edilmiştir. Medeniyet kavramının Türkiye’de tarihsel olarak gerek iç politikada gerekse dış politikada taşıdığı önem, kavram üzerinden yapılacak analizlerin

³⁰⁹ İbrahim Kalın, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, <http://www.kdk.gov.tr/yeni08//sag/kamu-diplomasisine-bakis/20>, 4 Mart 2014.

karşılıklı inşa süreci içinde değerlendirilmesinin de imkanını sunmuştur. Ayrıca, medeniyet birikiminin bir ülke içi yumuşak güç unsuru olacağı ortaya konmuştur.

Tezde öncelikle medeniyet söylemi iki bölüm altında ele alınmıştır. Birinci bölümde Türk dış politikasının medeniyet kavramı ile ilişkisi ve İslam medeniyeti bağlamında nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Birinci bölümün ilk kısmında dış politikanın medeniyet kavramı ile anlatım örnekleri ifade edilmiştir. Bu kısımda Atatürk'ün ortaya koyduğu muasır medeniyet kavramının dış politikada sürekliliğini devam ettirdiği ortaya konmuştur. Bunun yanında teorik olarak Türkiye'nin 'düzen kurucu' olma hedefi ile medeniyet kavramı arasında bir ilişki olduğu dış politika sözcülerinin ifadelerinden yola çıkılarak belirtilmiştir. Ayrıca AK Parti döneminde dış ekonomik yardımların artmasında dış politika yapımcıların medeniyet bilincinin etkisi olduğu ortaya konmuştur. Bu kısımda, Türk dış politika sözcülerinin medeniyet söylemi ile iç kamuoyunu ve toplumun muhayyilesini de yönlendirdiği belirtilmiştir. Burada 'merkez ülke' kavramsallaştırmasının aslında Türkiye'nin kadim medeniyet birikimine dönüşünü belirttiği dış politika sözcülerinin ifadeleriyle ortaya konmuştur. Ayrıca, AK Parti döneminde medeniyet söylemi ile birlikte Türkiye toplumuna bir özgüven ve vizyon verilmeye çalışıldığı bu kısımda iddia edilmiştir.

Bu bölümün ikinci kısmında ise ikili ve bölgesel ilişkilerde Türk dış politika sözcülerinin vurgu yaptığı ortak medeniyet birikimi söylemi ele alınmıştır. Türkiye'nin gerek bir bölge için vizyonunu anlatan konuşmalarda gerekse ikili ilişkiler çerçevesinde yapılan konuşmalarda medeniyet kavramı sıklıkla kullanılmıştır. Bu söylem tarzında Türkiye'nin muhatap bölge veya devlet ile olan tarihi ve kültürel ilişkileri ön plana çıkarılmış, muhatap bölge veya devlette bir yumuşak güç oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde kültürel öğelerden yola çıkılarak siyasi ilişkiler için bir zemin oluşturulamaya çalışılmıştır.

Bu bölümün üçüncü kısmında ise Türkiye'nin AK Parti döneminde dış politika söyleminde daha fazla öne çıkardığı İslam medeniyeti söylemi ele alınmıştır. Bu söylem içinde dikkati çeken Türkiye'nin kendini net bir şekilde İslam medeniyetinin bir parçası olarak görmesidir. Bu dönemde İslam medeniyetinin değerlerinin Türkiye

tarafından Medeniyetler İttifakı Girişimi gibi projelerle global düzeyde savunulduğu ifade edilebilir. Bu şekilde Türkiye kendi jeokültürel havzasına dönmeye çalışmış, merkez ülke olma hedefini gerçekleştirmek için çaba göstermiştir. Bu söylem içerisindeki önemli noktalardan biri de Türkiye'nin İslam medeniyetinin değerlerini ve tarihi geçmişini ön plana çıkararak İslam dünyasına yaptığı reform çağrılarının olmasıdır.

Bu bölümün son kısmında ise Türk dış politikası sözcüleri tarafından şehirlere referans ile üretilen medeniyet söylemi ele alınmıştır. Bu söylem temel olarak iki yöntem ile uygulanmıştır. Birincisi, Türkiye'nin şehirlerinin tarihi geçmişleri anlatılarak dış politika ilkelerinin ortaya konmasıdır. Bu dönemde Diyarbakır'a referansla Afro-Avrasya, Edirne'ye referansla Balkanlar, İzmir'e referansla Akdeniz, Mardin'e ve İstanbul'a referansla merkez ülke politikaları anlatılmıştır. Şehirlere referansa dış politika ilkelerinin anlatılması, Türkiye'nin bu dönemde kadim medeniyet birikiminin bir sonucu olan dış politika yürüttüğünün bir göstergesidir. İkinci yöntem ise belirli bir coğrafyadaki şehirlerin ortak medeniyet birikimi içinde değerlendirilmesidir. Bu şekilde Türk dış politikası sözcülerinin zihinlerindeki jeopolitik tasavvuru anlaşılabilir.

Medeniyet söyleminin incelendiği ikinci bölümde ise medeniyetler arası uyum söylemi ele alınmıştır. Bu bölümün ilk kısmında Türk dış politika sözcüleri tarafından sıklıkla dile getirilen Türkiye'nin medeniyetler arası uyumun sembolü olduğu ifadeleri ve Medeniyetler İttifakı Girişimi incelenmiştir. Türkiye'nin kadim medeniyet birikimi dolayısıyla dünyadaki tüm medeniyet havzaları ile ilişki kurduğu ifadeleri bu söylem tarzında sıklıkla görülmektedir. Dünyada gerçekleşecek ideoloji ve medeniyet temelli bir çatışma ortamının en fazla etkileyeceği ülkelerden birinin Türkiye olacağı bir gerçektir. Böyle bir durumda iki medeniyet arasında tercih yapmak zorunda kalacak olan Türkiye'nin çok boyutlu diplomasi politikası zarar görecektir. Bu noktada Türkiye, hem bu ortamın yaşanmasını engellemek hem de 11 Eylül sonrasında artan İslam ile Batı arasındaki gerilimi ortadan kaldırmak için dış politikasında medeniyetler arası uyum söylemini yoğun bir şekilde kullanmıştır. Bu söylemin bir yumuşak güç olarak kullanılması da Avrupa Birliği sürecinde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin İslam ile Batı medeniyetini bir arada barındıran bir ülke

olarak Avrupa Birliği'ne girmesinin evrensel değerlere ve bu iki medeniyete verilecek önemli bir mesaj olduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Avrupa Birliği sürecinde medeniyetler arası uyum söylemi de bu bölümün ikinci kısmında incelenmiştir.

Bu bölümün üçüncü kısmında medeniyetler arası uyum söylemine zarar veren Batı dünyasının bazı uygulamalarının Türkiye tarafından eleştirilmesi ele alınmıştır. Türkiye, AK Parti döneminde Mısır, Gazze vb. durumlarda Batı dünyasının ikircikli tutumunu sert bir şekilde eleştirmiştir. Bu eleştirilerde zaman zaman Batı dünyası genel olarak ifade edilmiş zaman zaman da bir ülke ismi direkt olarak belirtilmiştir. Bu bölümün son kısmında ise İslam medeniyetinin terörle ilişkilendirilmesine yapılan itirazlar ele alınmıştır. Türk dış politikası sözcüleri bu söylem tarzında sadece İslam medeniyetinin değil, tüm medeniyetlerin terörle ilişkilendirilemeyeceğini vurgulamış, İslam'ın bir barış dini olduğunu ifade etmiştir.

Dördüncü bölümde ise medeniyet söylemine yapılan eleştiriler tartışılmıştır. İlk kısımda Türk dış politikasında medeniyet söylemi içinde süreklilik ve değişim unsurları ortaya konmuştur. Bu çerçevede çok boyutlu diplomasi ve merkez ülke kavramlarının medeniyet söylemi içinde değişen ve yeni unsurlar olduğu söylenebilir. Yapılan eleştirilere bakıldığında da bu iki değişim unsuruna eleştiriler yapıldığı görülmüştür. Çok boyutlu diplomasiye yapılan eleştiriler eksen kayması diye ifade edilen bir literatür içinde kendine yer bulmuştur. Bu eleştirilerdeki temel vurgu Türkiye'nin Batı medeniyetinden koptuğudur. AK Parti döneminde Avrupa Birliği ve Amerika ile olan ilişkilerin diğer dönemler ile kıyaslandığında çok ileri düzeyde olduğu görülecektir. Bu çerçevede yapılan eleştirilerin yersiz olduğu, gerçeğin sadece kadim medeniyet birikiminin bir gereği olarak farklı medeniyet havzalarıyla ilişkiye geçilmesi olduğu ifade edilmiştir. Diğer bir eleştiri konusu ise merkez ülke kavramsallaştırmasıdır. Türkiye'nin ekonomik ve siyasi olarak böyle bir hedefi gerçekleştirmesinin, düzen kurucu olmasının imkansız olduğu bu eleştirilerde vurgulanmıştır. Bu eleştirilerin önemli argümanları vardır ve Türkiye'nin bu konuda stratejileri iyi belirlenmiş bir politika gütmesi gerektiği bir vakıadır. Bunun yanında bu kavramsallaştırma ile toplumun muhayyilesinin değiştirilmeye çalışılması da önemli bir adım olarak görülmelidir.

Son bölümde ise medeniyet söyleminin bir yumuşak güç unsuru olarak uygulamaları ve değerlendirmesi yapılmıştır. Türkiye AK Parti döneminde medeniyet söylemini bir yumuşak güç unsuru olarak kullanmıştır. Bu kullanımın Ortadoğu, Orta Asya, Balkanlar ve Avrupa bölgelerinde bir etkisi olduğu ifade edilebilir. Fakat, Türk dış politikasının bu gücü kullanırken sadece muhatap devletteki algıyı düşünmesi, bu devletin gerilim veya sıkıntılar yaşadığı devletteki algıları düşünmemesi Türkiye'ye Sırbistan ve Azerbaycan örneklerinde görüleceği gibi belirli sıkıntılar doğurmuştur.

Sonuç olarak, bu çalışmada Türk dış politikasında kapsamlı bir medeniyet söyleminin var olduğu ortaya konmuştur. Bu söylem üzerinden yapılacak analizlerin Türk dış politikasının genel ilkelerinin, felsefesinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Medeniyet söylemi ile bir yumuşak güç oluşturulduğu ve bu gücün etkin bir şekilde kullanıldığı belirtilmiş, Türkiye'nin bu söylemini oluştururken belirli konulara dikkat etmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

KAYNAKÇA

- Adler, Emanuel: **Commutarian International Relations: The Epistemic Foundations of International Relations**, Routledge, London and New York, 2005.
- Alpay, Mahmut: **Türk Dış Politikasında Medeniyet Söylemi ve Yeniden Yapılanma**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Altınay, Hakan: “Turkey’s Soft Power: An Unpolished Gem or an Elusive Mirage?”, **Insight Turkey**, Cilt 10 Sayı 2, 2008.
- Altunışık, Meliha Benli : “The Possibilities and Limits of Turkey’s Soft Power in the Middle East”, **Insight Turkey**, Cilt 10 Sayı 2, 2008.
- Apaydın, Utku Ali Rıza: **Soft Power in Turkish Foreign Policy Under The AK Party Governments 2002-2009**, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Aras, Bülent; Akpınar, Pınar: “Türk Dış Politikası’nda Davutoğlu Dönemi: 2009 Değerlendirmesi”, **Türk Dış Politikası Yıllığı 2009**, Ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Muhittin Ataman, SETA Yayınları, Ankara, 2011.
- Aydın, Aydın: “The Perception Over The Change Of Axis In Turkish Foreign Policy In Terms Of Liberal Perspective Between 2002 – 2010”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 18, 2013.

- Balcı, Ali: “Diskors ve Pratik Olarak Dış Politika”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 4 Sayı 15, 2007.
- : **Türk Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar**, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Balcı, Ali; İmiş, Nebi: “Turkey’s Role in the Alliance of Civilizations: A New Perspective in Turkish Foreign Policy?” **Turkish Studies**, Cilt 9 Sayı 3, 2008.
- Barlas, Mehmet: “Sezer’in, Erdoğan’la uyuşmadığı biliniyor”, **Sabah**, 11 Nisan 2004.
- Bayraklı, Enes: **Turkish Foreign Policy in Transition: The Emergence of Kantian Culture in Turkish Foreign Policy (A holistic Konstruktivist Approach)**, Viyana Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, 2012.
- Beng, Phar Kim: “Turkey’s Potential as a Soft Power: A Call for Conceptual Clarity”, **Insight Turkey**, Cilt 10 Sayı 2, 2008.
- Brown, Chris; Ainley, Kristen: **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, Sümer Kitabevi, İstanbul, 2013.
- Çamır, Mehmet: **Yumuşak Güç Kavramı ve Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç**, T.C Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Çandar, Cengiz: “Türkiye için ‘ksen kayması’ söz konusu mu?”, **Hürriyet**, 20 Ekim 2009
- Dalay, Galip; Friedman, Dov: “The Ak Party and Evolution Turkish Political Islam’s Foreign Policy”, **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 2, 2013.

- Davutoğlu, Ahmet: **Teoriden Pratiğe: Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar**, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.
- : **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul, 2008.
- : "Medeniyetlerin Ben-idraki", **Divan Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi**, Cilt 2 Sayı 3 (1997/2).
- Duran, Burhanettin: "Understanding the AK Party's Identity Politics: A Civilizational Discourse and its Limitations", **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 1, 2013.
- Ekinci, Mehmet Uğur: A Golden Age of Relations: Turkey and The Western Balkans During The Ak Part Period, **Insiht Turkey**, Cilt 16 Sayı 1, 2014.
- Erdoğan, Recep Tayyip: **Küresel Barış Vizyonu**, Medeniyetler İttifakı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Erguvan, Esra: **The Instruments of Soft Power Within Turkish Foreign Policy in the Post-Cold War Era: Turkish International Cooperation and Development Agency(TIKA) as a Case of Turkey's Soft Power Application**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Erken, Ali: "Re-Imagining the Ottoman Past in Turkish Politics: Past and Present", **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 3, 2013.
- Erkul, Yusuf: **Türkiye'nin Ortadoğu'ya Yönelik Dış Politikasında Ahmet Davutoğlu Etkisi: Lider Düzeyi Analizi**,

- Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Erşen, Emre: “Geopolitical Codes In Davutoğlu’s Views Toward The Middle East”, **Insigh Turkey**, Cilt 16 Sayı 1, 2014.
- Gören, Ramazan: “Türk Dış Politikasında Vizyon ve Revizyon”, **Doğu’dan Batı’ya Dış Politika: AK Parti’li Yıllar**, Ed. Zeynep Dağı, Orion Yayınları, Ankara, 2006.
- Guida, Michelangelo: “The Serves Syndrome and “*Kompla*” Theories in the Islamist and Secular Press”, **Turkish Stuides**, Cilt 9 Sayı 1, 2008.
- Gül, Abdullah: **Yeni Yüzyılda Türk Dış Politikası’nın Ufukları**, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007.
- Günay, Vahit: **Türk Dış Politikasında Güncel Yaklaşımlar ve Eksen Kayması Tartışmaları: 2002- 2012**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Gündüz, Mustafa: “Said Halim Paşa’da ‘Medeniyet’ Kavramı”, **İslami Araştırmalar**, Sayı 21, 2010.
- Haşimi, Cemalettin: “Turkey’s Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation”, **Insight Turkey**, Cilt 16 Sayı 1, 2014.
- Heper, Metin: “Islam, Conservatism, and Democracy in Turkey: Comparing Turgut Özal and Recep Tayyip Erdoğan” **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 2, 2013.

- İnat, Kemal; Duran, Burhanettin: “AKP Dış Politikası: Teori ve Uygulama”,
Doğu’dan Batı’ya Dış Politika: AK Parti’li Yıllar,
Ed. Zeynep Dağı, Orion Yayınları, Ankara, 2006.
- Kalın, İbrahim : “Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri:
Medeniyet Kavramına Giriş”, **Divan Disiplinler Arası
Çalışmalar Dergisi**, Cilt 15 Sayı 29, 2010.
- : İslam ve Batı, İSAM Yayınları, İstanbul, 2007.
- : “Türkiye, Batı’dan kopuyor... Yeniden!”, **Sabah**, 31
Ekim 2009
- Kanat, Kılıç Buğra: “Theorizing The Formation of Turkish Foreign
Policy”, **Insight Turkey**, Cilt 16 Sayı 1, 2014.
- Karadeli, Cem: “Ortadoğu’ya Yönelik Türk Dış Politikasında
Kırılmalar ve Yenilikler”, **Akademik Ortadoğu**, Cilt 2
Sayı 1, 2007.
- Kardaş, Şaban: “Türk Dış Politikasında Eksen Kayması?”, **Akademik
Ortadoğu**, Cilt 5 Sayı 2, 2011.
- Karpat, Kemal: **Türk Dış Politikası Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul,
2012.
- Kaya, Sezgin: “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”,
Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı 63-3
- Koçer, Gökhan: “Türk Dış Politikasında Din Unsuru”, **Akademik
Ortadoğu**, Cilt 1 Sayı 1, 2006.
- Köse, Talha: “The Alliance of Civilizations: Possibilities of Conflict
Resolution at the Civilizational Level”, **Insight
Turkey**, Cilt 11 Sayı 3, 2009.

- Kösebalaban, Hasan: “Torn Identities and Foreign Policy: The Case of Turkey and Japan”, **Insight Turkey**, Cilt 10 Sayı 1, 2008.
- Küçükcan, Talip; Küçükkeleş, Müjge: “European Views of Turkish Foreign Policy”, **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 1, 2013.
- McDonald, Deniz Bingöl: “Imperial Legacies and Neo-Ottomanism: Eastern Europe and Turkey”, **Insight Turkey**, Cilt 14 Sayı 4, 2012.
- Nye Jr, Joseph S.: “Soft Power”, **Foreign Policy**, Sayı 80, 1990.
- Nye Jr, Joseph S.: **Soft Power: The Means To Success In World Politics**, Public Affairs, New York, 2004.
- Oğuzlu, Tarık: “Soft Power in Turkish Foreign Policy”, **Australian Journal of International Affairs**, Cilt 61 Sayı 1, 2007.
- Oran, Baskın: “Dönemin Bilançosu”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (2011-2012) Cilt III**, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Öner, Selen: “Soft Power in Turkish Foreign Policy: New Instruments and Challenges” **Euxenious** 10, 2013.
- El-Osmani, Saadeddin; Davutoğlu, Ahmet; Küçükcan, Talip: **Demokratik Dönüşüm ve Ortak Bölgesel Vizyon**, Seta Panel, Ankara, 2012.
- Perthes, Volker: “Turkey’s Role in the Middle East: An Outsider’s Perspective”, **Insight Turkey**, Cilt 12 Sayı 4, 2010.

- Purtaş, Fırat: Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi”, **Akademik Bakış**, Cilt 7 Sayı 13, 2013.
- Somun, Hajrudin: “Turkish Foreign Policy in the Balkans and “Neo-Ottomanism: A Personal Account”, **Insight Turkey**, Cilt 13 Sayı 3, 2011.
- Sunar, Burcu: **Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Dış Politika Söyleminin Biçimlenmesinde Bir Etken Olarak Siyasi İlahiyat**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2013.
- Şenol, Aylin: **Understanding the New Activism of Turkey in the Middle East: Turkey as an Emerging Soft Power**, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010
- Şentürk, Recep : **İslam Dünyasında Modernleşme ve Toplum Bilim**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Tayyar, Arı: **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, MKM Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Turan, Kürşad: “Türk Dış Politikasında Eksen Kayması”, **Ortadoğu Analiz**, Cilt 2 Sayı 18, 2010.
- Türbedar, Erhan: “Turkey’s New Activism in the Western Balkans: Ambitious and Obstacles”, **Insight Turkey**, Cilt 13 Sayı 2, 2011.
- Ünal, Mustafa: “Erdoğan’ın dış politika vizyonu”, **Zaman**, 16 Şubat 2007.

Yeşiltaş, Murat; Balcı, Ali “A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map”, **SAM Papers**, Ankara, 2013.

Wendt, Alexander: **Social Theory of International Politics**, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

Wodka, Jakub; Kuzmicz, Sarah: “European Union and Turkey in the Post Arab Spring Era: Mapping Strategic Interest in the Turbulent Neighborhood”, **Insight Turkey**, Cilt 15 Sayı 3, 2013.

İnternet Kaynakları

Atatürk, Mustafa Kemal, “10. YIL NUTKU”,
http://www.meb.gov.tr/belirliGunler/29ekim/index_nutuk.htm.

Kalın, İbrahim, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”,
<http://www.kdk.gov.tr/yeni08//sag/kamu-diplomasisine-bakis/20>.

“Almanya’daki Türkler zenginlik olarak görülmeli”, 2 Kasım 2011,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/almanya-goc-eden-turkleri-zenginlik-olarak-gormeli/15432>.

“Afrika Günü’ Toplantısında Yaptıkları Konuşma”, 26 Mayıs 2011,
<http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/79946/afrika-gunu-toplantisinda-yaptiklari-konusma.html>.

“Arap halklarını kardeşimiz olarak görüyoruz”, 22 Nisan 2012,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/arap-halklarini-kardesimiz-olarak-goruyoruz/24965>.

“Asya-Pasifik Bölgesi: “Küresel Ekonominin Parlayan Yıldızı”, 8 Mart 2011,
<http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/79139/asyapasifik-bolgesi-kuresel-ekonominin-parlayan-yildizi.html?c=584>.

“Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'ni Ziyaretlerinde Yaptıkları Konuşma”, 2 Şubat 2008, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56477/avrupa-birligi-genel-sekreterligini-ziyaretlerinde-yaptiklari-konusma.html>.

“Aynaya bakacak yüzleri kalmadı”, 17 Ağustos 2013,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/aynaya-bakacak-yuzleri-kalmadi/50873>.

“Babam, Erdoğan’a emanet etti!”, <http://gundem.bugun.com.tr/babam-erdogana-emanet-etti-haberi/172804>.

Başbakan Erdoğan, Brüksel’de kendisini karşılayan binlerce Türk vatandaşına hitap etti., 20 Ocak 2014,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=f39a5dbe-1517-4843-9fc9-ff1f629260c3.

“Başbakan Erdoğan, Esenler Belediyesi Şehir Yazarları ve Akademisyenleri Toplantısına katıldı.”, 9 Şubat 2014,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=d4aeae02-c070-423c-9e5f-a74cd50dd1ef.

“Başbakan Erdoğan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mecidiyeköy-Kağıthane-Alibeyköy-Mahmutbey Metro Hattının Temel Atma Törenine katıldı.”, 9 Şubat 2014, http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=d86e9a05-81c2-428b-acb4-ef85ae56500d.

“Başbakan Erdoğan, İsveç Başbakanı Reinfeldt ile ortak basın toplantısı düzenledi.”, 7 Kasım 2013,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=ee6e1563-0df2-4eee-a861-9e66a76eb264.

“Başbakan Erdoğan, Kosova Demokratik Türk Partisinin Prizren şehir merkezinde düzenlediği mitingde konuştu.”, 23 Ekim 2013,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=4239d44e-7a50-4957-a7df-995f60d0f7dd.

“Başbakan Erdoğan “Küresel Sorunlar Karşısında Türkiye ve AB İçin Ortak Bir Gelecek” Konferansına Katıldı.”, 7 Haziran 2013,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=ff2b6caa-e5ad-4ccd-ae1a-afa4d934fa39.

Başbakan Erdoğan, Malezya Başbakanı Razak ile ortak basın toplantısı düzenledi”, 10 Ocak 2014,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=4bf2aa36-2d52-4f45-a816-7a19d23119ef.

“Başbakan Erdoğan Türkiye İnovasyon Haftası toplantısına katıldı”, 30 Kasım 2013,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=a25f7b8f-1d39-4a01-9f10-4b7495a29cda.

“Başbakan Erdoğan Türkmenistan’a gitti.”, 15 Ağustos 2013,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=88934b18-edd6-404a-afe7-a631ad0605dd.

“Başbakan Erdoğan, Yurt Dışındaki Türk Bilim İnsanları Kurultayı’nın kapanış oturumuna katıldı.”, 5 Temmuz 2013,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Article/pg_Article.aspx?Id=733e10a4-90ba-4f49-b67a-a137ba35cbc6.

Birinci Büyükelçiler Konferansı Dolayısıyla Verdikleri Yemekte Yaptıkları Konuşma”, 18 Temmuz 2008, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56429/birinci-buyukelciler-konferansi-dolayisiyla-verdikleri-yemekte-yaptiklari-konusma.html>.

“Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na hitap etti”, 22 Eylül 2011,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-erdogan-bm-genel-kurulunda/13278>.

“Biz susanlardan olmayacağız”, 24 Şubat 2013,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/biz-susanlardan-olmayacagiz/38691>.

“Büyük Selçuklu Mirası Projesi Tanıtım Toplantısı'nda Yaptıkları Konuşma”, 18 Haziran 2013, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/86542/buyuk-selcuklu-mirasi-projesi-tanitim-toplantisinda-yaptiklari-konusma.html>.

“Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül’ün TBMM’de Yaptıkları Konuşma”, 28 Ağustos 2007, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56540/cumhurbaskani-sayin-abdullah-gulun-tbmmde-yaptiklari-konusma.html>.

“Davutoğlu’nda 2023 için tarihi çıkış”,
<http://www.haber7.com/siyaset/haber/743943-davutoglundan-2023-icin-tarihi-cikis>.

“Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül’ün 9 Mayıs Avrupa Günü Vesilesiyle Yayınladıkları Mesaj”, 8 Mayıs 2006,
www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/BAKANLAR/AbdullahGul_makaleleri.pdf.

“Dışişleri Bakanı ve Başmüzakereci Sayın Ali Babacan’ın Eğitim Derneği 80.yıl Uluslararası Eğitim Forumu vesilesiyle “Ab Katılım Sürecinde Eğitim Yeri” konulu Açılış Konuşması”, 30 Ocak 2008, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ve-basmuzakereci-sayin-ali-babacan-in-egitim-dernegi-80-yil-uluslarasi-egitim-forumu-vesilesiyle.tr.mfa>.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun “Arap Uyanışı ve Ortadoğu’da Barış: Müslüman ve Hristiyan Perspektifler” Konferansı Kapsamında Yaptıkları Konuşma, 7 Eylül 2012, İstanbul”, 7 Eylül 2012, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-arap-bahari-ve-yeni-ortadogu-da-baris-musluman-ve-hritiyan-perspektifler-konferans.tr.mfa>.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Diyarbakır Dicle Üniversitesinde Verdiği “Büyük Restorasyon: Kadim’den Küreselleşmeye Yeni Siyaset Anlayışımız” Konulu Konferans, 15 Mart 2013, Diyarbakır”, 15 Mart 2013,

http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ahmet-davutoglu_nun-diyarbakir-dicle-universitesinde-verdigi-_buyuk-restorasyon_-kadim_den-kuresellesmeye-yeni.tr.mfa.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Beşinci Büyükelçiler Konferansı Kapsamında İzmir Üniversiteler Platformu Tarafından Düzenlenen Toplantıda Yaptıkları Konuşma, 5 Ocak 2013, İzmir” 5 Ocak 2013,
http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-besinci-buyukelciler-konferansi-kapsaminda-izmir-universiteler-platformu-tarafindan-d.tr.mfa.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun İstanbul Şehir Üniversitesi’nde Yaptığı Konuşma”, 19 Temmuz 2012, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-istanbul-sehir-universitesi_nde-yaptigi-konusma-19_07_2012.tr.mfa.

Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun KANAL 24 Televizyonunda Yayımlanan ‘24 ÖZEL’ Programında Verdikleri Özel Mülakat, 9 Ocak 2014”,
http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-kanal-24-televizyonunda-yayimlanan-_24-ozel_-programinda-verdikleri-ozel-mulakat_-9-o.tr.mfa.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda Yaptığı Konuşma, 6 Kasım 2012, Ankara”, 6 Kasım 2012,
http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu_nun-tbmm-plan-ve-butce-komisyonunda.tr.mfa.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Türk Ocakları’nın Kuruluşunun 100. Yılıni Kutlama Etkinlikleri Kapsamında Düzenlene “Büyük Türkiye’ye Dopru” Sempozyumunda Yaptığı Konuşma, 26 Mart 2011”, 26 Mart 2011,
http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-turk-ocaklari_nin-kurulusunun-100_-yilini-kutlama-etkinlikleri-kapsaminda-duzenlenen.tr.mfa.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Türkiye Diyanet Vakfı Tarafından Düzenlenen II. Uluslararası Kültür Şenliğinde Yaptığı Konuşma, Anadolu Gösteri ve Kongre Merkezi, Ankara, 1 Haziran 2013”, 1 Haziran 2013,
http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-turkiye-diyanet-vakfi-tarafindan-duzenlenen-ii_-uluslararasi-kultur-senliginde-yaptigi-konusma-anadolu-gosteri.tr.mfa.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu Toplantısında Yaptıkları Konuşma, 17.06.2013, Ankara”, 17 Haziran 2013,
http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-yurtdisi-vatandaslar-danisma-kurulu-toplantisi_-17_06_2013.tr.mfa.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma, 2 Ocak 2013, Ankara”, 2 Ocak 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun 3. Büyükelçiler Konferansı'nın Açılışında Yaptığı Konuşma, 03 Ocak 2011”, 3 Ocak 2011, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-3_-buyukelciler-konferansi_nin-acilisinda-yaptigi-konusma_-03-ocak-2011.tr.mfa.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun IV. Büyükelçiler Konferansı vesilesiyle Trakya Üniversitesi Balkan Kongre Merkezi'nde Yaptığı Konuşma, 29 Aralık 2011, Edirne”, 29 Aralık 2011, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-iv_-buyukelciler-konferansi-vesilesiyle-trakya-universitesi-balkan-kongre-merkezi_nde.tr.mfa.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ali Babacan'ın Kosova Meclisi Genel Kurulu'nda Yaptığı Konuşma, Priştine, 13 Ocak 2009”, 13 Ocak 2009, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-kosova-meclisi-genel-kurulu_nda-yapmis-olduklari-konusma.tr.mfa.

“Dünyaya Söyleyecek çok sözümüz var”, 10 Nisan 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/dunyaya-soyleyecek-cok-sozumuz-var/42879>.

“Fas'ın attığı adımlar bölge için olumlu”, 4 Haziran 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/fasin-attigi-adimlar-bolge-icin-olumlu/45497>.

“Filistin meselesi bir insanlık meselesidir”, 13 Eylül 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/filistin-meselesi-bir-insanlik-meselesidir/12808>.

“GDAÜ Zirve Toplantısında Yaptıkları Konuşma”, 23 Haziran 2010, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56079/gdau-zirve-toplantisinda-yaptiklari-konusma.html>.

“Gençler bizim için siyasetin dinamizmidir”, 18 Kasım 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/gencler-bizim-icin-siyasetin-dinamizmidir/16106>.

Gerilimin tek sebebi şu anki İsrail yönetimidir.”, 22 Eylül 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/gerilimin-tek-sebebi-su-anki-israil-yonetimidir/13228>.

“Gücümüzü sadece biz değil, dünya hissediyor”, 12 Ekim 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/zaim/14269>.

“Güç ve silah merkezli medeniyet kabul edilemez”, 17 Eylül 2011,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/guc-ve-silah-merkezli-medeniyet-anlayisi-kabul-edilemez/13032>.

“Hacettepe Üniversitesi’nin 2007-2008 Akademik Yılı Açılış Töreni’nde Yaptıkları Konuşma”, 25 Eylül 2007, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56538/hacettepe-universitesinin-20072008-akademik-yili-acilis-torende-yaptiklari-konusma.html>.

“Kalkandelen’de pankartlarla karşılandı.”, 30 Eylül 2011,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/cuma-namazini-tarihi-alaca-camiinde-kildi/13703>.

“Kentleşme Şurası’nda Yaptıkları Konuşma”, 4 Mayıs 2009,
<http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/56305/kentlesme-surasinda-yaptiklari-konusma.html>.

“Medeniyetler İttifakı güçlendirilerek devam etmeli”, 6 Eylül 2011,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/medeniyetler-ittfaki-guclendirilerek-devam-etmeli/12524>.

“Oxford Üniversitesi’nde Yaptıkları Konuşma”, 8 Kasım 2010,
<http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/78056/oxford-universitesinde-yaptiklari-konusma.html>.

“Özgürce yaşanan bir Türkiye inşa ediyoruz”, 15 Kasım 2011,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/ozgurce-yasanan-turkiye-insa-ediyoruz/15889>.

“Rusya ve Arjantin ziyaretlerini tamamlayan Başbakan Erdoğan yurda döndü.”, 8 Eylül 2013,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Article/pg_Article.aspx?Id=2109c734-89f4-4b4b-8b2a-d11f1c531949.

“Sayın Bakanımızın ”Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri” Konulu Toplantıda Yaptıkları Konuşma, 5 Ekim 2011, Ankara”, 5 Ekim 2011,
http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-_bagimsizliklarinin-20_-yilinda-turk-cumhuriyetleri_-konulu-toplantida-yaptigi-konusma.tr.mfa.

“Sayın Bakanımızın İkinci Büyükelçiler Konferansı Değerlendirme Toplantısı Vesilesiyle Mardin Artuklu Üniversitesi’nde Yaptığı Konuşma, 09 Ocak 2010”, 9 Ocak 2010, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-ikinci-buyukelciler-konferansi-degerlendirme-toplantisi-vesilesiyle-mardin-artuklu-universitesi_nde-yaptigi-ko.tr.mfa.

“Sayın Bakanımızın İtalyan “La Repubblica” gazetesinde, “Türkiye’nin Farklılıkları AB İçin Zenginliktir” başlığı altında yayınlanan makalesinin Türkçe tercümesi”, 13 Haziran 2007,
www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/BAKANLAR/AbdullahGul_makaleleri.pdf.

“Sayın Bakanımızın “Nueva Economia Forum”da Yaptıkları Konuşma, 16 Kasım 2009, Madrid”, 16 Kasım 2009, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-_nueva-economia-forum_da-yaptiklari-konusma_-16-kasim-2009_-madrid.tr.mfa.

“Sayın Bakanımızın Türkiye-İtalya Forumu’nun Dördüncü Toplantısında Yaptıkları Konuşma, 21 Kasım 2007, İstanbul”, 21 Kasım 2007, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-turkiye-italya-forumu_nun-dorduncu-toplantisinda-yaptiklari-konusma_-21-kasim-2007_-istanbul.tr.mfa.

“Sayın Bakanımızın 9 Mayıs Avrupa Günü Vesilesiyle AB Üye ve Aday Ülkelerin Büyükelçilerine Verdikleri Kahvaltıdaki Konuşması, 9 Mayıs 2008, Swissotel”, 9 Mayıs 2008, http://www.mfa.gov.tr/snbakanimizin-9-mayis-avrupa-gunu-vesilesiyle-ab-ulkesi--ve-aday-ulkelerin-b_e_-verdigi-kahvaltadaki-konusmasi_-9-mayis-2008.tr.mfa.

“Sizin Yorumlarınız – Türkiye, Ortadoğu’ya mı kayıyor?”, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/06/100610_ugc_robertgates.shtml.

“Suriye meselesi bizim iç meselemizdir”, 6 Ağustos 2011, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/suriye-meselesi-bizim-ic-meselemizdir/11521>.

Speech Delivered by H.E. Ali Babacan, Minister of Foreign Affairs of Turkey, entitled “Turkey’s Emergence as a New Global Hub Opportunities for Turkey-India Cooperation” at an event organized by the Turkish Embassy in New Delhi and the Federation of Indian Chambers of Commerce and Industry (FICCI), New Delhi, FICCI Headquarters, 8 February 2008.”, 8 Şubat 2008, http://www.mfa.gov.tr/speech-delivered-by-h_e_-ali-babacan_-minister-of-foreign-affairs-of-turkey_-entitled-turkey-s-emergence-as-a-new-global-hub.en.mfa.

“Şangay Beşlisi’ne girersek AB süreci biter”, 26 Ocak 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/sangay-beslisine-girersek-ab-sureci-biter/36967#1>.

“Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoglu’s Conference (Full Lenght) at LSE, Londo March 2013 HD”, 8 Mart 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=wOYXfOGKdx8>.

“Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoğlu Remarks at CSIS, on February 10, 2012”, 10 February 2012, https://www.youtube.com/watch?v=SdCsd4Ak_Ak.

“Türk Dış Politikasının Yeni Dili”, 27 Aralık 2013, <http://setav.org/tr/turk-dis-politikasinin-yeni-dili/etkinlikler/14276>.

“Türkiye küresel bir aktör haline geldi”, 17 Mayıs 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/turkiye-kuresel-bir-aktor-haline-geldi/44721>.

“Türkiye’nin Dış Yardımları”, <http://www.kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari/35>.

“Tüm dünya adaletsiz sistemi sorguluyor”, 13 Eylül 2011,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/tum-dunya-adaletsiz-sistemi-sorguluyor/12821>.

“Vicdanlar da küreselleşmek zorundadır”, 21 Nisan 2012,
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/kuresel-vicdan-suriyedeki-cocuklari-da-gormeli/24942>.

“4. İstanbul Forumu’nda Yaptıkları Konuşma”, 4 Ekim 2013,
<http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/87304/4istanbul-forumunda-yaptiklari-konusma.html>.